

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jana Antolič

**Strategije političnih strank za višjo zastopanost
žensk v parlamentu Republike Slovenije**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jana Antolič

Mentorica: red. prof. dr. Alenka Krašovec

**Strategije političnih strank za višjo zastopanost
žensk v parlamentu Republike Slovenije**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Iskrena in globoka zahvala mentorici, red. prof. dr. Alenki Krašovec, za vse usmeritve pri pisanju magistrskega dela, za korektnost, prijaznost, razumevanje, potrpljenje in nenazadnje tudi za veliko podanega znanja. Izkušnja izdelave magistrskega dela bo mi zaradi vsega naštetega ostala v zelo lepem spominu.

Hvala staršema za vse, kar ni mogoče strniti v stavek ali dva. Predvsem gre zahvala za dobre živce in vsestransko brezpogojno podporo.

L., oseba na "drugi strani sveta", vesela sem, da sva se spoznali in našli druga v drugi sorodno dušo glede najbolj delikatnih in velikih vprašanj življenja, ki so se večkrat pojavljala prav tekom nastajanja tega izdelka.

Hvala S., D. in vsem, ki ste mi bili velikokrat tudi s povsem majhnimi gestami v še kako veliko moralno oporo in pomoč. Hvala, ker me dovolj dobro poznate, da ste mi z ustreznimi prijemi uspešno dostavljali motivacijo in pogum.

Na koncu poklanjam pohvalo še sebi za vztrajnost in energijo, sploh ob številnih neprijetnih trenutkih in izkušnjah, kadar sem spoznala, da imam bolj trdo kožo in trmoglavo voljo kot sem si drznila verjeti.

Strategije političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu Republike Slovenije

V magistrskem delu obravnavam strategije političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu Republike Slovenije. Osredotočila sem se na vpliv morebitnih strategij, pa tudi nadaljnjih usposabljanj sedanjih poslank s strani aktualnih parlamentarnih političnih strank, združenj znotraj političnih strank, pa tudi najbolj prepoznavnih in vplivnih civilnodružbenih organizacij v Sloveniji. Tekom lastne empirične raziskave sem iskala odgovor na vprašanje, ali je mogoče najti skupne značilnosti političnih strank, ki so uvedle strategije za višjo zastopanost žensk v parlamentu in tudi usposabljanja za že izvoljene poslanke. Predpostavka, ki sem si jo določila, je sledeča: ideologija in starost političnih strank igrata, poleg drugih karakteristik političnih strank, odločilno vlogo pri obstoju in obsegu strategij političnih strank. Skozi delo zasledujem in preverjam hipotezo, da so politične stranke, ki so izvajale strategije za višjo zastopanost in usposobljenost kandidat, imele po volitvah več poslank v parlamentu. Hipoteze na podlagi lastnih rezultatov empirične raziskave ni bilo možno v celoti podpreti, pa tudi ne zavrniti.

Ključne besede: uravnotežena zastopanost, politične stranke, ženske v politiki, strategije političnih strank v volilni kampanji, parlament.

Strategies of political parties for increasing women's representation in Parliament of the Republic of Slovenia

During the period of empirical research in support of my hypothesis, I studied the strategies used by political parties to increase the presence of women in the Parliament of the Republic of Slovenia. My focus was on the impact of potential strategies, additional training for today's political parties and associations, and on the most recognizable and influential socio-civic organizations in Slovenia. I attempted to identify common characteristics of those political parties which have pushed for a greater number of female MPs. My assumption was that, in addition to other characteristics, the age and ideology of political parties play a significant role in the presence and quantity of strategies employed. I studied the hypothesis that the more inclusive political parties, those which strive for a more representative population of Parliamentary Members, tend to be more successful during elections as evidenced by the greater numbers of female MPs produced. My research was inconclusive and I am as of yet unable to either accept or reject my hypothesis.

Keywords: balanced participation, political parties, women in politics, campaign strategies of political parties, parliament.

Kazalo vsebine

1	UVOD.....	9
1.1	Opredelitev področja in oris problema	9
1.2	Namen in cilji magistrskega dela	11
1.3	Hipoteza	13
1.4	Uporabljena metodologija	13
1.5	Struktura magistrskega dela.....	14
2	PREDSTAVNIŠKA DEMOKRACIJA IN POLITIČNE STRANKE - FUNKCIJE IN VLOGA POLITIČNIH STRANK PRI URAVNOTEŽENI ZASTOPANOSTI SPOLOV	15
2.1	Teorija predstavniške demokracije oziroma politično predstavništvo	15
2.1.1	Deskriptivno in substantivno predstavništvo	17
2.2	Primerni, potencialni in dejanski kandidati	19
2.3	Politične stranke – funkcije in njihova vloga glede uravnotežene zastopanosti spolov	21
2.3.1	Selekcioniranje in rekrutiranje kandidatov s strani političnih strank	22
2.3.2	Ovire za ženske pri vstopu v parlament	27
2.3.3	Ideologija in starost političnih strank ter odprtost političnih strank do žensk	29
3	STRATEGIJE ZA VEČJO ZASTOPANOST ŽENSK V PARLAMENTIH	33
3.1	MEHANIZMI POLITIČNIH STRANK ZA VIŠJO ZASTOPANOST ŽENSK V PARLAMENTU REPUBLIKE SLOVENIJE.....	45
3.1.1	Spolne kvote v Sloveniji.....	49
3.1.2	Usposabljanja poslank s strani političnih strank	51
3.2	Ženske civilnodružbene organizacije v Sloveniji	58
3.2.1	Ženski lobi Slovenije	60
3.3	Ženska združenja znotraj političnih strank	61
3.3.1	Ženski forum Socialnih demokratov	61
3.3.2	Ženski odbor Slovenske demokratske stranke.....	62
3.3.3	Ženska zveza pri Novi Sloveniji.....	62

4	Ugotovitve na podlagi opravljenih intervjujev z relevantnimi predstavniki političnih strank o strategijah političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu Republike Slovenije.....	63
4.2	Analiza intervjujev sodelujočih poslank in poslancev ter predstavnic ženskih združenj znotraj političnih strank in civilnodružbene organizacije	65
5	Zaključek in preverjanje hipoteze	71
6	Literatura	75
PRILOGE.....		91
PRILOGA A:	Vpliv različnih dejavnikov na reprezentativnost žensk v parlamentu: slučajnostni model	91
PRILOGA B:	Intervju z dr. Simono Kustec-Lipicer, vodjo poslanske skupine SMC in podpredsednico politične stranke SMC	92
PRILOGA C:	Odgovori dr. Jasne Murgel, poslanke SMC	98
PRILOGA Č:	Odgovori ge. Suzano Lep Šimenko, poslanke SDS.....	102
PRILOGA D:	Odgovori ge. Marije Bačič, poslanke Socialnih demokratov	104
PRILOGA E:	Odgovori ge. Ljudmile Novak, predsednice in poslanke Nove Slovenije – krščanskih demokratov	105
PRILOGA F:	Odgovori g. Mihe Kordiša, poslanca Združene levice.....	106
PRILOGA G:	Odgovori g. Andreja Čuša, samostojnega poslanca in bivšega poslanca SDS	108
PRILOGA H:	Odgovori ge. Martine Vuk, predsednice Ženskega foruma SD	110
PRILOGA I:	Odgovori mag. Tanje S. Pleš, so-ustanoviteljice Inštituta za družbeno kreativnost (organizacija članica Ženskega lobija Slovenije)	113
PRILOGA J:	Odgovori ge. Alenke Jeraj, predsednice Ženskega odbora SDS	114
PRILOGA K:	Odgovori ge. Mojce Kucler Dolinar, predsednice Ženske zveze pri NSi	116

Kazalo slik

Slika 2.1: Splošen model procesa rekrutiranja in selekcije	26
Slika 2.2: Podaljšan model rekrutacije in selekcije kandidatov	27

Kazalo tabel

Tabela 3.1: Argumenti "za" in "proti" spolnim kvotam	39
Tabela 3.2: Vplivi na večanje moči in usposobljenosti žensk skozi parlament	43
Tabela 3.3: Pregled odstotkov izvoljenih žensk po volitvah v DZ Republike Slovenije od leta 1992 do leta 2014	47
Tabela 4.1: Odstotki žensk v političnih strankah po slovenskih parlamentarnih volitvah leta 2014	63
Tabela 4.2: Strategije in nadaljnja usposabljanja za poslanke s strani političnih strank in ženskih združenj znotraj političnih strank	67

Kazalo grafov

Graf 3.1: Izkušnje in odločitve glede usposabljanja kandidat, udeleženi v raziskavi	45
Graf 3.2: Delež žensk v evropskih nacionalnih parlamentih – primerjava med letoma 1993 in 2013	48

Seznam kratic

DeSUS – Demokratična stranka upokojencev Slovenije
DPZ – Družbenopolitični zbor
DZ – Državni zbor
EGP – Evropski gospodarski prostor
EU – Evropska unija
LZJ – Lista Zorana Jankovića
NSi – Nova Slovenija – krščanski demokrati
SD – Socialni demokrati
SDS – Slovenska demokratska stranka
SE – Svet Evrope
SJM – Slovensko javno mnenje
SMC – Stranka modernega centra
IPU – Inter-Parliamentary Union
OPENN – Osvojiti politično enakost z novimi imeni
PS – Pozitivna Slovenija
UN – United Nations
ZDA – Združene države Amerike
ZEMŽM – Zakon o enakih možnostih žensk in moških
ZL – Združena levica
ZLV - Zakon o lokalnih volitvah
ZPoIS – Zakon o političnih strankah
ZUNEO – Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja
ZVDZ – Zakon o volitvah v državni zbor
ŽF – Ženski forum

1 UVOD

1.1 Opredelitev področja in oris problema

Ustava opredeljuje Republiko Slovenijo kot demokratično, pravno in socialno državo, stanje v družbi pa je seveda precej kompleksno, saj se proklamirana etična in pravna načela ne uveljavljajo na vseh področjih življenja enako. Še vedno obstajajo področja, ki zrcalijo tradicionalno razumevanje človekovih pravic kot pravic "moških". To se najbolj potrjuje na področju zastopanosti žensk v političnih telesih, torej na področju, za katerega bi lahko rekli, da moški še vedno izvajajo oblast nad ženskami (Neubauer 1997; Burrell 1998; Pastor in Verge 2015).

Nizka zastopanost žensk v političnem postoru, predvsem na višjih in pomembnejših mestih, je smatrana skoraj kot trajen problem na področju razslojenosti med spoloma (Paxton in Kunovich 2003). Dolgo časa je veljajo nekakšno prepričanje, da je politika svet moških in to prepričanje je tudi danes še vse preveč prisotno (Ford 2006).

Ženske so v politiki še vedno na obrobju dogajanja, zato se tudi o njih govori in razpravlja kot o posebnem problemu. Prevladuje očitna nesimetrija in neenakost na področju javnega političnega življenja, ki odseva dejstvo, da je na najvišjih in najbolj plačanih političnih funkcijah v parlamentih in vladah v Sloveniji, Evropi in po svetu, majhno število žensk. Ob tem Jalušič (1999, 51–62) smiselno ugotavlja, da je nepravilno, da je neka že tako diskriminirana družbena skupina izrazito neprisotna v sistemu reprezentativne demokracije.

Uravnoteženost med spoloma v politiki je doseganje takšnega stanja v družbi, v katerem sta v politiki enakovredno zastopana oba spola, saj politika pomembno vpliva na življenje vseh državljanek in državljanov (Antić 1998, 218–219).

Raziskovalci so identificirali več argumentov za čim bolj uravnoteženo¹ zastopanost obeh spolov v politiki.

¹ Avtorji so se v preteklosti posluževali oziroma še vedno skozi čas uporabljajo različne izraze in sopomenke za uravnoteženo zastopanost spolov (na primer: enakovredna, sorazmerna, enakopravna, itd.), jaz bom uporabljala termin *uravnoteženo zastopanje*.

S perspektive osnovnih človekovih pravic morajo imeti ženske enakovredni delež zastopanosti v politiki kot moški. Ker ženske predstavljajo polovico svetovne populacije, morajo imeti tudi tak delež politične moči. Drug argument odraža esencialistično razmišljanje, da sta moški in ženska po naravi drugačna, posledično ženske v politiko prinašajo ženske vrednote in lahko prevetrijó ter spremenijo na dolgi rok tudi naravo politike (Hatakka 2015, 6–13). Prav tako obstajajo empirični kazalci, ki kažejo, da vključitev obeh spolov v oblikovanje politike vodi k boljši politiki, prav tako pa je enakovrednost spolov povezana s kakovostjo družbene pravičnosti in naravo demokracije (Woodward 2001, 8). Prava demokracija namreč lahko obstaja le v družbi, kjer se vsi državljani in državljanke počutijo vključene in sposobne sprejemati odločitve. Stabilna in napredna je tista družba, do katere čutijo tako moški kot ženske izrazito pripadnost (Carlström 1999, 25).

Politične stranke so organizacije, ki se borijo za oblast in so za doseg tega cilja pripravljene za prilagoditve izzivom okolja, tudi tistim, ki so povezani s pritiski žensk k njihovi večji politični udeležbi in mobilizaciji. To je izziv predvsem za neparlamentarne stranke, ki v še ne popolnoma izkoriščenem volilnem potencialu žensk vidijo nekakšno nišo in možnost za pridobivanje zadostnega števila (predvsem ženskih) glasov za vstop v parlament oziroma politična predstavniška telesa (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 145).

Klasična ovira za ženske pri odločanju za vstop na politični prostor je kombinacija tradicionalne vloge spolov v gospodinjstvu, kar je v večini evropskih držav še vedno preveč povezano z nalogami žensk. Hatakka (2015, 14) še vedno preveč prisotno miselnost tradicionalnih spolnih vlog v družbi povezuje s spolno ideologijo, kulturnimi vzorci v družbi in tradicionalnimi predpostavkami o tem, kakšno vlogo v družbi bi naj igrala moški in ženska. Vse to seveda ocenjuje kot oviro za ženske pri vstopu v politiko.

Antić Gaber (2011) je prepričana, da so ravno tradicionalna stališča največja ovira za izvolitev žensk v parlament.

Druga ovira pa je povezana z zgodovino političnega aktivizma, saj so mnoge politične stranke izšle iz socialnih bojev, ki so se odvijali med moškimi. Ženske niso imele volilne pravice, zgodovinsko gledano so imele manjšo vlogo in vse to jim je dodelilo prostor v zadnji vrsti (Woodward 2001, 21).²

Ker se število žensk v politiki vendarle večja, počasi upada stereotip glede tega, da je politika v moški domeni, saj politični prostor zavzema veliko žensk različnih profilov (Dahlerup 2010, 228). Čeprav je argument političnih strank za nizko zastopanost žensk v politiki velikokrat ta, da ženske preprosto niso pripravljene kandidirati zaradi pomanjkanja izkušenj in samozavesti (Ballington in Matland 2004, 7). Tukaj se je potrebno vprašati, zakaj je temu tako – zakaj torej nimajo dovolj izkušenj in samozavesti? Je smiselno iskati krivdo tudi v obnašanju političnih strank? V svoji nalogi ugotavljam, da vsekakor da. Na to so navsezadnje opozorile v nedavni raziskavi tudi slovenske političarke, o čemer bom pisala v poglavju o Sloveniji.

Politične stranke so razvile notranje strategije za spodbujanje sodelovanja žensk v politiki – interno (v strankini organizaciji) in navzven (v voljenih telesih in javno imenovanih funkcijah). Ženske, ki se podajo na pot politike, so praviloma ženske, ki so same sebe prepoznale za možne kandidatke za politiko. Za samo kandidaturo pa praviloma potrebujejo zunanjo spodbudo in podporo političnih in strankarskih vrhov (Antić Gaber, Podreka in Vatovec 2015).

1.2 Namen in cilji magistrskega dela

Politične stranke so tiste, ki imajo ključno vlogo pri mobiliziranju in usposabljanju žensk za položaje odločanja. Politične stranke igrajo najpomembnejšo vlogo na volitvah, v parlamentih in procesih izbire kandidatov za volitve.

² Pomembne so prevladujoče vrednote v družbi, ki določajo položaj žensk v družbi in političnem življenju. Če so v družbi prisotne pretežno tradicionalne vrednote, lahko sklepamo, da bodo ženske pri odločitvi za politično kariero kolebale, odločevaleci pa bodo nenaklonjeni izbiri žensk kot kandidatkam za volitve. Prav tako bodo politične stranke nerade izpostavljale (ne)enakost med spoloma v političnem prostoru. Nasprotno pa bodo bolj enakopravne družbe imele predstavljanje enakosti med spoloma kot za enega izmed temeljnih ciljev, ki bo razširjen po celotnem političnem spektru (Norris 1993).

V prid temu, da so stranke glavne politične akterke na volitvah in v parlamentih, govorijo maloštevilni neodvisni kandidati na volitvah in še manjše število izvoljenih neodvisnih kandidatov (Ware 1996; Caul 1999, 80; Woodward 2001, 20; Kenny in Verge 2016).

Selekcioniranje kandidatov za volitve je lahko povsem prepuščeno političnim strankam in njihovim notranjim pravilom. Tako so politične stranke v resnici glavne selektorke, ki imajo v rokah moč odločanja o tem, kdo bo kandidiral za vstop v parlament, nenazadnje pa odločajo tudi glede tega, koliko bo izmed teh kandidatov žensk (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 144; Ballington in Matland 2004, 4).

Ker so med vsemi dejavniki, ki vplivajo na selekcijo kandidatov in posledično na število žensk v parlamentih, najpomembnejše prav politične stranke (Antić 1998, 98; Caul 1999, 80; Ware 1999; Fink-Hafner in Krašovec 2000, 144; Tremblay 2008), sem se v magistrskem delu osredotočila na njih. V primeru političnih strank v Sloveniji me bo zanimala njihova vloga pri zavzemanju za večjo zastopanost žensk v politiki. Pozornost bo posvečena morebitnim strategijam političnih strank za povečanje zastopanosti žensk v parlamentu in njihovim učinkom. Strategij ne razumem samo v obliki na primer določanja spolnih kvot, temveč širše – tudi v obliki različnih treningov, usposabljanj, izobraževanj in akcij s ciljem povečanja zanimanja žensk za vstop v politični prostor oziroma narediti tiste, ki so že v njem, bolj prepoznavne, usposobljene za delovanje v politični areni in posledično uspešnejše na volitvah in pri delovanju v politiki.

V magistrskem delu se bom ukvarjala z naslednjimi vprašanji:

- Katere morebitne strategije za povečanje zastopanosti žensk v politiki in nadaljnja usposabljanja že izvoljenih kandidatk lahko zasledimo pri političnih strankah v Sloveniji? Katere od teh strategij določa država in katere ter v kolikšni meri politične stranke?
- Kakšen vpliv ima uvedba teh strategij na zastopanost žensk v parlamentu – je razlika v številu poslank v parlamentu med tistimi strankami, ki so določene strategije uvedle in tistimi, ki jih niso?

- Ali je mogoče najti skupne značilnosti političnih strank, ki so uvedle določene strategije za višjo zastopanost žensk v parlamentu in tudi zelo pomembna nadaljnja usposabljanja za poslanke? Izhajala bom iz predpostavke, da je razlike v obstoju in obsegu strategij mogoče najti glede na ideološko pozicijo in starost političnih strank³.

1.3 Hipoteza

Politične stranke, ki so izvajale strategije za višjo zastopanost in usposobljenost kandidatke, so imele po volitvah več žensk v parlamentu.

1.4 Uporabljena metodologija

Raziskovalne metode in tehnike, ki jih bom uporabila v magistrskem delu, so naslednje:

- metoda analize in sinteze – z metodo analize bom obravnavala posamezne pojave in teorije v odnosu do drugih, nato pa jih z metodo sinteze združila skupaj z empiričnimi rezultati v smiselno celoto in na podlagi tega podala zaključke in sklepne misli,
- sekundarna analiza in interpretacija virov: knjig, strokovnih člankov in poročil, revij, zbornikov, diplomskih del in medmrežnih virov,
- zbiranje in analiza formalnih dokumentov (Ustava Republike Slovenije, Zakon o političnih strankah, Zakon o lokalnih volitvah, Zakon o volitvah v državni zbor, Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja, Zakon o enakih možnostih žensk in moških, Zakon o lokalnih volitvah) in uradnih statistik (dostopne javne statistike, ki vsebujejo podatke o zastopanosti spolov v parlamentu Republike Slovenije in po svetu: Statistični urad Republike Slovenije, Državna volilna komisija, Inter-Parliamentary Union),

³ Poleg ideologije in starosti političnih strank na povečanje zastopanosti žensk v politiki oziroma parlamentih vplivajo tudi druge karakteristike političnih strank – velikost, organizacijska struktura, širše pa tudi volilni sistem države.

- družboslovni intervjuji:
 - s predstavnicami oziroma predstavniki izbranih političnih strank in
 - s predstavnicami izbranih ženskih združenj znotraj političnih strank (Ženski odbor Slovenske demokratske stranke, Ženski forum Socialnih demokratov in Ženska zveza pri Novi Sloveniji) in z največjo civilnodružbeno organizacijo v Sloveniji - Ženskim lobijem Slovenije.

1.5 Struktura magistrskega dela

Magistrsko delo bo razdeljeno na dva sklopa. V prvem delu bodo opredeljene teorije predstavnštva, politične stranke - zlasti njihove funkcije v smislu uravnoveženega zastopanja spolov v parlamentu, strategije političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu in usposabljanj kandidatke s strani političnih strank ter ženskih združenj znotraj političnih strank, prav tako pa tudi s strani največje civilnodružbene organizacije v Sloveniji.

Drugi, empirični del, bo posvečen zastopanosti žensk v slovenskem parlamentu. Zajemal bo analizo stanja v Sloveniji glede problematike neuravnovežene zastopanosti spolov v parlamentu in raziskovanje ter analizo morebitnih strategij političnih strank in njihovih učinkov na višjo zastopanost žensk v parlamentu Republike Slovenije. Zanimal me bo tudi morebiten obstoj usposabljanj znotraj slovenskih političnih strank in s strani civilnodružbenih organizacij za že izvoljene poslanke. Sledili bodo ugotovitve oziroma sklep ter navedba literature in virov.

2 PREDSTAVNIŠKA DEMOKRACIJA IN POLITIČNE STRANKE - FUNKCIJE IN VLOGA POLITIČNIH STRANK PRI URAVNOTEŽENI ZASTOPANOSTI SPOLOV

2.1 Teorija predstavniške demokracije oziroma politično predstavništvo

"Ženske predstavljajo polovico potencialnih talentov in veščin človeštva, zato je njihova slaba zastopanost v procesih sprejemanja odločitev izguba za celotno družbo", Atenska deklaracija 1992 (Woodward 2001, 8).

Predstavniška demokracija je vladavina ljudstva, ki skrbi za predstavništvo občega interesa, zato velika odsotnost žensk v sodobnih parlamentih kaže na neizpolnjevanje koncepta predstavništva. Odsotnost žensk v demokratičnih parlamentih opozarja na nujnost dograjevanja koncepta predstavniške demokracije⁴ kot državljanske demokracije. Kajti demokracija je lahko z vztrajanjem pri neiskanju ustrežnejših rešitev za večjo prisotnost "posebnih" družbenih skupin v politiki, kot so to na primer ženske, ogrožena (Antić 1998, 225–226).

Sodobne liberalne demokracije temeljijo na načelu političnega predstavništva. Poznamo vsaj štiri modele predstavništva, ki so se izoblikovali skozi zgodovino: teritorialni model, v katerem naj bi izvoljeni predstavniki predstavljali interese tistega teritorialnega področja, na katerem so bili izvoljeni; pluralistični model, kjer bi naj izvoljeni predstavniki zastopali različne tekmujoče si interese; strankarski model, kjer bi naj izvoljeni predstavniki zastopali politiko stranke, na listi katere so bili izvoljeni in demografski model, v katerem bi naj izvoljeni predstavniki predstavljali mikrokozmos populacije (Krašovec in Fink-Hafner 2004).

Čim bolj uravnotežena zastopanost obeh spolov v politiki bi morala biti temelj vsake predstavniške demokracije. Nizka zastopanost žensk v nekaterih evropskih parlamentih bi lahko bila smatrana kot kršenje osnovnih ženskih pravic, pravzaprav tudi osnovnih človekovih pravic (Shvedova 2002, 34).

⁴ Koncept političnega predstavništva (representation) etimološko izhaja iz glagola repraesentare, ki je v klasični latinščini pomenil "zagotoviti prisotnost nečesa, kar je bilo pred tem odsotno". Termina niso uporabljali za označevanje predstavljanja neke osebe preko druge osebe (Pitkin 1967).

Enako pravno obravnavanje ljudi je izvedeno iz načela enakosti posameznika in se v sodobnih pravnih ureditvah uresničuje predvsem preko temeljnega ustavnega načela pravne enakosti. Enakopravnost človeka ima poleg drugih tudi družbeno-politično razsežnost, ki se nanaša na družbeni položaj oziroma status posameznika in družbenih skupin (Flander 2004, 48). Na mednarodni ravni v zadnjih desetletjih velja uravnotežena zastopanost spolov za temelj demokracije in je pogosto zavarovana z ustavo. Uravnotežena zastopanost spolov v politiki pomeni izboljšanje kakovosti družbe. V demokraciji bi morala biti upoštevana stališča vseh skupin, to predvsem velja v primeru žensk, saj sestavljajo več kot polovico prebivalstva evropskih držav (Woodward 2001, 11).

V Evropi, predvsem severni, je uravnotežena zastopanost spolov v politiki postala ena izmed temeljnih prvin demokracije (Flander 2004, 213).

Že leta 1992 so ministrice držav Evropske unije (EU) navajale razloge za morebitno doseganje uravnotežene zastopanosti spolov v politiki in jih strnile v štiri točke:

- uravnoteženost spolov v politiki se dotika temeljnih idej o kakovosti družbene pravičnosti, človekovih pravic in nenazadnje same narave demokracije,
- države članice Sveta Evrope (SE) so se sporazumele, da se bodo borile za večjo uravnoteženost spolov v politiki, kar je tudi dokumentirano v mednarodnih, državnih in sektorskih sporazumih,
- čvrsti empirični indikatorji pričajo o tem, da vključitev obeh spolov v oblikovanje politike vodi k boljši politiki in
- bolj uravnotežena zastopanost obeh spolov vodi k vključitvi zanemarjenih, pozabljenih in tudi novih vprašanj v politični prostor, kar vodi v doseganje večje skladnosti s potrebami spreminjajoče se družbe (Woodward 2001, 8).

Predstavniška demokracija, na kateri temeljijo sodobne liberalne demokracije, bi naj po prepričanju mnogih avtorjev odsevala socialno, demografsko in spolno sestavo družbe (Antič 1998, 19–34; Lovenduski 2010, 82). Vendar pa tudi v zahodnih razvitih demokracijah vlada precej neenaka zastopanost v politiki, saj ženske po zastopanosti v nacionalnih parlamentih v svetovnem merilu močno zaostajajo za moškimi, na kar opozarjajo mnogi avtorji in tudi statistike (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 142; Hofmeister in Grabow 2011; Pruysers, Cross, Gauja in Rabat 2015, 2; Inter-Parliamentary Union (v nadaljevanju IPU) 2016).

Na podlagi raziskave iz leta 2006 s strani IPU je leta 2005 bilo v povprečju le 16 odstotkov žensk v nacionalnih parlamentih na svetu (Viterna, Fallon in Beckfi 2008). V letu 2016 pa je že bilo na podlagi podatkov s strani IPU v nacionalne parlamente v povprečju izvoljenih 22 odstotkov žensk, čeprav je ta odstotek še vedno nizek.⁵

Nizka zastopanost žensk se pojavlja tudi na nižjih nivojih političnega sistema (Caul 2010, 163; Pruyzers, Cross, Gauja in Rabat 2015, 2). Posledično to pomeni, da so ženske tudi v manjši meri udeležene pri oblikovanju odločitev. Ob vsem tem se lahko vprašamo tudi, če je takšno predstavništvo, ki ne odraža volje celotnega ljudstva, sploh legitimno. Prav zato so začeli v nekaterih političnih strankah uvajati različne strategije za povečanje žensk v parlamentih, s čimer bi jih postavili v enakovreden položaj moškim (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 142).

Pruyers, Cross, Gauja in Rabat (2015) so si enotni, da bi lahko večanje zastopanosti žensk v nacionalnih parlamentih čedalje bolj pričelo spodkopavati še vedno močno prisotne stereotipe o neenakosti spolov v družbi, prav tako pa bi lahko večja zastopanost žensk v parlamentih prispevala k občutnemu poudarku in pozornosti tematikam, ki so v preteklosti bile manj opažene ter zadevajo skoraj izključno ženske.⁶

2.1.1 Deskriptivno in substantivno predstavništvo

Ob pregledu tipologij priznanih teoretikov in teoretičark predstavništva, kot so na primer Birch, Pitkinova, Norrisova, Lovenduskijska, Mateo Diazova in Griffithsova, zaznamo, da se terminologija, uporabljena pri poimenovanju različnih oblik predstavništva, lahko od avtorja do avtorja razlikuje (Borkovič 2012, 12).

⁵ V primerjavi z letom 1997 se je torej odstotek dvignil za 12 odstotkov, takrat je namreč bilo v nacionalne parlamente izvoljenih le okrog 10 odstotkov žensk. Npr. leta 2008 pa okrog 18 odstotkov, leta 2013 se je odstotek izvoljenih žensk v nacionalne parlamente povzpel na približno 21 odstotkov. Odstotki izvoljenih žensk v nacionalne parlamente so se počasi, a konstantno zviševali (IPU 2016).

⁶ Nekateri avtorji (npr. Koch 1997; Mansbridge 1999; Atkinson 2003; Scwindt-Bayer in Mishler 2005; Campbell in Wolbrecht 2006; Franceschet, Krook in Piscopo 2012) opozarjajo na drugo plat in sicer na prisotnost negativnih stereotipov glede poslank, saj bi se naj preveč ali celo povsem osredotočale zgolj na ženske tematike in področja, kar bi lahko odražalo neke vrste diskriminacijo.

Sama se bom, smiselno, glede na vsebino magistrskega dela, podrobneje posvetila vprašanju oziroma razliki med deskriptivnim in substantivnim predstavništvom. Ti dve obliki namreč najbolje opišeta, kdo koga predstavlja in tudi kaj predstavlja.

Deskriptivni koncept predstavništva se ukvarja s vprašanjem, kakšen naj bi bil oziroma naj bo politični predstavnik.

Predstavniško telo mora v največji meri izražati strukturo celotne družbe, kar pomeni, da morajo biti člani različnih družbenih skupin v predstavniškem telesu zastopani proporcionalno z njihovim številom v družbi. Deskriptivni koncept predstavništva najboljši nastopa s proporcionalnim volilnim sistemom, ki posebej poudarja, da mora število dodeljenih mandatov v predstavniškem telesu ustrezati dobljenim glasovom na volitvah (Spruk 2013).

Temeljna funkcija parlamentov je predstavništvo. Izvoljeni poslanci tako predstavljajo interese ljudstva in delujejo v njegovem imenu (Krašovec 2000), kar je osnova *substantivnega predstavništva*. Če je cilj deskriptivnega predstavništva zagotoviti zadostno število žensk v predstavniških telesih (Butinar 2015), je cilj substantivnega predstavništva, da izvoljene ženske tudi dejansko delujejo v interesu ženskega dela javnosti. Gre torej za aktivno žensko participacijo v politiki, ki se osredotoča skoraj izključno na ženski del prebivalstva. Volivci, ki so volili ženske kandidatke, od njih pričakujejo, da bodo spodbujale predvsem politike, ki se nanašajo na tematike ženskih problemov in da bodo tudi v večji meri izpostavljale te probleme v družbi. Potrebno pa je vedeti, da seveda ni jamstva, da bodo vse ženske zavzeto ali pa sploh obravnavale tako imenovana ženska vprašanja. V praksi namreč tako ženske kot moški dajejo prednost strankarski politiki. Ni mogoče z zagotovostjo zatrditi, da se bodo ženske posvečale izključno ženskim problematikam (Pitkin 1967; Butinar 2015). Nesporno pa je dejstvo, da čim bolj uravnoteženo vključevanje obeh spolov v politiko izboljša skladnost med javnimi potrebami in javno politiko, hkrati pa tudi poveča legitimnost politike. V spolno mešanih skupinah, ki sprejemajo odločitve, se pojavlja nova dinamika, ki lahko vodi k boljšemu in učinkovitejšemu reševanju konfliktov. Aktivisti in aktivistke se sklicujejo na številne študije, ki potrjujejo, da se zadovoljstvo javnosti z rezultati javne politike povečuje skladno z vključitvenim procesom odločanja in predstavništva (Woodward 2001, 11–12). V demokratično naprednejših ureditvah se pri političnem načrtovanju in pravnem urejanju družbenih razmerij glede enakopravnosti spolov vse bolj uveljavlja aktivno prizadevanje v obliki

strategij za uveljavitev uravnotežene zastopanosti žensk in moških v procesih javnega odločanja (Flander 2004, 204–205).

2.2 Primerni, potencialni in dejanski kandidati

Fox (2013) opozarja na novejša rezultata raziskav, ki kažejo, da ni problem v tem, da se ženske ne bi zanimale za volitve, da bi se izogibale politiki nasplošno ali bile manj usposobljene za delovanje v politiki. Ženske preprosto še vedno naletijo na več ovir za vstop v politiko kot moški. Kot izpostavlja Fox (2013), raziskave odražajo, da se ženske, zaradi prej navedenega, navkljub višji izobrazbeni strukturi od moških, smatrajo za manj kvalificirane za vstop na politični prostor. Politični voditelji v premajhni meri spodbujajo ženske za vstop v boj za sedeže v parlamentu kot to počnejo pri moških, ki so še vedno deležni večje spodbude. Raziskave namreč pričajo, da je 10 odstotkov manj možnosti, da bodo ženske pozvane h kandidaturi kot moški (Fox 2013). Volitve pa so center demokratičnih sistemov, ki pritegnejo volivce k participaciji in spodbujajo zastopanost vseh državljanov (Wolak 2014, 213).

Na vprašanje predstavnštva oziroma dejavnikov, ki vplivajo na sestavo parlamentov, se v evropskih državah gleda z večih vidikov, mene zanimata dva: ponudba kandidatov za člane predstavnškega telesa in kriteriji odločevalcev oziroma selektorjev o izboru kandidatov (Krašovec in Fink-Hafner 2004; Matland in Montgomery 2004).⁷

Med ponudbo vseh kandidatov avtorji ločijo primerne oziroma željene kandidate in potencialne kandidate.

Primerni so vsi tisti, ki izpolnjujejo ustavne in zakonske pogoje, *potencialni* pa so že v naslednji stopnji procesa rekrutiranja, a tukaj številka kandidatov in kandidatke že precej pade, saj jih je, kljub ambicijam, le malo prepričanih, da lahko osvojijo nominacijo in kasnejšo izvolitev. Ballington, Matland, Montgomery (2004, 21–26) razpravljajo predvsem o tem, da je prisotnih ogromno dejavnikov, ki vplivajo na primerne kandidate, da se odločijo kandidirati, najbolj pa so pomembne visoke ambicije.

⁷ Pogosto se omenja še en vidik - odločitev volivcev na volitvah (Krašovec in Fink-Hafner 2004; Matland in Montgomery 2004).

Dejavniki v postopku kandidiranja, ki vplivajo na odločitev primernih kandidatov za kandidaturo, so čas, energija in nenazadnje tudi finančna sredstva.⁸

Ženske civilnodružbene organizacije velikokrat v fazi kandidiranja političnim strankam pomagajo pri pridobivanju tistih kandidat, ki že imajo izkušnje na javnih funkcijah, kandidatkam pomagajo tudi pri večanju samozavesti in jih nasplošno podpirajo. Ženske, ki se lahko zanesejo na različne vire ženskih združenj znotraj političnih strank in civilnodružbenih organizacij, ki podpirajo njihove kampanje, se bodo precej bolj verjetno odločile za kandidaturo, predvsem pa bodo same sebe videle kot sposobne in prepoznavne (Matland in Montgomery 2004).

Ko primerni kandidati postanejo tudi potencialni kandidati, je naslednja stopnja v kandidacijskem postopku za njih stopnja *dejanskih kandidatov*. Na tej točki strankarski selektorji odločajo o usodi potencialnih kandidatov in ta stopnja je najbolj odločilna za vstop žensk v politični prostor oziroma parlament. Politične stranke se v teh odločitvah soočajo z notranjimi in zunanjimi pritiski glede izbire kandidatov za nominacije iz bazena potencialnih kandidatov.

Najbolj močan zunanji pritisk je skrb političnih strank, kako bodo volivci ocenili oziroma se odzvali na njihove kandidate. Če je posamezni kandidat smatran v družbi kot šibak, bo strankarske selektorje takega kandidata strah nominirati in ponavadi so takšni kandidati ravno ženske.⁹ Kot zunanji pritisk je lahko tudi ženskam nenaklonjena politična kultura v določeni državi. V takih pogojih bodo selektorji prav tako imeli zadržke glede nominiranja žensk, čeprav bodo potihoma verjeli, da so enako sposobne kot moški. Notranji pritiski pa so večinoma odvisni od ideologije političnih strank (Ballington in Matland 2004, 4; Matland in Montgomery 2004).

⁸ Kandidati so podvrženi tudi osebni kalkulaciji v smeri, če bo izkupiček njihove kandidature skladen s pričakovanji, ki jih gojijo glede politike (Matland in Montgomery 2004, Ballington in Matland 2004, 4).

⁹ Avtorji razpravljajo, da se političnim strankam upira ideja o nominaciji žensk za volitve, saj se bojijo, da jim bo to na volitvah prineslo izgubo oziroma poraz. Politični selektorji so celo prepričani, da žensk volivci nočejo, saj jih vidijo kot manj predane in sposobne kot pa moške (Norris in Lovenduski 1993).

Zadnja postaja je postaja od dejanskega kandidata k *poslancu*. Kako volivci zaznavajo pomembnost spola pri kandidatih na volitvah, je nekako zadnja ovira za ženske pri vstopu v parlament¹⁰ (Ballington in Matland 2004, 4; Matland in Montgomery 2004).

2.3 Politične stranke – funkcije in njihova vloga glede uravnotežene zastopanosti spolov

Parlament je kot predstavniško in zakonodajno telo, ki ga sestavljajo politične stranke¹¹, srčika vsake sodobne demokratično urejene države. Je namreč (praviloma) edini državni organ, ki ga ljudstvo neposredno postavlja oziroma oblikuje, zaradi česar se v njem zrcalijo interesi in pogledi ljudstva. Parlament je, vsaj v parlamentarnem sistemu, najpomembnejša in ponekod tudi edina vez med državljani in državno oblastjo. Sodobni parlament je neločljivo povezan z idejo konstitucionalizma in s tem v zvezi z nastankom in razvojem sodobnih ustav (Grad 2002).

Katz (2006) definira politično stranko¹² v teoriji demokracije kot moderno formalno organizacijo, ki promovira kandidate (za ministrstva, urade oziroma določeno javno dolžnost ali odgovornost) pod skupnimi identifikacijskimi karakteristikami. Politične stranke kreirajo demokracijo¹³, celo več - moderna demokracija je varna v rokah političnih strank (Schattschneider v Katz 2006). Politične stranke so vsekakor pomembne akter, ki vpliva na število izvoljenih žensk posredno ali pa neposredno.

¹⁰ Pri volitvah zaprtih list, kjer volivci volijo stranke in ne posameznih kandidatov, je odločilna faza za ženske faza nominacij s strani političnih strank. Celo manj prijazne do žensk glede izvolitev pa so volitve odprtih list, kjer volivci odločilno vplivajo na izvolitev posameznih kandidatov na listah političnih strank (Ballington in Matland 2004, 4; Matland in Montgomery 2004).

¹¹ Zajc (2000) omenja osem sklopov funkcij, ki jih imajo sodobni parlamenti: ustvarjanje legitimnosti, predstavljanje družbenih interesov (kar bi moralo odsevati enako uravnoteženo predstavlanje interesov – tako moških kot žensk, op. J. A.), racionalizacija in razreševanje interesnih konfliktov, zakonodajna funkcija, nadzor nad vlado in njeno politično in administrativno dejavnostjo, rekrutacija in socializacija oziroma oblikovanje nacionalne (evro)elite, informacijska, vzgojna in mobilizacija funkcija ter funkcija sprejemanja in kontrole državnega proračuna.

¹² Konrad Adenauer, prvi kancler in predsednik vlade Zvezne republike Nemčije, je po drugi svetovni vojni izjavil, da sleherna politična stranka obstaja v korist ljudi in ne za lastno korist. Politične stranke, njihovi člani in voditelji se zato morajo resno soočiti s to odgovornostjo (Hofmeister in Grabow 2011).

¹³ Politične stranke opravljajo v sodobnih družbah številne raznolike naloge, različni avtorji najpogosteje navajajo naslednje: povezovanje med vladajočimi in vladanimi, agregacija različnih interesov, oblikovanje in izvajanje kolektivnih ciljev družbe, strukturiranje volilnih glasov, integriranje in mobilizacija množice državljanov, rekrutiranje voditeljev za javne funkcije, oblikovanje javnih politik, socializacija državljanov in socializacija elite (Fink-Hafner 2001, 18; Hofmeister in Grabow 2011).

Politične stranke torej vplivajo na večjo ali manjšo zastopanost in tudi naklonjenost ženskam za vstop v parlament. V tem pogledu so pri političnih strankah zlasti pomembni ideološka naravnost strank in njihova starost, poleg omenjenega pa tudi notranja organiziranost strank, raven delovanja političnih strank (državne (nacionalne) ali regionalne), velikost oziroma politična moč stranke in število tekmujočih strank (Antić 1998, 101–105).

Izluščimo lahko okoliščine, v katerih politične stranke delujejo v, do žensk, prijazni noti, kar odraža tudi bolj naklonjene rezultate, se pravi, bolj enakovredno zastopanost v parlamentih:

- ideološko sredinsko in levo usmerjene stranke so bolj odzivne glede problemov in zahtev po uravnoteženi zastopanosti spolov in
- prav tako se bodo učinkoviteje na ženske zahteve odzivale tiste stranke, ki imajo znotraj svoje organizacije tudi skupino dobro organiziranih žensk, ki so sposobne mobilizirati različna sredstva, ki jih stranke potrebujejo (Lovenduski 1993; Norris 1993; Caul 1999; Sacchet 2005).

Politične stranke, ki imajo večji delež ženskih aktivistk v svojih vrstah, ki izhajajo iz različnih civilnodružbenih organizacij, se ponašajo tudi z večjim deležem ženskih poslank. Aktivnost žensk v političnih strankah ustvarja nov bazen politično izkušenih žensk (Sainsbury 1993), katere so še bolj primerne in zaželenje za kandidaturo. Če ta teza drži tudi za trenutno stanje v slovenskem parlamentu, bom na podlagi lastne raziskave predstavila v empiričnem delu naloge.

2.3.1 Selekcioniranje in rekrutiranje kandidatov s strani političnih strank

Pri poskusih razumevanja nizke zastopanosti žensk v nacionalnih parlamentih, se je večina avtorjev osredotočala na nacionalne vzorce posameznih držav. V ospredje so postavili kot ključne igralce pri vplivanju na zastopanost žensk v parlamentih prav politične stranke (Krašovec 2000; Jalalzai in Krook 2010; Pruysers, Cross, Gauja in Rabat 2015). Politične stranke imajo torej ključno vlogo pri rekrutiranju in usposabljanju žensk za pozicije odločanja. So tiste, ki vlagajo kandidatne liste za volitve v parlament, ne glede na možnosti, ki jih daje volilni sistem posameznikom in posameznicam, nestrankarskim listam in skupinam državljanov. Za izvolitev in

kvalitetno opravljanje javne funkcije je pomembna intelektualna in finančna podpora stranke (Antić 1998, 198; Woodward 2001, 21).

Politične stranke dejansko oblikujejo parlament, saj razpravljajo in odločajo o tem, koliko žensk bodo postavile na kandidatne liste in na katera mesta. Zato je pomembno, da razumemo, kako politične stranke pravzaprav spodbujajo ženske za vstop v parlament (Caul 2010; Pruysers, Cross, Gauja in Rabat 2015, 2). Politična stranka ima lahko dobro izdelan načrt, po katerem selekcionira in pripravlja kandidate in kandidatke na volitve, lahko pa izbiranje poteka povsem priložnostno (Antić 1998, 200). In prav vprašanju selekcije kandidatov za volitve s strani političnih strank se bom posvetila v nadaljevanju svoje naloge.

Crotty (1968) je že v šestdesetih letih pojasnjeval pomembnost selekcioniranja in rekrutiranja kandidatov z besedami, da politične stranke pri rekrutaciji kandidatov določajo osebe oziroma politično ekipo. Simbolno gledano to pomeni, da formirajo skupine, ki predstavljajo odločevalsko elito. Skozi rekrutacijo politične stranke namreč neposredno vplivajo na vsebino političnega odločanja in interese, ki bodo realizirani. Rekrutiranje kandidatov lahko razumemo tudi kot ključno vez med volivci in politiko odločanja.

Selekcioniranje kandidatov sicer lahko na prvi pogled izgleda celo kot rutinska in že skoraj nepomembna aktivnost političnih strank, katere razpravljajo o tem na majhnih sestankih, veliko prej, preden se začne vsa zadeva dogajati v javnosti in preden nastopi čas predvolilnih kampanj (Norris in Lovenduski 2010, 135). A vendar temu ni tako. Po mnenju mnogih raziskovalcev je selekcija kandidatov za parlamentarne volitve najpomembnejša funkcija oziroma proces političnih strank¹⁴, ki ima pomembne posledice za same politične stranke, pa tudi za volivce in zakonodajno vejo oblasti.

¹⁴ Kenny in Verge (2016) poudarjata, da je nesporno dejstvo pomembnost vloge političnih strank pri selekcioniranju kandidatov za parlament, kljub temu pa je še vedno zelo malo sistematičnih študij o tem "skrivnem vrtu" delovanja političnih strank iz nabora potencialnih kandidatov in načinov izbire. Obstajajo sicer klasične študije o izbiri kandidatov od 90-ih let dalje s strani avtorjev kot so Gallagher in Marsh (1988), Lovenduski in Norris (1993), Norris (1997), Norris in Lovenduski (1995). Omenjene raziskave so bile v veliki meri plod globalnega vala sprožitve spolnih kvot, ki se je zgodil ravno od sredine leta 1990 dalje.

Rezultati selekcije kandidatov vplivajo na kasnejše razmerje moči znotraj strank, določajo sestavo parlamentov in vplivajo, kot že omenjeno, na delovanje zakonodaje (Krašovec 2000; Kenny in Verge 2016). Nadzor političnih strank nad zakonodajnim procesom ima lahko odločilne posledice za zastopanost žensk (Osborn 2014, 147).

V procesih izbire kandidatov za volitve politične stranke seveda sledijo predvsem svojim interesom in postavljajo lastna pravila oziroma merila, ki jih pri tem upoštevajo, kot so na primer: doba in aktivnost delovanja v politični stranki posamezne kandidatke ali kandidata, finančna sredstva, medijska prepoznavnost oziroma popularnost kandidatke ali kandidata ter izkušnje na nižjih ravneh političnega delovanja (Norris v Fink-Hafner in Krašovec 2000, 145).

Selekcioniranje kandidatov s strani političnih strank torej ni pomembno le zaradi notranje dinamike političnih strank, ampak ima pomemben vpliv na demokracijo in delovanje političnega sistema (Cross 2008; Rahat 2013).

Ženske so razumljene kot ene izmed akterjev v političnem procesu in s tega vidika je pomembno, da dojamemo, kako delujejo in kakšen učinek imajo na politične institucije. Politične institucije pa niso "spolno nevtralne", ampak izražajo in krepijo neenakosti moči, kar še posebej velja za politične stranke, kjer že od nekdaj prevladujejo moški. To pa odraža tradicionalno predstavo o odnosih med spoloma, ki ni v korist ženskam (Pruysers, Cross, Gauja in Rabat 2015).¹⁵

Prav zaradi nadzora selekcije kandidatov za volitve so politične stranke označene kot ključni "gatekeepers" oziroma vratarji¹⁶ za vstop v parlament, kar izpostavlja tudi številni avtorji.

¹⁵ Lovenduski (2005) je celo pripomnila, da v kolikor je parlament "skladišče tradicionalne moškosti", so politične stranke "glavni distributerji".

¹⁶ Ker so strankarski vratarji večinoma moški (Antić in Berberović 2015), bom v nadaljevanju uporabljala zgolj moško slovnično obliko.

Politične stranke in njihovi najvišji organi, lahko pa tudi posamezniki in posameznice znotraj njih, so tisti, ki odpirajo ali zapirajo vrata tistim, ki vstopajo v politično polje (Lovenduski in Norris 1993; Norris in Lovenduski 1995; Caul 1999; Krašovec 2000; Fink-Hafner 2001; Norris 2006; Krook 2010; Osborn 2014; Antić in Berberović 2015; Hatakka 2015; Kenny in Verge 2016). Lilliefeldt (2012) politične stranke označi celo kot glavne "arhitektke" parlamentarnega predstavnštva.

Politične vratarje lahko definiramo kot osebe, ki predpisujejo merila za vstop posameznikov in posameznic med politične elite. Ker imajo politični vratarji moč, da regulirajo vstop posameznikov in posameznic v politične elite, lahko s svojim delovanjem prav tako tudi onemogočajo obravnavo določenih družbenih vprašanj, s tem, ko preprečujejo vstop v politiko določenim družbenim skupinam, ki se zavzemajo za ta vprašanja (Rasmussen 1981). Vendar pa tako kot politični vratarji lahko onemogočajo posamezne kandidate in kandidatke, jih lahko tudi spodbujajo. To je pomembno izpostaviti, saj so mnoge raziskave (Rasmussen 1981; Cheng in Tavits 2011) namreč pokazale, da v situaciji, ko vratarji izbirajo med kandidati in kandidatkami s podobnimi referencami, so ženske tiste, ki so manjkrat izbrane (Cheng in Tavits 2011).¹⁷

Tudi raziskave, ki so se ukvarjale s finančnimi podporami določenim kandidatom s strani političnih strank, niso pokazale njihove večje naklonjenosti ženskam (Niven 2010, 151). So se pa v raziskavah velikokrat pojavljala dvojna merila selektorjev v političnih strankah kot na primer v raziskavi Davida Nivena, kjer se je pokazalo, da so bili mlajši moški brez izkušenj deležni velike podpore političnih strank za kandidaturo na volitvah, medtem ko so bile sprejemljive zgolj tiste ženske, ki so že imele izkušnje v politiki in nasploh veliko podporo z večih strani. Povedano z drugimi besedami – politične stranke so moške ocenjevale na podlagi njihovih potencialov, žensk pa ne (Niven 2010, 151–158).

¹⁷ Zgovorna je bila misel Rasmussena, ki je že v 80-ih razglabljal, da ni potrebno, da je ženska samo enako dobra, ampak mora očitno biti mnogo boljša od katerega koli moškega, da bi lahko bila izbrana (Rasmussen 1981). Bogdanor (1996) je opozarjal, da je moč opaziti obotavljanje pri postopkih kandidiranja v primeru, ko so ženske tiste, ki jih je potrebno izbrati za kandidatke. Meni namreč, da so posredi predsodki do kandidat, ki pa ne izvirajo toliko s strani političnih strank kot takih, vendar pa imajo politične stranke domnevanja, da bodo predsodke imeli volivci. In ravno to bi naj bil vzrok, da v postopku selekcije ne predlagajo zadovoljivega števila kandidat, saj se bojijo pomembne izgube glasov volivcev in raje izberejo zanesljivega moškega kandidata, ki bo bolj verjetno zagotovil politični stranki pozitiven rezultat na volitvah.

Niven (2010, 152) je v svoji raziskavi ugotovil, da so vodje političnih strank velikokrat podpirali predvsem tiste kandidate, ki so bili karakterni čim bližje njim, torej tiste, s katerimi so se lahko čim bolj poistovetili. Pri odločitvi žensk za kandidacijo v parlament so pomembne tudi njihove (predhodne) izkušnje s političnimi strankami, ki pa se lahko od stranke do stranke razlikujejo (Niven 2010, 156).¹⁸

Metode, s katerimi politične stranke selekcionirajo in resekcionirajo svoje kandidate za poslance in poslanke, imajo vpliv tudi na reprezentativno funkcijo političnih strank (Corbett 2003).

Slika 2.1: Splošen model procesa rekrutiranja in selekcije

Vir: prirejeno po Lovenduski (2014, 15).

Na sliki 2.1 ilustrativno prikazujem splošen model procesa rekrutiranja in selekcije, ki kaže pot posameznikov od povsem začetne faze, kjer so omenjeni posamezniki v vlogi državljanov oziroma v vlogi potencialnih volivcev političnih strank. Naslednje faze zajemajo članstvo v politični stranki, vlaganje kandidatur ter kandidate in kandidatke političnih strank. Model se konča pri stopnji, ko posameznik postane član parlamenta oziroma poslanec (Lovenduski 2014, 15).

¹⁸ Opisano se je potrdilo tudi v lanski raziskavi med slovenskimi političarki, kar bom predstavila v poglavju 3. 1.

Model rekrutiranja in selekcije pa lahko še podrobneje razčlenimo kot je to prikazano na sliki 2.2.

Slika 2.2: Podaljšan model rekrutacije in selekcije kandidatov

Vir: prirejeno po Lovenduski (2014, 16).

Prikazani model omogoča natančen pregled poti, ki jo morajo poslanke in poslanci prehoditi. Ta pot se začne na samem začetku procesa rekrutiranja in selekcije kandidatov skozi faze izločevanja, pa vse do samega vrha. Raziskava za izdelavo omenjenega modela je bila narejena med članicami in člani političnih strank, zato so jih raziskovalci tudi vprašali po ambicijah za vlogo poslancev. To dejstvo omogoča nekaj vpogleda tudi v to, kako je bil sestavljen bazen vlagateljev kandidatur in v razmerje med zagotovitvijo kandidatov in zahtevami političnih strank po kandidatkah in kandidatih za volitve v parlament. Lovenduski (2014, 16) navaja, da bo ta model posebej uporaben za tiste, ki imajo interes v iskanju ambicij in motivacije za kandidiranje za politična mesta v parlamentu.

2.3.2 Ovire za ženske pri vstopu v parlament

S pomočjo nedavnih ugotovitev je moč identificirati ovire za ženske pri vstopu v parlament. Te ovire so izpostavile poslanke v nacionalnih parlamentih.

V raziskavi avtoric Baer in Hartmann (2014) se je skoraj vsaka tretja anketiranka oziroma poslanka počutila diskriminirano¹⁹.

V času volilnih kampanj so diskriminacije najbolj pogoste v obliki internih ovir s strani političnih strank in njihove nezadostne podpore, kar izpostavlja tudi Hatakka (2015), ki meni, da stranke še vedno dajejo znatno premalo podpore ženskam za odločanje o kandidiranju za vstop v parlament. Tudi, ko se kandidatke uspešno prebijejo skozi volilno kampanjo v parlament, je mnogo ovir še vedno prisotnih.

Raziskava avtoric Baer in Hartmann (2014) razkriva, da se poslanke lahko srečujejo z mnogimi ovirami tudi v času svojega mandata v parlamentu.

Avtorici v raziskavi "Shifting Gears - How Women Navigate the Road to Higher Office: A research report from Political Party" izpostavljata kot klasične primere ovir oziroma diskriminacij naslednje (Baer, Hartmann, Lake in Carpenter 2014, 28):

- neprimerna vedenja do poslank v javnosti (za primer: nespoštovanje s strani novinarjev, ki bi ga velikokrat lahko že opisali kot seksističnega),
- omejene možnosti za pridobivanje političnih kompetenc (poslanke bi naj imele omejen dostop do izobraževanj in onemogočene možnosti za predstavitve določenih zakonodajnih vprašanj, postopkov) in
- interne nesporazume s poslanskimi kolegi (njihova nepripravljenost oziroma odklonilen odnos za sodelovanja in pogajanja za vodilne položaje).

Vsekakor pa je zanimivo pogledati mnenja tistih političark, ki so se odločile za kandidaturo brez podpore političnih strank. Njihovi politični interesi in razlogi za kandidaturo so se namreč zelo razlikovali (Baer, Hartmann, Lake in Carpenter 2014, 9).

¹⁹ Za kolege in kolegice iz skandinavskih držav je na primer nepredstavljivo, da je bila pri nas prva predsednica vlade na tapet i zaradi dolžine in vzorcev kril (Roksandić 2015). Nepredstavljivo se jim je zdelo, da se ukvarjajo z osebno okoliščino. Saj moškega tudi ne ocenjuješ po hlačah ali uhanu v ušesu. Tako kot se ne obregneš ob plešo, gube ali velik trebuh. V Skandinaviji več kot 50 odstotkov političnih strank vodijo ženske, zato je tudi toliko predsednic vlad. Finski predsednik vlade je šel na starševski dopust (Roksandić 2015.) Pri nas bi dvomili, ali je sposoben za opravljanje funkcije. Če nekaj jemlješ kot družbeno vrednoto, se ti to zdi normalno, je prepričana Metka Roksandić (Delo 2015).

Nekateri njihovi razlogi so bili feministično obarvani (razočaranje ali celo šok nad dejstvom, kako malo žensk je v parlamentih in vladah), veliko pa jih je vendarle začutilo, da je pravi čas za vstop v politiko in so se počutile pripravljene za ta korak ter so skozi to dejanje izrazile svojo dolgo željo po participaciji v politiki.

Največ žensk, ki so bile "samo-rekrutiranke", pa je bilo preprosto jeznih nad trenutnim slabim stanjem glede zastopanosti spolov v politiki in so bile prepričane, da bi lahko njihov lasten doprinos bistveno pripomogel k izboljševanju stanja na področju politike, zlasti v najvišjih vejah oblasti kot je to vlada. Raziskava Baer in Hartmann je izpostavila, da so velikokrat moška neformalna omrežja v političnih strankah ovira za ženske, ki imajo željo po kandidaturi. Skoraj polovica anketiranih poslank in poslancev je namreč v raziskavi dejala, da njihova politična stranka bolj spodbuja moške h kandidaturi kot ženske (Baer, Hartmann, Lake in Carpenter 2014, 9).

Raziskava avtorjev Lake in Carpenter (2014, 9) je očrtala, da so pri spodbujanju žensk za kandidato in kasneje tudi za usposabljanje, ključni politični mentorji – trenutni ali pa nekdanji poslanci in strankarski funkcionarji. Še enkrat je bilo potrjeno dejstvo, da so politične stranke bistvene pri zagotavljanju višje zastopanosti žensk v parlamentu (Baer, Hartmann, Lake in Carpenter 2014, 31).

2.3.3 Ideologija in starost političnih strank ter odprtost političnih strank do žensk

Glede odprtosti do žensk se politične stranke razlikujejo, na to pa vplivajo različni dejavniki. V odnosu strank do žensk torej ni stalnice in se relacija skozi čas spreminja. Več študij in avtorjev poudarja, da je ideološka usmeritev političnih strank eden izmed zelo pomembnih dejavnikov strankarske naklonjenosti za vstop žensk v politiko in da ima bistveni vpliv v procesu volitev, se pravi selekcije in rekrutacije kandidatov (Paxton 2008; Antić, Illonszki, Havelkova Siemienska v Jelušič in Antić, 2001, 43; Hofmeister in Grabow 2011; Osborn 2014).

Ideologija političnih strank je precej povezana tudi s kulturnimi dejavniki, saj so raziskave, ki so vključevale na primer nordijske države, pokazale, da je reprezentativnost žensk znantno višja v politični kulturi političnih strank, ki dajejo velik poudarek na socialno in ekonomsko enakost med spoloma (Bystydzienski 1995; Paxton in Kunovich 2003; Jalalzali in Krook, 2010). Rule in Zimmerman (Paxton in

Kunovich 2003) sicer opozarjata, da lahko kulturne norme in z njo povezana ideologija po drugi strani zelo omejujejo možnosti za sodelovanje žensk v politiki, navkljub "ugodnim" političnim sistemom ali zadostnemu številu ustrezno kvalificiranih kandidatke. Ideologije in argumenti, navedeni proti sodelovanju žensk v politiki, so ustvarili znatne in predvsem dolgotrajne ovire za ženske pri političnem sodelovanju. V raziskavi, ki so jo opravili v IPU in v kateri so se ukvarjali z nizko udeležbo žensk v politiki, so ugotovili, da je negativna ideologija, se pravi ideologija političnih strank, ki ni naklonjena ženskam, najbolj pogosti razlog za pojav nizke udeležbe žensk v politiki (Paxton in Kunovich 2003, 91).

Zaključujem, da bodo politične stranke zelo verjetno bolj odprte do žensk pri vstopu v politiko v tistih družbah, kjer je politična in družbena kultura usmerjena k čim večji socialni in ekonomski enakosti med spoloma.

Prav tako je verjetneje, da bodo levo usmerjene stranke zaradi njihovega zavzemanja za egalitarne ideologije bolj podpirale kandidiranje žensk (Duverger 1955; Beckwith 2005). Dahelrup (2007) in Krook (2009) prav tako ugotavljata, da so idelološko levo usmerjene stranke bistveno bolj naklonjene sprejemu strategij znotraj politične stranke z namenom povečanja ženske reprezentativnosti v parlamentih. Matland in Studlar (1996) omenjata, da so leve stranke bolj sočutne do tistih skupin, ki so tradicionalno potisnjene na obrobje in izključene iz krogov odločanja. Matland je to tezo potrdil na podlagi Norveške v osemdesetih letih, kjer so levo usmerjene stranke v parlament pošiljale več žensk kot desno usmerjene stranke. Caulova (1997) se tej tezi pridružuje s svojimi raziskavami, kjer je na podlagi zgodovinskih izkušenj razvidno, da so leve stranke v vladi močno povezane z visoko zastopanostjo žensk v parlamentu. Že po tradiciji so bila ženska gibanja vedno povezana z levimi strankami. Vsaka politična stranka ima glede enakosti spolov svojo lastno kulturo in v politiki sta moškost in ženskost oblikovana skladno s strankino zgodovino in ideologijo.²⁰ Tudi Childs, Campbell in Lovenduski poudarjajo, da je "dobra volja" s strani političnih strank tista, ki odpre vrata ženskam. "Dobra volja" pa je v veliki meri odvisna prav od ideologije strank (Tremblay 2008).

²⁰ Krčanska stranka tako morda za idealnega predstavnika oziroma predstavnico išče "tradicionalno družinsko osebo". Ženska kandidatka bi morda bila dobra mati. Idealna kandidatka socialistične stranke bi morda bila mlada, militantna ženska, ki postavlja razred pred družbeno vlogo spolov, pred oboje pa kolektivnost. Vsaka stranka si torej ustvari svoj lastni idealni tip kandidata oziroma kandidatke (Woodward 2001, 21–22).

Vendar pa levo usmerjene stranke niso več edine, ki podpirajo višjo zastopanost žensk v parlamentu, saj se je podpora ženskam v zadnjih letih po ideološkem spektru razširila (Lovenduski in Norris 1993). Povzamem lahko, da se nasplošno vpliv ideologije političnih strank na zastopanost žensk v parlamentu nekoliko zmanjšuje in da vendarle ni več tako izrazito pomembne določnice oziroma vplivnih dejavnikov pri zastopanosti žensk v parlamentu kot nekoč.

Poleg ideologije političnih strank so številne raziskave razkrile tudi pomembnost starosti političnih strank glede njihovega odnosa do žensk kot potencialnih kandidatke za vstop v politiko. Mnoge raziskave namreč odražajo, da bi naj bile mlajše stranke bolj naklonjene ženskim kandidatkam (Dalton v Caul 1999, 82). Zelo verjetno so tudi bolj, za razliko od tradicionalnih strank, odprte do šibkejših skupin kot so to ženske, katere spodbujajo pri kandidaturi (Lovenduski in Norris 1993). Tudi Fink-Hafner in Krašovec (2000, 147–148) ugotavljata, da starost političnih strank vpliva na njihov odnos do zastopanosti žensk v politiki.

Po drugi strani pa Fink-Hafner in Krašovec (2000) opisujeta stare stranke kot tiste, ki se prilagajajo spremenjenemu okolju in se borijo za preživetje, tudi s tem, da iščejo dodatne podpore na družbenih področjih, ki so bila doslej politično obrobna. Tudi Sainsbury (1993) opozarja, da so pogosto pomembni družbeni viri novih strank marginalizirane družbene skupine, tako da je mogoče predvidevati, da so mlajše stranke v zgodnji fazi svojega razvoja tudi bolj odprte do žensk. Politične stranke so v končni fazi še vedno "iskalke glasov", na katerih se lahko uspešno vršijo določeni pritiski za promoviranje kandidatov iz podzastopanih skupin in prav nove politične stranke so tiste, ki lahko direktno višajo delež teh skupin. Če se opremo na Panebiancov model organizacijskega razvoja strank, lahko predpostavimo enako. Odnos političnih strank do vstopa žensk na politični prostor je spremenljiv (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 142). Panebianco glede odprtosti političnih strank do žensk govori o tem, da se politične stranke v fazi nastajanja (torej mlajše stranke) precej odpirajo ženskam, vendar pa to še ni zagotovilo, da bo tudi več žensk iz teh političnih strank vstopilo v parlament.

Prav tako v tej fazi stranke še nimajo izdelanih pravil notranje organizacije, zato je tudi delovanje voditeljev precej svobodno (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 143). V fazi institucionalizacije pa se začne boj za preživetje oziroma za maksimiziranje volilnih glasov, ključni cilj stranke pa postane čimbolj uspešno prilagajanje okolju (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 143; Fink-Hafner 2001, 51). Z napredkom institucionalizacije bi lahko pričakovali opuščanje skrbi politične stranke za udeležbo žensk v njenem (torej strankinem) in nasploh političnem delovanju. Mlade stranke se sicer v fazi institucionalizacije večinoma odpirajo ženskam, a le takrat, kadar je ogrožen njihov vstop v parlament (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 143). V zrelosti fazi retrospektivni pogled iz leta 2000 pri starih strankah v Sloveniji kaže premike od začetne večje stopnje odprtosti strank do žensk, njenega upada v letu 1992 in do čedalje večjega odpiranja po letu 1996 (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 151)

Kot enega izmed širših institucionalnih dejavnikov, ki vpliva na zastopanost žensk v parlamentu, izpostavljam **volilni sistem**, ki predstavlja celostno komponento v razlagi ženske zastopanosti. Mnoge študije jasno pričajo, da nacionalni volilni sistem močno vpliva na žensko zastopanost v zakonodajnem zboru. Raziskave opozarjajo, da naj bi proporcionalni volilni sistem imel višji doprinos žensk v predstavniške organe kot večinski sistem, v nekaterih državah (Nemčija, Avstralija) je rezultiral po volitvah v tri do štiri krat večjem številu žensk v parlamentu (Duverger 1955; Lakeman 1994; Shvedova 2002, 39; Flander 2004, 217; Matland in Montgomery 2004; Tremblay 2008). Temelj proporcionalnega sistema je namreč sorazmerno zastopstvo, zato izrazita podzastopanost žensk nasprotuje bistvu proporcionalnega volilnega sistema (Flander 2004, 217).²¹

²¹ Vendar opažanja nekaterih držav pričajo nasprotno. Madžarska (mešani večinski sistem z delnim nadomestilom), Irska (STV – sistem sorazmernega predstavnštva z enim prenosljivim glasom) in Japonska (mešani večinski sistem z delnim nadomestilom) imajo manjšo zastopanost žensk kot pa Anglija in ZDA, ki imata večinski volilni sistem relativne večine. V takem sistemu kandidat, ki ima največ glasov, zmaga v svojem volilnem okrožju, vsi ostali glasovi pa se štejejo za nične. Iz tega sledi, da je večinski volilni sistem relativne večine slaba popotnica za izvolitev reprezentativne vlade, saj omejuje izbiro v volilnih enotah. Kandidirajo tisti, za katere je najbolj verjetno, da bodo zmagali, s tem pa je okrnjena priložnost za kandidature tistih, ki zastopajo manjšine, posledično za kandidature žensk. Primera, ki nasprotujeta mnogim študijam, sta primera Škotske in Walesa, kjer je v večinskem sistemu bilo izvoljenih več žensk kot pa v proporcionalnem sistemu. Za Campbella in Childsovo ter Lovenduski sta Škotska in Wales pokazatelj, da ni vedno nujne in pričakovane harmonije med proporcionalnim volilnim sistemom in visoko zastopanostjo žensk na volitvah in tudi v parlamentu. Prepričani so, da je treba opustiti posploševanje in se posvetiti globlji študiji elementov večinskega in proporcionalnega sistema (Tremblay 2008).

3 STRATEGIJE ZA VEČJO ZASTOPANOST ŽENSK V PARLAMENTIH

Študije so pokazale, da so znotraj vsake države opazne precejšnje razlike med političnimi strankami glede števila žensk v političnih strankah. Razlike so vidne tako v fazah nominacije, pa tudi glede mest, kamor so postavljene na strankarskih listah in nenazadnje pri deležu žensk, ki jih kandidirajo v parlament (Caul 1999, 80).

Doseganje čim bolj uravnotežene zastopanosti žensk v parlamentu mora biti cilj, h kateremu bi naj politične stranke stremele ves čas. Ženske se nikakor ne smejo zadovoljiti s trenutnim stanjem in prispevki v političnem prostoru, niti ne smejo svojih dosežkov za dvig zastopanosti razumeti kot nekaj samoumevnega (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015). Politična participacija je proces, ki se stalno spreminja in razvija. Akterji, ki v procesu politične participacije sodelujejo, morajo biti nenehno pripravljeni na spremembe in razvoj novih strategij. Ženske in moški bi naj v tem procesu sodelovali in bili ključni tvorci sprememb na bolje, kar zadeva uravnoteženo zastopanost obeh spolov v parlamentu. Potrebno je sicer priznati, da je bilo na tem področju doseženega že veliko (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015).

Avtorji opozarjajo, da bi politične stranke morale nujno natančneje proučiti vse postopke, kjer je pri udeležbi žensk v politiki potencialna nevarnost diskriminacije.

Politične stranke bi morale prav tako izoblikovati bolj učinkovite spodbude za višjo udeležbo žensk in naslavljati problematiko o spolni neenakosti v politiki v svojih strankarskih programih in to že v času predvolilnih kampanj. Vlada pa bi morala skozi različne ukrepe poskrbeti za oblikovanje kritične mase žensk, ki bi zasedale vodilne in strateške položaje na nacionalni ravni, pa tudi lokalni, v zasebnem sektorju in v nevladnih organizacijah. Le z omenjenimi ukrepi bi ženske lahko učinkovito vplivale na politične postopke in odločitve (Hatakka 2015, 16).

Zelo dober primer uravnotežene zastopanosti obeh spolov v politiki so skandinavske države, ki skozi kombinacijo vladne politike in strankarskih pobud vplivajo na višjo zastopanost žensk v politiki. Vendar pa skandinavske države ne ponujajo edinega modela v prizadevanjih za povečanje zastopanosti žensk v politiki (Dahlerup 1998, 147; Lovenduski 1999, 42). Poleg že omenjenih najpomembnejših lastnosti političnih strank (ideologije in starosti), lahko na višanje deleža žensk v parlamentu vplivajo tudi druge strategije političnih strank, ki jih seveda stranke uporabljajo v različnih

merah. Lovenduski (1993, 8–11; 2010, 84) izpostavi tri različne strategije političnih strank, ki bi lahko vplivale na povišanje deleža žensk v parlamentu:

- 1) **retorične strategije**, kjer se ženske zahteve vključijo v predvolilne propagandne kampanje, najpomembnejši politični igralci pa pogosto izpostavljajo pomembnost prisotnosti žensk v politiki. Uporaba retoričnih strategij pri političnih strankah je lahko začetek procesa večjega vključevanja žensk v parlament. Ko je moč čutiti, da si stranke resnično prizadevajo za izboljšanje razmer na področju uravnotežene zastopanosti, ženske začnejo pričakovati tudi učinkovite ukrepe in začnejo resneje razmišljati o vključevanju v politiko;
- 2) **strategije pozitivnih ali afirmativnih akcij**, kjer se s strani političnih strank ženskam omogočajo različni treningi, izobraževanja, velikokrat tudi finančna podpora, ki bi naj ženske še bolj spodbudila za odločitev v kandidaturo. V mnogih političnih strankah so retorične strategije prvi korak k vpeljevanju strategij pozitivnih ali afirmativnih akcij. Mnogo političnih strank je tudi povezanih z različni ženskimi civilnodružbenimi organizacijami, ki se zavzemajo za uravnoteženo zastopanost in imajo veliko vlogo pri spodbujanju k različnim aktivnim usposabljanjem žensk za vstop v politiko;
- 3) pri **strategijah pozitivne diskriminacije** pa se za ženske rezervira določeno število sedežev oziroma mest v političnih telesih ali na kandidatnih listah. Že nekaj časa je omenjena strategija smatrana kot "nasprotna" diskriminacija, torej diskriminacija moških. Ponavadi je tako, da bolj ko so v igri pomembne politične pozicije, bolj se političnim strankam upira vpeljava strategij pozitivne diskriminacije v proces selekcije kandidatov.

Kelly in White (2016, 13) se opirata na tri prej opisane skupine strategij in na podlagi vseh treh ugotavljata njihove pozitivne učinke. Retorične strategije imajo največji doprinos pri samozavesti kandidatk in kandidatov na področju javnega nastopanja, pa tudi pri prepričljivejšem podajanju stališč in prepričanj, kar ima pozitiven učinek na potencialne volivce. Strategije pozitivnih akcij rezultirajo v še bolj suverenem, odločnem in motiviranem prizadevanju kandidatk in kandidatov za zmago, kar prav tako, logično, pozitivno vpliva na potencialno volilno telo. Pri strategijah pozitivne

diskriminacije pa Kelly in White izpostavljata kreiranje umetne potrebe po ženskem spolu skozi spolne kvote, ki pa lahko povečajo ponudbo primernih kandidatk.²²

Politične stranke se torej lahko poslužujejo različnih strategij²³ za večjo zastopanost žensk, poslanka Rawya Shawa (v Shvedova 2002, 43) poudarja, da so izobraževanje in različni treningi najpomembnejša in najučinkovitejša strategija, ki ženske opogumi, da spregovorijo, se vključijo v politične stranke in nasploh participirajo pri političnih aktivnostih.

Uporaba različnih strategij se je izkazala kot zelo pomembna aktivnost za širjenje bazena kvalificiranih žensk, to pa je možno le skozi omogočanje vstopa v različne aktivnosti, ki so sorodne političnim, na primer udejstvovanja v različnih organizacijah na lokalnem nivoju.

Bistvo teh izobraževanj in treningov kot strategij političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu bi naj bilo v tem, da si ženske pridobijo različne sposobnosti: osveščenost glede pomembnosti uravnotežene zastopanosti na političnem prostoru, sposobnost vplivanja in vršenja pritiskov (lobiranja), mreženja in podobno (Shvedova 2002). Freidenvall (2003, 16) izpostavlja enako: poleg izobraževanja so strategije mreženja in programi usposabljanja pod mentorstvi izkušenih politikov najboljše strategije za višanje deleža žensk v parlamentih. Ključno je pridobivanje in izboljševanje različnih veščin, da bodo kandidatke bolj kompetentne, samozavestne in nepopustljive napram moškim kolegom.

Odprtost političnih strank do žensk razumemo torej tudi skozi možnost žensk za pridobivanje ustreznih političnih izkušenj na lokalni ravni politike. Posledično se tako krepijo tudi možnosti za prodor v politiko na nacionalni ravni.

²² Ballington in Matland (2004) pri strategijah političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentih omenjata tudi strategije financiranja ženskih kampanj pri kandidaturi, prav tako je pomembno, da stranke ženskam omogočajo različne treninge in pomoč pri razvoju ustreznih veščin. Strategije lahko vključujejo tudi spremembe zakonodaje, ki bi vsebovala več vzpodbude za politične stranke, da bi povečale delež kandidatk na volitvah.

²³ V Veliki Britaniji, navajata Kelly in White (2016), so v obdobju 2012–2015 izvajali kampanjo "Women2Win", ki je bila pravzaprav kampanja konservativne politične stranke v podporo politiki Davida Camerona z razlogom povečanja števila žensk, ki bi bile postavljene na izvoljiva mesta. Leta 2015 so tudi javno spregovorili o podrobnostih, kjer opisujejo, da je imela strategija "Women2Win" majhno, a zelo pomembno vlogo pri raznoliki podpori kandidatk za volitve v parlament: tedensko izvajanje treningov, individualna mentorstva, prav tako je bila vključena finančna podpora kandidatkam. Cilj je bil ustvariti bolj "moderne" britanski parlament in konservativno stranko postaviti v lepšo luč, kar zadeva problematiko enakovredne zastopanosti spolov v parlamentu.

Logično sklepamo, da se bo število žensk v predstavnih telesih najprej povečalo na lokalni ravni (Caul 1993), postopoma in šele kasneje pa na tudi na nacionalni (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 146).

Demokratska zastopnost je pogosto cilj državne politike, zato so politične stranke favorizirani prejemniki finančnih sredstev za izvedbo projektov, ki se dotikajo uravnotežene zastopnosti spolov. V nekaterih državah so stranke financirane s strani države prav v namen za aktivnosti žensk, tak primer je Francija, kjer se finančna državna sredstva namenjajo za aktivnosti, povezane z uravnoteženo zastopnostjo spolov. Tako stranke glede strategij za večjo zastopnost žensk niso vedno odvisne od lastnih finančnih sredstev (Woodward 2001, 23).

Kelly in White (2016, 24) izpostavljata "Vse-strankarsko parlamentarno združenje za ženske" oziroma "All-Party Parliamentary Group for Women in Parliament", ki naj bi služilo kot dober zgled za povečanje števila žensk v političnih strankah in parlamentu, prav tako pa tudi kot spodbuda in sredstvo za opogumljanje žensk k politični participaciji. Omenjeno združenje je bilo ustanovljeno leta 2010 v Veliki Britaniji. Poslanstvo združenja oziroma cilji so zastavljeni jasno in hkrati tudi tako splošno veljavno, da jih zlahka lahko preslikamo tudi v naš politični prostor. Tudi v njihovem dokumentu "Improving Parliament: creating a better and more representative House" je omenjeno, da mnoge ugotovitve veljajo za vse sodobne parlamente. Dokument vsebuje nekaj priporočil za doseganje čim bolj spolno uravnoteženih parlamentov, med njimi so:

1. vnovična vzpostavitev tesnejše vezi s potencialnimi volivci skozi osveženo in izboljšano uravnoteženost parlamentarnih in zakonodajnih prioritet, prav tako je pomembna fleksibilnost poslank in poslancev (za bolj smotno razporejanje svojega dela v samem parlamentu) z namenom večjega izpostavljanja in posledične prepoznavnosti v lokalnem okolju, kar bi omogočilo tudi njihovo angažiranost v problematikah lokalnih skupnosti,
2. ustanavljanje zvez in združenj, ki se preko različnih kanalov in strategij (izpostavljanje problematik, ki zadevajo ženske in ocen, kakšen vpliv ima določena politika na žensko populacijo) zavzemajo za uravnoteženo zastopnost žensk v parlamentih in za enakost spolov v družbi nasploh,

3. izboljšava parlamentarnega delovnika oziroma urnika z namenom večje predvidljivosti njihovega dela, saj bi tako poslanke in poslanci imeli bolj jasen razpored dejavnosti za vnaprej in bi v skladu s tem načrtovali svoje aktivnosti, kar bi pomenilo bolj učinkovito delovanje tako v parlamentu kot tudi na terenu oziroma v volilnih enotah, kjer so bili izvoljeni,
4. usmeritev pozornosti v neodvisne organizacije, ki se ukvarjajo s temami seksizma v različnih medijih, vključno z analizo o tem, kako so poslanke zastopane in predstavljene v medijih in
5. zakonska zagotovila, ki se tičejo materinstva in sorodnih "ženskih tem", s tem povezanih stroškov in finančnega sistema, ki bi bil družini bolj naklonjen.

Strategija, ki je v kontekstu višje zastopanosti žensk zelo pogosto omenjena in uporabljana, so **spolne kvote**. Spolne kvote so postale pomembno politično orodje za povečanje prisotnosti žensk na odločevalskih mestih v politiki (Directorate-General for Research 1997; Ballington in Matland 2004; Jalalzali in Krook 2010; Kenny in Verge 2016). So strategija, ki omogoči marginaliziranim družbenim skupinam, med katere prištevamo tudi ženske, da se uvrstijo na liste za parlamentarne volitve (Antić 1998, 212; Jalušič in Antić 2001, 45). Zanimivo je, da politične stranke, katerih cilj je povečati svoboščine posameznika ali posameznice, utegnejo biti manj naklonjene uporabi posebnih institucionalnih strategij, ki vključujejo spolne kvote in so bolj nagnjene k uporabi izobraževanj in usposabljanj za uravnoteženo zastopanost žensk v parlamentu. Politične stranke, usmerjene v kolektivno solidarnost, pa potrebujejo jasne dokaze o tem, kako se uravnoteženost spolov veže na kolektivno pravičnost (Woodward 2001, 18). Childs (2013) in še nekateri avtorji (Franceschet, Krook in Priscopo 2012; Clayton 2015) sicer opozarjajo, da so ukrepi, kot so spolne kvote, velikokrat lahko povezani s konflikti znotraj političnih strank, predvsem v povezavi s vprašanjem nepristranskega demokratičnega procesa volitev in načela pravičnosti.

Uveljavitev spolnih kvot pomeni, da morajo politične stranke na kandidatni listi za predstavniško telo, v postopkih izvolitve ali imenovanja v vodstvene organe stranke in (ali) neposredno v vodstvene organe stranke, zagotoviti, da ženske zasedejo določeno najmanjše število razpoložljivih mest. V posameznih državah se spolne kvote praviloma samoiniciativno uveljavljajo v določbah strankarskih statutov in

internih aktov, ki urejajo postopke in oblikovanje kandidatnih list (Flander 2004, 227). Implementacija spolnih kvot odseva dejstvo, da je spolna neenakost v kontekstu zastopanosti problem, prav tako pa lahko priča o tem, koliko se dejansko želi ta problem zmanjšati oziroma odpraviti (Lovenduski in Norris 1993).

Spolne kvote v politiki delimo v tri glavne skupine: *rezervirane sedeže*, kjer se določi točno število sedežev, ki jih bodo zasedle ženske na lokalni ravni ali pa s pomočjo rekrutacije političnih strank. Tak prijem je večinoma vpeljan v državah z večinskim sistemom in je največkrat uveljavljen na lokalni ravni ter določen tudi v ustavi. *Zakonsko določene spolne kvote* so ponavadi prisotne v proporcionalnih volilnih sistemih in so zakonsko in ustavno določene - te kvote pa seveda vedno ne zagotavljajo znatnega povečevanja žensk v parlamentu oziroma postavljanja žensk na ugodna mesta na listah političnih strank, kjer bi bile dejansko lahko izvoljene. Kot tretja različica so *prostovoljne spolne kvote*, ki zakonsko niso obvezujoče in v domeni političnih strank je, če jih bodo sprejele ali ne. Pojavljajo se v vseh volilnih sistemih. Ko so kvote prostovoljne, ni zagotovila, da jih bodo stranke sprejele in velikokrat jih tudi ne sprejmejo (Ballington in Matland 2004, 12).

Da so politične stranke ključne in neizogibne za doseganje uravnotežene zastopanosti, je najbolj vidno v tistih državah, ki so vsilile spremembe v zastopanosti izvoljenih politikov in političark z uzakonitvijo spolnih kvot (Woodward 2001, 20). Obstaja pa razmišljanje, da ko bodo vse ovire, ki se pojavljajo pri vstopu žensk v politiko, uspešno podrte, spolne kvote več ne bodo potrebne (Lovenduski 1993). K temu je pritrdilo tudi nekaj slovenskih intervjuvank (poslank in predstavnic ženskih združenj znotraj političnih strank in predstavnica civilnodružbene organizacije) v lastni raziskavi.

Omeniti je treba, da sicer glede spolnih kvot najdemo med avtorji precej deljena mnenja oziroma njihove zagovornike in nasprotnike. Njihove argumente "za" in "proti" sem združila v tabeli 3.1.

Tabela 3.1: Argumenti "za" in "proti" spolnim kvotam

Argumenti ZA spolne kvote	Argumenti PROTI spolnim kvotam
Kvote niso diskriminatorne, ampak so kompenzacija za dejanske ovire, ki preprečujejo ženskam njihov pravičen delež političnih sedežev.	Kvote delujejo v nasprotju s principom enakih možnosti za vse, saj je ženskam z njimi dana prednost.
Izkušnje žensk so v političnem življenju potrebne. Moški ne morejo tako dobro predstavljati ženskih interesov kot to lahko ženske same. Ženske imajo pravico kot enakovredne državljanke tudi do enake zastopanosti oziroma predstavnštva.	Kvote niso demokratične, saj je v rokah volivcev, da odločijo, kdo bo izvoljen.
Vpeljava kvot lahko povzroča konflikte, vendar so ti le začasni.	Vpeljava kvot vodi v občutna nesoglasja znotraj strankarskih organizacij.
Ženske so enako kvalificirane kot moški, vendar je njihova kvalificiranost velikokrat podcenjena v političnem sistemu, kjer dominirajo moški.	Kvote za več žensk v parlamentu bodo vodile k zahtevam kvot tudi za druge skupine, kar bo nadalje vodilo k temu, da bo politika odsev zastopanosti različnih interesnih skupin.
Kvote ne diskriminirajo posameznih moških, ampak zgolj omejujejo politične stranke, da bi nominirale le moške kandidate. Za volivce to pomeni možnost večje izbire.	Kvote spodbujajo razmišljanje v smeri, da so politični predstavniki izvoljeni na podlagi njihovega spola in ne sposobnosti, kvalitetnejši kandidati so lahko celo v takih razmerah potisnjeni na stran.

Vir: prirejeno po Dahlerup (1998, 143–144).

Potrebno je upoštevati, da kvote še zdaleč ne pomenijo odsotnosti vseh ovir za ženske, saj je negativna stigmatizacija žensk v politiki velikokrat močnejša od sistema kvot (Dahlerup 1998) in kvote same po sebi ne bodo rešile problema podzastopanosti žensk v politiki, lahko pa pozitivno vplivajo na premike v delovanju političnih strank za promocijo žensk v politiki, prav tako pa na pripravljanje tistih žensk, ki naj bi v politiko vstopile (Jalušič in Antić 2001, 46).

Nujno se je treba tudi vprašati, kaj politične stranke (lahko) naredijo za večjo uspešnost tistih žensk, ki so uspele vstopiti v parlament oziroma so bile izvoljene. Poslanci in poslanke si najverjetneje želijo biti ponovno izvoljeni in si morajo posledično zagotoviti ponovno nominiranje s strani stranke (Corbett 2003). V knjigi "Empowering Women for Stronger Political Parties: A Good Practices Guide to Promote Women's Political Participation" je poudarjeno, da imajo politične stranke

glede tega velik vpliv in lahko uporabijo kar nekaj potencialno uspešnih strategij, da se ženske še naprej uspešno uveljavljajo v politiki.

Prav tako obstaja dokument "United Nations (v nadaljevanju UN) Development Programme 2012", kjer je naštetih nekaj strategij, ki bi potencialno lahko vplivale na višji delež žensk v politiki in predvsem tudi na večjo uspešnost tistih žensk, ki so že bile izvoljene v parlament. Nekatere izmed omenjenih strategij so:

- **obveza za doseganje čim bolj uravnotežene zastopanosti spolov v predstavniških telesih:** povolilno obdobje je, kar se tiče tematike sorazmerne spolne zastopanosti, za politične stranke prav tako strateško zelo pomembno. Pogosto se politične stranke glede namenov uporabe strategij za promoviranje večje usposobljenosti žensk zanašajo na različne analize glede večjih potreb ženskih kandidat, ki so narejene na podlagi poročil, javnomnenjskih raziskav in volilnih rezultatov. Omenjene analize so lahko za politične stranke koristne pri tistih odločitvah, ki zadevajo vprašanje, katere strategije bodo uporabile za doseganje višje zastopanosti žensk (UN Development Programme 2012);
- **omogočanje različnih treningov za novo izvoljene poslanke:** za mnogo novo izvoljenih poslank in poslancev je parlamentarno udejstvovanje nova izkušnja. Sekretariat parlamenta velikokrat posreduje novim članom parlamenta splošna navodila, vendar pa imajo politične stranke svoje treninge za njihove nove parlamentarne člane, ki so povezani s funkcijami stranke v parlamentu. Tovrstni treningi lahko omogočajo razvoj posebnih veščin in so lahko še posebej usmerjeni v ženske predstavnice (UN Development Programme 2012);
- **promoviranje reform, ki so ženskam prijazne:** politične stranke lahko v parlamentu učinkovito spreminjajo njegovo kulturo, ki bi bila bolj naklonjena poslankam. Politična kultura je zelo pomembna z vidika ugodnih razmer za delovanje poslank in ravno politične stranke so tiste, ki jo lahko naredijo njim prijaznejšo (UN Development Programme 2012);
- **zagotavljanje usposabljanja in večjega vpliva žensk v političnih strankah:** politične stranke lahko promovirajo usposabljanje in večji vpliv žensk na področju političnega razvoja v samih strankah vsaj na dva načina: 1) skozi podporo specifičnim reformam, ki zadevajo probleme neenake zastopanosti in

obravnavo spolov v politiki in 2) skozi zagotavljanje stalne prisotnosti ženskih stališč in pogledov v političnih debatah ter prioritetah političnih strank. Vendar pa treba omeniti tudi to, da so velikokrat poslanke in poslanci omejeni glede izpostavljanja problemov in podpiranja reform glede neenake zastopanosti, saj jih zavezuje strankarska disciplina. V večini primerov imajo politične stranke izoblikovano skupno stališče o določenih tematikah, tako da tudi o njih disciplinirano glasujejo (UN Development Programme 2012);

- **zagotavljanje vstopa (in tudi obstoja) ženskam na vidna mesta v predstavniških telesih:** število žensk, ki se jim uspe prebiti na vidnejša mesta v politiki, lahko narašča ali pa pada. Ženske lahko odstopijo s pozicij ali pa zasedejo ugledne funkcije, na primer ministrske stolčke. V primeru sprostitev določenega mesta lahko politične stranke vplivajo na to, ali ga bo zasedla ženska ali moški (UN Development Programme 2012);
- **podpora različnim ženskim omrežjem in ženskim parlamentarnim odborom:** ženske so kaj kmalu ugotovile, da imajo kot manjšina v parlamentu strateško prednost za oblikovanje različnih zvez in koalicij, ki bi naj pritiskale na politične spremembe glede spolne problematike. V kar nekaj državah se je podpora političnih strank tem omrežjem izkazala za zelo pozitivno (UN Development Programme 2012);
- **formiranje strateških partnerstev s civilnimi organizacijami:** partnerstva med političarkami in civilno družbo lahko rezultira v pozitivnih rezultatih glede političnega delovanja. Največkrat se vpliv takih partnerstev pokaže takrat, ko se politične stranke zavzemajo za spremembe ustave glede problematike sorazmerne zastopanosti obeh spolov v politiki (UN Development Programme 2012);
- **senzibiliziranje članov v političnih strankah in povezovanje z poslanci:** ker so moški v parlamentih večinsko zastopani in dominirajo tudi na ostalih vodilnih položajih, so za implementiranje sprememb v prid bolj sorazmerne zastopanosti spolov prav oni "glavna tarča" in partnerji. V ta namen pa so potrebni treningi znotraj stranke za večjo dovzetnost poslancev glede problematike spolne (ne)enakosti (UN Development Programme 2012).

Hofmeister in Grabow (2011, 37–38) izpostavljata, da so usposabljanja kandidatk za višjo zastopanost žensk v parlamentu znotraj političnih strank še posebej uspešna pri mlajših članicah. Usposabljanja bi naj zajemala tri sklope: 1) osnovne vrednote in načela stranke, 2) razumevanje političnih vprašanj (lokalnih, nacionalnih, ekonomskih, socialnih) in 3) priprava na politično delo v stranki (politične funkcije, retorika, odnosi z mediji, promocija in vodenje volilnih kampanj). Večina političnih strank ima v svojih organih usposobljene osebe, ki so odgovorne za stalen razvoj in program političnega usposabljanja. V mnogih državah so stranke ustanovile institucije, ki so izrazito namenjene za politična izobraževanja in usposabljanja kandidatov.²⁴

Ko ženskam uspe preboj na politični prostor oziroma v parlament, se v večji meri trden boj za preživetje in uspešno delovanje šele začne. Karam in Lovenduski (2005, 190) sta predstavila tri strategije, ki bi naj povečevale moč žensk v zakonodajnih telesih. Vključevale bi naj 1) učenje pravil, 2) uporabo pravil in 3) spreminjanje pravil. Pravila razumeta kot prakse različnih zborovanj, pa tudi kot neformalne prakse in točno določene ukrepe, s pomočjo katerih vlada opravlja svoje zakonodajne funkcije. Po drugi strani pa, opozarja Woodward (2001, 25), veliko političnih strank pozna in se poslužuje spolno nevtralnih programov izobraževanja, usposabljanja, osveščanja in pogajalskih tehnik kot del socializacijskega procesa za nove politike in političarke.

To se je pokazalo tudi na nekaterih primerih političnih strank v lastni raziskavi, kjer so udeleženke in udeleženci pojasnili, da so programi izobraževanja in usposabljanja namenjeni vsem poslankam in poslancem, se pravi, da niso vezani na spol. Woodward (2001, 25) poudarja, da je postala pomembna strategija usposabljanje, ki pripomore spoznati, kdaj in kako spol poseže v politično učinkovitost. V ta namen so ženska združenja znotraj političnih strank razvila različna gradiva, s katerimi si kandidatke pomagajo pri različnih vprašanjih. Ženska združenja znotraj političnih strank lahko pri organizaciji usposabljanj veliko pridobijo tudi skozi sodelovanje z različnimi političnimi strankami (tudi opozicijskimi) v lastni državi in tujini, saj si s pomočjo omenjenih aktivnosti izmenjujejo nasvete in dobre prakse, ki so se izkazale za učinkovite ter podobno.

²⁴ Na primer the Konrad-Adenauer Stiftung v Nemčiji, Forum for Civic Development Fundacja Obywatelskiego Rozwoju FOR na Poljskem, National Democratic Institute (NDI) in Republican Institute (IRI) v ZDA, Fundación Rafael Preciado Hernándezas (FRPH) v Mehiki, Centro Democracia y Comunidad (CDC) v Čilah, The Youido Institute (TYI) v Koreji in drugi (Hofmeister in Grabow 2011)

Preko omenjenega sodelovanja lahko ugotovijo, kakšne so pobude v zvezi s problematiko neuravnotežene zastopanosti med spoloma drugod, bodisi v političnih strankah doma ali pa v tujini ter na podlagi teh ugotovitev oblikujejo in prilagodijo izobraževalne programe za političarke.

Prvi korak za nove poslanke pa je vsekakor razumevanje, kako zakonodaja deluje in njihova preudarna nadaljnja uporaba tega znanja za čim bolj učinkovito delovanje v parlamentu. Politične stranke pa so tiste, ki bi naj skozi orientacijske programe in treninge ženskam omogočale osvajanje teh veščin (Ballington in Karam 2005, 193).

Tabela 3.2: Vplivi na večanje moči in usposobljenosti žensk skozi parlament

	INSTITUCIONALNE OZIROMA PROCEDURALNE SPREMEMBE IN REPREZENTATIVNOST	UČINKI
UČENJE PRAVIL	Vključevanje žensk v različne treninge in specifične naloge usposabljanja o funkcioniranju parlamenta. Razvijanje sposobnosti učinkovitega komuniciranja in javnega nastopanja ter povezovanje z lobiji, kjer dominirajo moški. Mreženje z ženskimi organizacijami. Mentorstvo s strani uveljavljenih poslancev. Ustrezno soočanje z mediji.	Prepoznavanje ženskih perspektiv, ženskih potreb in problemov glede sorazmerne zastopanosti. Vplivanje skozi politiko na medije, nacionalne in mednarodne organizacije. Zagotavljanje prisotnosti žensk v različnih komitejih. Izpostavljanje pomembnosti za razpravo glede "spolne problematike".
UPORABA PRAVIL	Poudarjanje pomembnosti za nominiranje in izvolitev žensk na parlamentarnih volitvah. Izpostavljanje pomembnosti po prisotnosti žensk na ključnih pozicijah v politiki. Pritiski za enake možnosti pri zasedbi ministrskih stolčkov. Vključevanje z ženskami povezanih tematik v kampanje. Ustanavljanje različnih treningov za bolj prepričljive in manj tekmovalne debate med poslanci.	Vpliv na delovanje parlamenta (na primer: spremembe glede urnika dela parlamenta na bolj prijazen raspored za poslanke, ki so matere). Iskanje in zagotavljanje različnih sredstev za vključevanje ženskih tematik na vladni in zakonodajni program. Iskanje partnerstev s kolegi poslanci. Pozovanje spolne neenakosti glede zastopanja v politiki z drugimi neenakostmi v družbi. Uporaba medijev za učinkovite strategije glede poglobljenega predstavljanja ženskih kandidat volivcem v predvolilnem obdobju.

SPREMINJANJE PRAVIL	Sprememba pravil kandidiranja v političnih strankah, predvsem za vodilne položaje. Seznanjanje s pomenom spolnih kvot in pomembnostjo sorazmerne zastopanosti obeh spolov. Ustanavljanje komitejev, ki bi se ukvarjali s problemov sorazmerne zastopanosti. Ustanovitev nacionalnega ustroja za spremljanje implementacije različnih ukrepov za sorazmerno zastopanost in vključevanje tovrstnih debat na dnevnih red političnih strank. Ustanovitev mehanizmov za vzpodbujanje žensk, da bolj glasno spregovorijo. Institucionalne reforme in modernizacija različnih procesov, ki bi prinašali ženskam prijaznejše rezultate.	Vzpodbuda za financiranje programov, ki so namenjeni ženskam in njihovim odločevalskim izzivom – treningi vodenja, večanje zavzemanja s strani političnih strank za več žensk na odločevalskih pozicijah. Sodelovanje z ženskimi gibanji in mediji, kar bi brisalo sliko o ženskah koto o zgolj gospodinjah in jih prikazalo v luči učinkovitih političark. Razširitev zakonodaje v smislu vključevanja raznolikih ukrepov za poudarjanje pomembnosti prisotnosti žensk v politiki (na primer: ustanavljanje posebnih "ženskih proračunov").
-----------------------------------	---	---

Vir: prirejeno po Ballington in Karam (2005, 192–193).

V letih 2012 in 2013 sta avtorici Baer in Hartmann v okviru združenja Political Parity izvedli raziskavo z naslovom "Shifting Gears - How Women Navigate the Road to Higher Office" (Baer, Hartmann, Lake in Carpenter 2014). Political Parity je nestrankarska platforma v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA), njen namen pa je doprinos k ustvarjanju klime za politiko, ki bi bila ženskam prijaznejša. Political Parity združuje mnoge raziskovalce in politične akterje, ki se ukvarjajo tudi s proučevanjem strategij političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentih in v politiki nasploh (Political Parity 2016). Raziskava zajema 24 intervjujev z nekdanjimi, aktualnimi in potencialnimi kandidatkami v ZDA in razkriva, da je bilo 40 odstotkov od intervjuvanih žensk že vključenih v različna usposabljanja, povezana z volilnimi kampanjami, še preden so se odločile za kandidaturo. Usposabljanja so bila vodena predvsem s strani različnih ženskih organizacij. Skoraj vse so bile prepričane, da so bila tovrstna usposabljanja nadvse koristna. Večina se je tudi udeležila nadaljnjih usposabljanj, ko so že bile izvoljene v parlament, ta usposabljanja pa so bila v domeni političnih strank (Baer, Hartmann, Lake in Carpenter 2014).

Kot je razvidno iz grafa 3.1, ki prikazuje izkušnje in odločitve glede usposabljanja kandidat, udeleženih v raziskavi, se je največ intervjuvank odločilo za usposabljanja ali pa so bile deležne usposabljanj že pred kandidaturo za vstop v parlament.

Graf 3.1: Izkušnje in odločitve glede usposabljanja kandidatk, udeleženih v raziskavi

Vir: prirejeno po Baer, Hartmann, Lake in Carpenter (2014).

3.1 MEHANIZMI POLITIČNIH STRANK ZA VIŠJO ZASTOPANOST ŽENSK V PARLAMENTU REPUBLIKE SLOVENIJE

Za Slovenijo je koristno in pomembno, če ne celo nujno, da ne zanemarja ženske polovice prebivalcev, kar pomeni polovice ustvarjalnih potencialov (Flander 2004, 223). Enakopravnost spolov ni razkošje, je nuja in ni zgolj stvar človekovih pravic in demokracije, temveč tudi gospodarskega razvoja in družbene blaginje (Sindikat vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije 2014). V Slovenji ženske predstavljajo večinski del prebivalstva, a so kljub temu podzastopane na vseh ravneh političnega življenja (Flander 2004, 220). Ženske so bile kot družbena skupina v veliki meri izključene iz javnosti, predvsem iz politike. Ko so se jim končno odprla vrata na politični prostor, pa so naletale na mnogo ovir (Antić 1998, 157).

Tudi v Sloveniji so politične stranke izjemno pomemben dejavnik v kandidacijskem postopku za volitve (Antić 1998, 220), nimajo pa pri tem postopku popolnoma prostih rok. Vendar pa *Zakon o političnih strankah* (v nadaljevanju ZPoIS) v Sloveniji od parlamentarnih strank namreč zahteva le, da v statutih določijo postopek in organ, ki

odloča o kandidatih za volitve v Državni zbor (v nadaljevanju DZ), ni pa opredeljeno, kakšen bi moral biti ta postopek. Zakon to prepušča pravilom političnih strank. ZPoIS torej v zvezi s kandidacijskim postopkom vsebuje samo določbo, da mora statut stranke določiti način zagotavljanja enakih možnosti obeh spolov pri določanju kandidat in kandidatov za volitve v DZ in za predsednico oziroma predsednika Republike ter kandidatke oziroma kandidate za volitve v organe lokalnih skupnosti in v Evropski parlament. Natančnih obveznosti političnih strank ta zakon ne opredeljuje (Antić, Vučko, Podreka, Jalušič Roksandić 2015). 31. člen *Zakona o enakih možnostih žensk in moških* (v nadaljevanju ZEMŽM) pa od političnih strank, ki so vpisane v register strank, vendarle določa njihovo zavezo k temu, da na vsaka štiri leta sprejmejo načrt, ki zajema problematiko uravnotežene zastopanosti obeh spolov. Zapisano je tudi, da se za neuravnoteženo zastopanost spola na posameznem področju družbenega življenja smatra zastopanost enega spola, ki je nižja od 40 odstotkov (ZEMŽM 2002). Tudi ta zakon pa ne opredeljuje natančnih pravil za politične stranke glede kandidacijskega postopka v DZ. Podobna zgodba je pri *Zakonu o volitvah v državni zbor* (v nadaljevanju ZVDZ), kjer je spet zapisano le, da noben spol na kandidatni listi ne sme biti zastopan z manj kakor 25 odstotkov od dejanskega skupnega števila kandidat in kandidatov na kandidatni listi (ZVDZ 2006). Predpisuje le, da se lista kandidatov določi s tajnim glasovanjem in da mora biti k vložitvi kandidatur dodan zapisnik o določitvi kandidatov ter pravila političnih strank - s tem sklopom določil državna zakonodaja nekoliko vendarle sooblikuje procese selekcije kandidatov v vseh strankah.

Slovenija sicer spada med države, kjer je ureditev tega pomembnega procesa prepuščena v veliki meri idejam in željam strank in se posledično lahko zaradi tega procesi selekcije med posameznimi strankami razlikujejo (Krašovec 2000).

V Sloveniji so bile prve večstrankarske volitve po volilnem sistemu sorazmernega predstavništva izvedene leta 1990. V Družbenopolitični zbor (DPZ) je kandidiralo 17 strank, v DZ pa je bilo med vsemi poslanci izvoljenih 18,7 odstotkov žensk (Kozmik in Jeram 1997). Šele na zadnjih dveh volivah so se ti odstotki zviševali, kar je razvidno iz tabele 3.3.

Tabela 3.3: Pregled odstotkov izvoljenih žensk po volitvah v DZ Republike Slovenije od leta 1992 do leta 2014

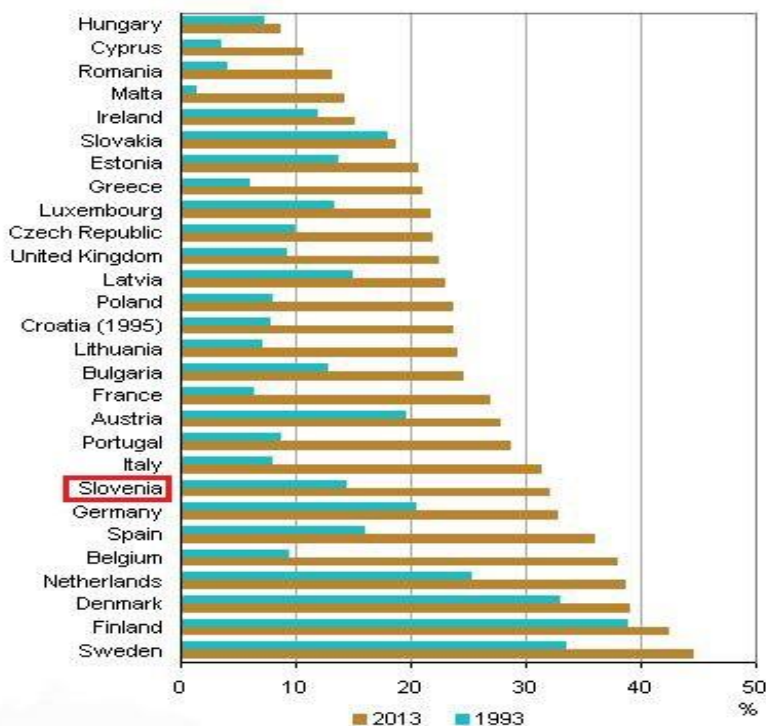
Leto parlamentarnih volitev v DZ Republike Slovenije	Delež izvoljenih žensk
1992	13,3
1996	7,8
2000	13,3
2004	12,2
2008	13,3
2011	32,2
2014	35,6

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2016).

Mesto Slovenije glede na delež žensk v evropskih nacionalnih parlamentih leta 2013 si lahko ogledamo na grafu 3.2, kjer je prikazana primerjava med letoma 1993 in 2013.

Na podlagi grafa lahko razberemo pričakovano - Skandinavske države prednjačijo pri deležu in konstantnemu višanju zastopanosti žensk v parlamentih, Slovenija globalno gledano ni na slabem položaju, saj je delež poslank v zadnjih desetih letih podvojila.

Graf 3.2: Delež žensk v evropskih nacionalnih parlamentih – primerjava med letoma 1993 in 2013

Vir: Central Bureau of Statistics (2016).

Iz statistik parlamentarnih volitev v Sloveniji lahko takoj razberemo dvoje - na parlamentarnih volitvah leta 2011 in 2014 je bila izvoljenost žensk najvišja in ravno zmagoviti najmlajši stranki sta zagotovili največje število poslank. Leta 2011 je bila to Lista Zorana Jankovića (LZJ)²⁵, leta 2014 pa Stranka Mira Cerarja, ki se je kasneje preimenovala v Stranko modernega centra (Statistični urad Republike Slovenije 2016). Enako ugotavlja tudi Metka Roksandić (2015) iz Ženskega lobija Slovenije, ki rezultat državnoborskih volitev iz leta 2014 ocenjuje kot izjemen, saj toliko žensk, skoraj 36 odstotkov, v parlamentu še ni bilo v zgodovini slovenske države. Na državnoborskih volitvah leta 2011 in 2014 sta nastopili in zmagali stranki, ki sta nastali nekaj tednov pred volitvami.

²⁵ Kasneje se je preimenovala v Pozitivno Slovenijo (v nadaljevanju PS).

Z nastopom novih strank na parlamentarnih volitvah se je v obeh letih, 2011 in 2014, znatno povečal delež žensk v slovenskem parlamentu. Stranka modernega centra (v nadaljevanju SMC) ima po državnozborskih volitvah leta 2014 v parlamentu 17 žensk, kar je dobrih 47 odstotkov vseh strankinih poslancev.

PS in SMC sta v DZ pripeljali daleč največ žensk, več, kot so jih imele v preteklosti vse druge politične stranke skupaj (Delo 2015).

3.1.1 Spolne kvote v Sloveniji

V Sloveniji v prvem desetletju in pol, odkar je postala samostojna država, spolne kvote niso obstajale. Kot smo lahko videli v tabeli 3.3, je bila zastopanost žensk v DZ zelo slaba. V Sloveniji je bila leta 2004 sprejeta Ustavna reforma, ki z dopolnjenim 43. členom ustave zakonodajalcu nalaga, da mora določiti ukrepe za spodbujanje enakih možnosti za oba spola pri kandidiranju na volitve v državna telesa in organe lokalnih skupnosti (Ustavni zakon o spremembi 43. člena Ustave Republike Slovenije 2004; Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja 2004; Humer in Panič 2015). Prvič so bile spolne kvote v Sloveniji na nacionalni ravni političnega odločanja zakonsko obvezujoče za vse politične stranke leta 2004 in sicer zgolj v primeru volitev v Evropski parlament (Šiftar, 2005). Slovenija je sprejela določila o spolnih kvotah v zakonodajo o volitvah na treh ravneh: lokalni, nacionalni in evropski (Antić, 2011).

Predsednica Ženskega lobija Slovenije, Metka Roksandić (2015), je dejala, da vse statistike glede volitev in višanja deleža žensk v parlamentu jasno kažejo napredek, ki je posledica spolnih kvot in spleta okoliščin, konkretno nastanka novih strank. Spolne kvote so bistvene, a same po sebi ne učinkujejo, če ni še drugih pobud in pritiskov, da se kandidatke postavi na izvoljiva mesta (Delo 2015).

Murko, Roksandić in Pleš (2015, 17) v svoji raziskavi glede spolnih kvot ugotavljajo, da so se razlike med političnimi strankami pri naklonjenosti ženskam do kandidiranja na volitvah, sicer na lokalni ravni, zmanjševale. Dokončno pa jih je izbrisalo zakonsko določeno izmenično umeščanje kandidatov in kandidatke na kandidatne liste in 40 odstotna spolna kvota na lokalnih volitvah leta 2014. Ne glede na vsebinsko, programsko in idejno usmerjenost posamezne politične stranke, je za udeležbo na

volitvah bilo zahtevano uravnoteženo kandidiranje obeh spolov. Z analizo volilnih rezultatov so avtorice ugotovile, da je z zakonsko novelo uveden sistem spolnih kvot v Sloveniji vplival na večjo vključevanje žensk v politično odločanje tudi na lokalni ravni.

Metka Roksandić iz Ženskega lobija je prepričana, da so parlamentarne volitve leta 2014 pokazale, da spolne kvote delujejo. Nadaljuje, da se je z uvedbo spolnih kvot jasno pokazalo, da samo volja volivcev ali volilni sistem nista dovolj za doseganje večje zastopanosti žensk v politiki, saj je Slovenija še vedno tradicionalna država, celo vse bolj patriarhalna v miselnosti. Podatki kažejo tako napredek kot pomanjkljivosti glede možnosti udeležbe žensk v politiki²⁶ (Delo 2015). V kontekstu vseh političnih strank se še vedno pogosto dogaja, da so ženske postavljene na neizvoljiva mesta, kar so ugotavljale v svoji raziskavi o spolnih kvotah tudi Antić, Podreka, Ladl in Jalušič (2015).

Med slovenskimi poslankami in političarkami so razmišljanja o spolnih kvotah precej različna, kar bomo videli v nadaljevanju. Izpostavljam pa mnenje predsednice trenutno največje poslanske skupine SMC in podpredsednice največje politične stranke SMC, Simono Kustec-Lipicer, ki v članku "O (če)bulah in kvotah" postavlja zanimiva vprašanja glede tega, zakaj ni nikoli govora o moških spolnih kvotah. Ženske in moški smo si drugačni, ne pa tudi sami po sebi neenaki. Prepričana je, da je nekaj narobe s sistemi v družbi, če dovoljujejo neenakost in diskriminacijo.

Spolne kvote so tako po njenem mnenju umetna administrativna priložnost in niso primerne za vzpostavitev enakosti naprednega demokratičnega sistema, saj kažejo na njegovo hipokrizijo. Za demokracijo in "kvotirane" so spolne kvote etiketa, ki jo ljudje, ki znajo ceniti sebe in svoje življenje, obsojajo (Kustec-Lipicer 2016).

²⁶ Na evropskih volitvah istega leta, torej 2014, je bilo izvoljenih 37,5 odstotka žensk, kar je po mnenju Metke Roksandić zadovoljivo. Izstopalo je to, da nobena stranka ni uvrstila žensk na prvo mesto svoje kandidatne liste. Pozitivna stran neposredne volje volivcev pa je bila, da je kandidatka (mag. Tanja Fajon) z drugega mesta na kandidatni listi danes v Bruslju, kar je posledica preferenčnega glasu, saj je preferenčnih glasov dobila več kot nosilec liste (Delo 2015).

3.1.2 Usposabljanja poslank s strani političnih strank

Kar se tiče strategij političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu Republike Slovenije, se ne osredotočam samo na stopnjo razlike v ideologiji in starosti političnih strank, ki bi naj potencialno vplivala k zastopanosti žensk v parlamentu. Zanimajo me tudi nadaljnji ukrepi političnih strank. Zanima me, kakšne so njihove potencialne strategije nadgradnje usposabljanja, s katerimi izobražujejo poslanke, ki jim je uspel preboj v parlament, da bi postale še bolj konkurenčne moškim.

Baer, Hartmann, Lake in Carpenter (2014, 5) omenjajo pet glavnih faz, skozi katere gredo kandidatke za poslanke v smislu razvoja svojih političnih karier:

- 1) odločitev za kandidaturo,
- 2) ženske kampanje,
- 3) enaka obravnava spolov na političnem prostoru,
- 4) možnosti za napredovanja na političnem prostoru in
- 5) dolgoročno načrtovanje za politično kariero.

Dolgoletni slovenski selektorji v političnih strankah so v raziskavi "Analiza o ovirah in potrebah novo izvoljenih političark" avtoricam raziskave (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015, 9) zaupali, kakšni so pravzaprav njihovi kriteriji in koga iščejo za svojo kandidatno listo v politični stranki. Med pomembnejše uporabljene kriterije v selekciji kandidatov so postavili v ospredje ugled kandidatke oziroma kandidata²⁷. Kandidatka oziroma kandidat bi naj bila že uveljavljen-a v družbi, poznan-a po svojem strokovnem, političnem ali dobrodelnem delovanju. Torej je zelo pomembno, da je izvoljiv-a²⁸, saj je za politično stranko ključno, da ji kandidat ali kandidatka prinese glasove.

²⁷ Pri izpostavljenem kriteriju ugleda so nekateri omenili tudi to, da pogosto iščejo kandidatke, ki še niso omadeževane s kakšnim predhodnim političnim škandalom. Takšno osebo je tudi lažje oblikovati oz. formirati na osnovi političnih interesov stranke (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015).

²⁸ Na to so opozarjali mnogi avtorji (Tremblay 2008; Norris in Lovenduski v Tremblay 2008) - stranke najpogosteje izberejo tiste osebe, ki so že na nek način vključene v politični prostor – so na primer že bile v parlamentu in tako pokazale, da so izvoljive ali pa osebe, ki jih stranke vidijo kot najbolj verjetne zmagovalce na volitvah. Politične stranke kandidate tako izbirajo po določenem modelu idealnega kandidata, ki ima "nevtralne" karakteristike, ki pa so vendarle bolj povezane z atributi moških kot žensk.

Odgovor na vprašanje, koga bo politična stranka selekcionirala za volitve, je pravzaprav zelo enostaven: tistega, s katerim bo najbolj verjetno dosegla svoj interes, to pa je izvolitev kandidatke oziroma kandidata v parlament²⁹ (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015, 9). Ballington in Karam (2005, 207–210) ponujata nekaj bistvenih strategij, ki bi naj poslankam pomagale pri višanju njihove moči in učinkovitosti pri delovanju v parlamentu:

Ozaveščanje – politične kampanje bi preko medijev morale nenehno opozarjati na pomembnost uravnotežene zastopanosti žensk in moških v parlamentu. Politične stranke bi naj vložile tudi več denarja v tovrstne kampanje in sorodne aktivnosti. Nevladne organizacije, katerih namen je opozarjanje na neuravnoteženo zastopnost spolov v parlamentu in spodbujanje žensk za vstop v politiko, so pogosto še aktivnejše v času volilnih kampanj. Za spodbuditev takšnih kampanj bi morale tako ženske kot tudi moški biti proaktivni pri prepoznavanju omenjene problematike skozi izpostavljanje z njo povezanih vprašanj s ključnimi predstavniki civilne družbe kot tudi preko medijev (Ballington in Karam 2005, 207–208).³⁰

Vzpostavljanje in utrjevanje partnerskega sodelovanja z moškimi poslanci – ženske bi se naj povezovale s poslanskimi kolegi preko različnih projektov, zlasti tistih, ki zajemajo solidarnost do žensk v politiki. Prav ta strategija pridobiva čedalje večjo veljavo, saj narašča zavedanje o pomembnosti sodelovanja poslank in poslancev ter predvsem odraža dejstvo, da ženske potrebujejo podporo poslancev, sodelavcev in volivcev za naraščanje učinkovitosti strategij pri višanju njihovega opozorila o pomembnosti višje zastopanosti žensk v parlamentu (Ballington in Karam 2005, 208).

Širjenje bazena izvoljivih kandidatk – ženske morajo začutiti interes za sodelovanje in aktiven vstop v politiko. Delno lahko interes pridobijo skozi splošne vire kot so različna izobraževanja, delno pa skozi specifične vire kot so politične izkušnje (Ballington in Karam 2005, 208).

²⁹ "Najprej je potrebno preveriti interese ženske, ki bi jo kandidirali, in nato preveriti njeno strokovno podkovanost, katero področje bo lahko prevzela", je povedal en izmed izkušenih slovenskih političnih funkcionarjev oziroma selektorjev ((Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015, 9).

³⁰ Tak primer najdemo na Cipru, kjer imajo ustanovljeno Gibanje za enake pravice in odgovornosti (Movement for Equal Rights–Equal Responsibilities), ki spodbuja javno osveščenje glede sorazmerne zastopanosti v parlamentu (Ballington in Karam 2005).

Pozitivne akcije – primer pozitivne akcije najdemo na Švedskem, kjer so ženske preko različnih sredstev in pritiskov skozi politične stranke dosegle imenovanje kandidatke na ugodna mesta na strankarskih kandidatnih listah. Taka strategija se je na Švedskem izkazala za sila uspešno, zagotovila je znatno povečanje žensk v parlamentu in ni bilo potrebnega zatekanja k formalnim ukrepom kot so na primer spolne kvote (Ballington in Karam 2005, 208).³¹

"Pozitivna diskriminacija" – takšne prakse so bile dolgo v politiki zelo redek pojav. V preteklosti ni nobena vlada skozi kak zakon prisilila politične stranke k spodbujanju žensk za vstop v politiko. Na tem področju se je zgodilo ogromno sprememb, saj so mnoge vlade (na primer v Belgiji, Franciji, Italiji) uzakonile ali zagotovile spodbude za omogočanje (Združeno kraljestvo Velike Britanije) ukrepov za višjo zastopanost žensk v zakonodajnih telesih. Nekatere vlade (na primer na Danskem, Finskem, Švedskem, Norveškem, Nizozemskem in v Nemčiji) so uvedle zakone z zahtevami po določitvi rezerviranih sedežev za ženske v vladi. Statistike kažejo, da se v teh državah udeležba v zakonodajnih organih nenehno povečuje (Ballington in Karam 2005, 208–209).³²

Dvig splošnega življenjskega standarda in omogočanje dostopa ženskam do virov, ki zadevajo politiko – uspešni in obširni dosežki žensk, na primer v Skandinavskih državah, so kombinacija vladne politike, pobud političnih strank in demografskih sprememb.

³¹ Po mnenju nekaterih avtorjev je taktika postavljanja kandidatke na prva mesta na kandidatnih listah zelo pomembna prav v zgodnjih fazah. Kandidatke so budno spremljale proces postavljanja kandidatke in kandidatov na kandidatne liste in tudi protestirale, ko so opazile kršitve. Priporočila, argumenti in grožnje s spolnimi kvotami so rezultirale včasih tudi v 40 odstotkih ženskih nominacij. Hitre pozitivne akcije (pritiski žensk skozi različne kanale za doseganje postavljanja kandidatke na izvoljiva mesta na kandidatnih listah) se pogosteje uporabljajo v tranzicijskih ali demokratizacijskih državah (Ballington in Karam 2005, 208). Demokratizacija države lahko omogoči znaten dvig formalne participacije žensk (takšni državi sta na primer Ruanda in Južna Afrika), a demokratizacija vendarle ni avtomatično pozitivna za ženske. Mednarodna skupnost se sicer odločno zavzema za sprejetje parlamentarnih kvot kot obveznega dela demokratizacije. Zato lahko imajo "krhke" demokracije razmeroma visoko zastopanost žensk v parlamentu. V državah, ko je na primer Ruanda, je bila uzakonitev spolnih kvot posledica širših prizadevanj za krepitev vloge žensk v politiki. Po podatkih IPU je Ruanda leta 2015 imela v parlamentu kar 64 odstotkov žensk. Še vedno pa obstajajo države (kot so Pakistan, Afganistan, Uganda), kjer pa spolne kvote niso dosegle svojega namena, torej višje zastopanosti žensk v politiki. Raziskave so pokazale, da se, s pomočjo spolnih kvot, izvoljene poslanke niso zavzemale za ženske problematike ali nasploh bile dejavne pri opozarjanju na višjo zastopanost žensk v politiki. Velik del razloga za omenjeno se skriva v dejstvu, da so politične stranke namenoma izbrale konservativne kandidatke, ki ne bi izpodbijale moči ali ogrožale moških kolegov poslancev in voditeljev. Opozoriti je pa treba, da so v teh "krhkih" demokracijah spolne kvote bile uzakonjene šele pred kratkim, tako da bomo lahko učinke merili šele čez nekaj let (Hatakka 2015, 35).

³² Vlade lahko namreč v ta namen uporabijo različne spodbude za vstop žensk v politiko, sploh, če so politične stranke financirane s strani države. Nizozemska vlada je na primer zagotovila finančno podporo tistim političnim strankam, ki so si prizadevale za povečanje deleža žensk v svoji stranki (Ballington in Karam 2005, 208–209).

Mnoge pravilnike o enakosti zastopanja v zakonodajnih telesih imajo vključene v reforme vlade, njihova vlada pa je močno povezana z ženskimi gibanji, ki sicer delujejo avtonomno in s pomočjo političnih strank (Ballington in Karam 2005, 209).

Povezovanje civilne družbe in ženskih organizacij – povezovanje in krepitev vezi med ženskimi združenji znotraj političnih strank in civilnodružbenimi organizacijami bi moralo potekati čim bolj celovito, da bi lahko bilo tudi najbolj uspešno. Za obstoj take vezi je pomembna obojestranska podpora, pomembna pa je tudi opora, ki jo imajo ženska gibanja v političnih strankah in zakonodajnih telesih (Ballington in Karam 2005, 209).

Mreženja – različni dogodki (srečanja, konference, seminarji, stiki preko elektronske poštne povezave) omogočajo poslankam izmenjavo informacij, idej, virov in podpore. Baza takšnega mreženja je lahko tudi politična stranka, ki ženske v politiki lahko povezuje znotraj političnih strank v parlamentu (kar je sicer redkost), v večji meri pa jih lahko povezuje na lokalnem, regionalnem in mednarodnem nivoju. Pomembni so tudi stalni stiki z ženskimi združenji znotraj političnih strank in civilnodružbenimi organizacijami ter vpogled v raziskave o merjenju ženske zastopanosti in njihovih ovir za vstop v parlament (Ballington in Karam 2005, 209).

Učinkovita uporaba množičnih medijev – poslanke morajo intenzivno uporabljati množične medije, skozi katere lahko sporočajo svoja stališča in pomembna vprašanja, vezana na problematiko o nizki zastopanosti žensk v politiki. Množični mediji imajo namreč pomembno vlogo pri izobraževanju in mobilizaciji volivcev (Ballington in Karam 2005, 209–210).

Vzpostavitev ženskih odborov in drugih zakonodajnih ustrojev – skozi take ukrepe poslanke pridobivajo politične izkušnje in znanja. Na ta način imajo ženske možnosti izpostavljati težave žensk, o njih razpravljati in jih objavljati v različnih publikacijah (Ballington in Karam 2005, 210).

Zbiranje, spremljanje in širjenje statistik in dejstev glede ženske participacije v politiki – skozi analizo položaja žensk v politiki se lahko še tehtneje zagovarja spodbujanje žensk za vstop v parlament, natančneje opredeli ovire, pripravi ustrezne rešitve, pridobi politično podporo v smislu, da bo to prednostna naloga aktualnih ali vladajočih političnih strank (Ballington in Karam 2005, 210).

Poglavitna vprašanja glede sorazmerne zastopanosti v parlamentu – zagotoviti je potrebno, da se ta vidik integrira v politični prostor in opozori, da je ta problematika

tesno in soodvisno povezana tudi z ostalimi področji družbe (socialno, ekonomsko) (Ballington in Karam 2005, 210).

Slovenske političarke, intervjuvane v projektu "Analiza o ovirah in potrebah novo izvoljenih političark" iz leta 2015, izpostavljajo nekaj obstoječih in potrebnih strategij in usposabljanj, poudarjajo pa tudi pomembnost in smiselnost vključevanja potencialnih kandidatk v sistem politike že pred nastopom na volitvah. Omenile so:

- uvajanje v celotni politični sistem vsaj eno leto pred kandidaturo in trud na prepoznavnosti,
- predhodno izobraževanje in pripravljane za delo v politiki bi morala biti stalnica delovanja strank in ne način delovanja le nekaj mesecev pred kandidaturo oz. volilno kampanjo,
- izobraževanja za pomoč pri komuniciranju z ljudmi, mediji in priprave za nastop v medijih (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015)

Norris in Krook (2011) opozarjata tudi na pomen ženskih organizacij oziroma združenj v političnih strankah. Če v političnih strankah ženska združenja obstajajo, je zelo verjetno, da bodo seveda opravljala usposabljanja poslank. Tudi ženske civilnodružbene in druge podporne organizacije prispevajo svoj delež k usposabjanju poslank, predvsem skozi tri načine: 1) s pobudami k enakim možnostim za oba spola pri vstopu v politiko in enakovredno obravnavo, ko so že v parlamentu, 2) z bojem proti spolnim stereotipom in ozaveščanjem glede te problematike in 3) z različnimi predlogi in ukrepi za večji poudarek na pomembnosti usposabljanja žensk znotraj političnih strank. Poslanke, ki so sodelovale v raziskavi (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015), so izpostavljale prav pomanjkanje podpornih strategij in mentorstva, ki bi ženskam ob začetku političnega delovanja omogočili lažje delo v politiki in tako zagotovili tudi daljše obdobje njihovega delovanja v politiki.

Hatakka (2015, 42) opozarja na veliko verjetnost, da ko politična stranka prestopi volilni prag, ne bo imela več problematike uravnotežene zastopanosti spolov v politiki na prioritetni listi, razen v primeru, če struktura in praksa same politične stranke omogoča ženskam, da se trudijo to problematiko postaviti v ospredje. Tega vsled je torej predpogoj za ženskam ugodne nacionalne politike dobro delujoč demokratični

strankarski sistem. Glede na omenjeno, se ponovno navezujem na raziskavo "Analiza o ovirah in potrebah novo izvoljenih političark" (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015), opravljeno med slovenskimi političarkami, torej tistimi, ki že delujejo v političnem prostoru in so izpostavljale ovire za nizko udeležbo žensk v politiki. Navedeno bi lahko smiselno povezala s prej omenjenim dejstvom, da se politična stranka, ko ji uspe vstop v parlament, morda ne ukvarja več toliko s problematiko nizke zastopanosti žensk v svoji stranki oziroma ne daje več toliko poudarka na usposabljanje žensk za večjo prepoznavnost in možnost vnovične izvolitve, kar se odraža pri različnih ovirah, ki so za poslanke še vedno prisotne, na kar so opozorile slovenske političarke. Na podlagi njihovih opažanj dobimo konkretniji vpogled na področje morebitnih ovir za ženske tekom participacije v politiki, saj imajo tudi same že izkušnje in vpogled na delovanje in odnos do žensk na političnem parketu. Slovenske političarke, ki so sodelovale v omenjeni raziskavi, so poudarile oziroma izpostavile naslednje ovire:

- majhne možnosti samostojnega odločanja in delovanja v politiki³³;
- pomanjkanje samozvesti³⁴;
- pomanjkanje vzornic³⁵;
- nepodpora drugih žensk - političarke so priznale, da obstaja veliko nepodpore pri političnem delovanju s strani drugih žensk. Velikokrat sta rivalstvo in konkurenca med njimi hujša kakor pri moških;
- nesenzibilnost kolegov politikov³⁶.

V Sloveniji je leta 2015 zaživel projekt "Osvojiti politično enakost z novimi imeni" (v nadaljevanju OPENN). Izvajajo ga Mirovni inštitut, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Skupnost občin Slovenije, Ženski lobi Slovenije, Zavod Metina lista in Norveško združenje za lokalno in regionalno upravo.

³³ Nekaterе političarke so opozorile, da ženske težje pristanejo na zahteve stranke in politike, da zaradi strankarske politike nimajo možnosti samostojnega odločanja in delovanja po lastni vesti. Pri tem so izpostavile, da imajo ženske manjše možnosti vplivanja na sprejemanje strankarske politike, kakor tudi, da je možnost samostojnega odločanja o pomembnih političnih vprašanjih pri njih bistveno nižja kot pri moških, saj imajo bistveno manjše možnosti, da bodo drugi njihovo mnenje podprli (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015).

³⁴ Prav s tem je povezana tudi velika neodzivnost žensk pri povabilih za kandidature, saj kot poročajo udeleženci in udeleženke (in kot ugotavljajo številne raziskave) v projektu "Analiza o ovirah in potrebah novo izvoljenih političark", ženske poredkoma pristanejo na kandidature ob prvem povabilu in jih je potrebno večkrat povabiti (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015).

³⁵ Ena izmed političark je povedala, da ženske že vnaprej vedo, da bodo v manjšini, tudi, če bodo izvoljene in to jih odbija od kandidature (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015).

³⁶ Nekateri moški politiki niso dovzetni za pogovore o problematiki glede nezadostne podpore ženskam pri vstopanju v politiko ali takrat, ko so že v politiki ter ne zaznavajo in ne vidijo nobenih ovir (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015).

Njegov poglavitni cilj je doseči večjo vključenost žensk v politiki. Za dosego tega cilja zajema nekaj strategij, na primer:

- naraščanje poznavanja prednosti udeležbe žensk v politiki;
- doseganje manj stereotipnih predstav o (ne)primernosti žensk za politiko in
- izvajanje ukrepov za krepitev vloge žensk v politiki (Metina lista 2016).

OPENN identificira ovire za vstop žensk v politiko na lokalni in nacionalni ravni ter oblikuje strategije podpore, predloge nove zakonodaje in ozaveščanje med ženskami in moškimi, strokovnjaki, "vratarji" in med splošno javnostjo (Ženski lobi Slovenije 2016). Preko Metine liste so avtorji projekta ustvarili seznam kandidat, ki bi bile pripravljene vstopati v politiko in jih identificirali kot kompetentne za delovanje v politiki. Želijo, da bi imele tiste, ki so pripravljene kandidirati, večji dostop do znanja in podpore (Norveški in EGP Finančni mehanizmi 2016).³⁷

Med pomembne ovire za vstop žensk v politiko v Sloveniji, tako navajajo avtorice na podlagi svojih raziskav, je tudi odnos okolja in politične stranke do žensk. Avtorice so ugotovile, da je za izvolitev zelo pomembno, katera politična stranka žensko kandidira, kako je ženska sprejeta znotraj same stranke in tudi v širšem okolju (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015, 4). Političarke so v omenjeni raziskavi avtoric izpostavile, da bi veliko več žensk kandidiralo in se vključevalo v polje politike, če bi vedele, da imajo realno možnost biti izvoljene (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015, 8).

Opozarjajo tudi, da je znotrajstrankarsko življenje zaznamovano s homosocialno kulturo, z moškimi socialnimi povezavami in delovanjem, v katerem se moški med seboj podpirajo, ženske pa potiskajo ob rob političnega delovanja in jim zožujejo možnosti političnega odločanja (Antić, Podreka, Ladl in Jalušič 2015, 4)

³⁷ Pričakujejo, da bodo na koncu projekta, ki je trajal do pomladi 2016, dosegli večjo vidnost žensk v politiki, na Metini listi bo dostopen interaktivni zemljevid o številu ženskih predstavnic v politiki. Načrtujejo pripravo predlogov zakonodajnih rešitev. V času pisanja naloge izsledki raziskave še niso bili na voljo (Metina lista 2016).

Antić in Berberović (2015, 1–2) sta v svoji raziskavi "Strankarski vratarji - ovira ali pomoč pri vstopanju žensk v politiko?" hoteli dobiti čim bolj relevantne in neposredne odgovore političnih selektorjev glede tega, kako v političnih strankah ravnaajo ljudje, ki iščejo in rekrutirajo potencialne kandidatke in kandidate za vstop v politiko. Tem osebam sta poslali anketni vprašalnik in s tem zagotovili kar največjo mero anonimnosti pri izpolnjevanju.³⁸ Anketiranci so ocenili, da je za uvrstitev kandidata ali kandidatke na kandidatno listo ključno mnenje pomembnih ljudi v stranki, nato mnenje predsednika lokalnega odbora in končno tudi mnenje potencialnega volilnega telesa. Pri tem, kam bodo kandidata ali kandidatko postavili na kandidatni listi, pa po njihovem mnenju ključno vlogo odigrajo mnenje predsednika lokalnega odbora ter mnenje pomembnih ljudi v stranki in zunaj nje, na tretjem mestu pa je bilo pomembno tudi mnenje potencialnega volilnega telesa. Potrebno pa je izpostaviti, da so na vprašanje, kdo torej odloča o uvrstitvi kandidatov na kandidatne liste oziroma izvoljiva mesta, vratarji najpogosteje odgovorili "drugo", kar pomeni, da očitno obstajajo še nekateri ljudje, katerih moči ne vidimo. Iz dosedanjih raziskav volilnih uspehov in neuspehov kandidat na volitvah v DZ ali na lokalni ravni, pa tudi volitev za Evropski parlament, lahko sklepamo, da so bile kandidatke velikokrat postavljene v težje izvoljive okraje ali mesta na kandidatni listi, kar pa je rezultat delovanj strankarskih vrhov (vratarjev) in so zato imele manjše izvolitvene možnosti (Antić in Berberović 2015, 9–14)

3.2 Ženske civilnodružbene organizacije v Sloveniji

Civilnodružbene organizacije so ustanovljene z namenom, da uresničujejo javni in/ali skupni interes družbe, v kateri delujejo. Delujejo na temelju eksplicitnih norm, pravil in organiziranosti (Kolarič in Rakar 2010, 4–5). Žensko gibanje je civilnodružbeno gibanje z najdaljšo tradicijo v Sloveniji.

³⁸ Prejšnje izkušnje nas namreč pri podobnih raziskavah v Sloveniji učijo, da je do teh oseb izjemno težko priti, z njimi vzpostaviti osebni stik in tudi dobiti zanesljive odgovore (Antić in Berberović 2015, 2).

Žensko civilnodružbeno gibanje je bilo dejavno že v državah nekdanje Jugoslavije in je pomembno doprineslo k vzpostavljanju politike enakosti spolov v samostojni državi Sloveniji, zlasti k njeni institucionalizaciji (Humer in Panić 2015, 6). Smisel obstoja in delovanja civilnodružbenih organizacij je implementiranje javnega in skupnega interesa (Kolarič in Rakar 2010, 4).

V svojem delu obravnavam ženske civilnodružbene organizacije znotraj političnih strank in izven njih, vse pa se med drugim zavzemajo za čimbolj enakovredno zastopanost obeh spolov v politiki. Omenjeno je razvidno iz njihovih stališč, predstavljenih na njihovih domačih spletnih straneh, prav tako pa tudi na podlagi podatkov, pridobljenih v lastni raziskavi.

Vidic (2006) v svojem diplomskem delu omenja projekt "Ženske to zmoremo II", ki je bil narejen v okviru projekta Pakt stabilnosti. Med drugim je bil namen projekta izoblikovanje kriterijev, na podlagi katerih je možno sklepati, v kolikšni meri je politična stranka prijazna ženskam. Povzemam nekaj kriterijev "ženskam prijazne stranke:

- enakost spolov je ena izmed pglavitnih programskih vrednot politične stranke,
- posebni ukrepi za enakost spolov so vključeni in imajo prednost v volilnih programih in prisegah,
- ženske organizacije imajo neomejeno možnost, da o enakosti spolov odpirajo razprave tako znotraj stranke kot tudi širše (v javnosti),
- stranka služi kot kanal med ženskimi pobudami nevladnih organizacij v civilni družbi, parlamentom in vlado (če jo tvori),
- stranka spoštuje statutarne zapisane pozitivne ukrepe za enakost spolov znotraj organov in na vseh listah.

3.2.1 Ženski lobi Slovenije

Ženski lobi Slovenije³⁹ združuje osem nevladnih organizacij z različnih področij in več kot deset pozameznic iz akademskih krogov in vidnih pobudnic zagotavljanja enakih možnosti za ženske in moške v Sloveniji. Prav tako je organizacija članica Evropskega ženskega lobija, največje zveze ženskih nevladnih organizacij v Evropski uniji. V Ženskem lobiju Slovenije sodelujejo organizacije in posameznice, ki jim je skupno prizadevanje za pravice žensk, za enake možnosti tako na nacionalni kot nadnacionalni ravni. Sem sodijo prizadevanja za odpravo različnih vrst neenakosti po spolu, za dosledno spoštovanje pravic žensk kot temeljnih človekovih pravic, za sistematično uresničevanje politike enakih možnosti in za uveljavljanje enakosti kot temeljne vrednote (Ženski lobi Slovenije 2016).

Najpomembnejši namen lobija je krepitev moči žensk v vsej njihovi različnosti, spodbujanje enakosti spolov, boj proti vsem oblikam diskriminacije in nasilja nad ženskami ter zagotovitev človekovih pravic vsem ženskam z njihovo aktivno vključenostjo v družbo, v razvoj in izvajanje politik enakosti na nacionalni ravni. Enaka ekonomska neodvisnost za ženske in moške, usklajevanje poklicnega dela z zasebnim in družinskim življenjem, enaka udeležba v političnem odločanju, odpravljanje vseh oblik na spolu temelječega nasilja, odpravljanje spolnih stereotipov ter uveljavljanje enakosti spolov v tekoči in razvojni politiki so področja, ki predstavljajo stalnice delovanja ženskega lobija (Ženski lobi Slovenije 2016).⁴⁰

³⁹ S svojimi aktivnostmi in predlogi posega v rešitve, ki zadevajo: politiko enakosti spolov in zakonodaja, udeležbo žensk na vseh mestih javnega odločanja v družbi, socialno politiko in zaposlovanje, nasilje nad ženskami ter spolne in reproduktivne pravice žensk (Ženski lobi Slovenije 2016).

⁴⁰ Statut Ženskega lobija Slovenije: http://www.zenskilobi.si/images/Statut_ZLS%20.pdf (1. julij 2016)

3.3 Ženska združenja znotraj političnih strank

3.3.1 Ženski forum Socialnih demokratov

V Sloveniji je glede delovanja na področju uravnotežene zastopanosti žensk v parlamentu vsekakor med najopaznejšimi Ženski forum (v nadaljevanju ŽF) politične stranke Socialnih demokratk in demokratov (v nadaljevanju SD), ki deluje že vse od leta 1993.⁴¹ Organiziran in usmerjen je k spodbujanju iniciativnosti članic, spoštovanju avtonomije ravni organiziranja in omogočanju njihovega medsebojnega sodelovanja in povezovanja. Je avtonomno politično interesno združenje, ki zagotavlja stranki možnost oblikovanja dosledne politike enakosti spolov, pomaga krepiti politično moč žensk znotraj stranke ter omogoča civilnodružbenim skupinam s sorodnimi cilji neposreden vpliv na stranko in parlament. Članice ŽF so praviloma povezane v klubih. Klubi so organizirani pri območnih in občinskih organizacijah SD. Klubi so pri svojem delu avtonomni in v skladu s statutarnimi pravili ter organiziranostjo SD sodelujejo v organih stranke na lokalni ravni (Ženski forum SD 2016).

Vidic (2006) je izpostavila akcijski načrt za spodbujanje participacije žensk v politiki in napredovanje spolne izenačenosti pri zastopanosti spolov v parlamentu, ki ga je pripravil ŽF. Omenjeni akcijski načrt zajema:

- krepitev mreže ŽF,
- z rednimi tiskovnimi konferencami predstaviti javnosti odnos do najpomembnejših družbenih vprašanj, s posebnim poudarkom na enakopravnosti spolov v javnem življenju,
- sodelovanje pri organizaciji usposabljanj za ženske,
- priprava kadrovske liste perspektivnih in uspešnih žensk z različnih področij,
- ustvariti pogoje za prehod mladih in perspektivnih aktivistk Mladega foruma v ŽF in SD,
- podporo mladim članicam pri vstopanju v lokalno politiko z uvrščanjem na izvoljiva mesta na kandidatnih listah.

⁴¹ Več o pravilih ŽF: <http://www.zenski-forum.si/datoteke-upload/PRAVILA%20DRZAVNEGA%20ZF%20SD.pdf> (1. julij 2016)

3.3.2 Ženski odbor Slovenske demokratske stranke

Ženski odbor Slovenske demokratske stranke (v nadaljevanju SDS)⁴² je bil ustanovljen leta 2002. Ene izmed temeljnih nalog odbora so:

- zavzemanje za uravnoteženo zastopanost spolov na vseh področjih družbenih dejavnosti v Sloveniji,
- zavzemanje za enake možnosti žensk in moških pri njihovem osebnem ter poklicnem razvoju,
- podpora za krepitev vloge žensk pri oblikovanju in izvajanju politike v slovenskem in mednarodnem prostoru in
- podpora ženskim gibanjem v EU in tretjih državah (Ženski odbor SDS 2016).

Ženski odbor SDS na svoji spletni strani navaja, da so enake možnosti ter enakopravnost žensk in moških v političnem življenju pomemben pogoj za demokratične spremembe. Enakost žensk in moških je torej potrebno sprejeti kot pomembno temeljno načelo in pogoj za demokratični razvoj. V ospredje postavljajo družbeno in institucionalno sodelovanje kot so na primer: konstruktivni dialog moških in žensk, seznanjanje in izobraževanje vseh ljudi o razumevanju potrebe po enakosti žensk in moških ter nujnosti sprememb v tej smeri, krepitev družbenega položaja žensk in temeljite reforme politične zastopanosti in sprejemanja odločitev (Ženski odbor SDS 2016).

3.3.3 Ženska zveza pri Novi Sloveniji

Ženska zveza Nove Slovenije – krščanskih demokratov (v nadaljevanju NSi) je bila ustanovljena leta 2001 in združuje dekleta, matere in žene vseh družbenih skupin z namenom neposrednega sodelovanja in soodločanja pri oblikovanju politike, ki temelji na krščanskih demokratskih vrednotah na vseh področjih javnega življenja. Ženska zveza zagovarja demokracijo, pravno državo, socialno pravičnost, solidarnost, osebno svobodo, kulturno in politično ter demografsko identiteto in Evropo kot unijo vrednot, zlasti pa si bo prizadevala za varstvo in razvoj družine kot najpomembnejše celice naroda.

⁴² Več o programu Ženskega odbora SDS: <https://www.sds.si/o-stranki/organiziranost/interesne-organizacije/z-o/program> (5. september 2016).

Članica ženske zveze je lahko članica NSi in njena somišljenica, ki sprejema statut in program Ženske zveze NSi in politične stranke Nove Slovenije – krščanskih demokratov⁴³. Ženska zveza je polnopravna članica Ženske zveze EPP (Ženska zveza Slovenije 2016).

4 Ugotovitve na podlagi opravljenih intervjujev z relevantnimi predstavniki političnih strank o strategijah političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu Republike Slovenije

V DZ Republike Slovenije se je na parlamentarnih volitvah leta 2014 uvrstilo 7 političnih strank, ki imajo različno število poslank oziroma žensk v parlamentu. V tabeli 4.1 je prikaz odstotkov oziroma števila žensk v posameznih strankah po volitvah leta 2014⁴⁴. V analizi so me zanimale tiste politične stranke v Sloveniji, ki so vstopile v parlament leta 2014 na zadnjih slovenskih parlamentarnih volitvah.

Tabela 4.1: Odstotki žensk v političnih strankah po slovenskih parlamentarnih volitvah leta 2014

Politične stranke in število dobljenih mandator	Odstotki izvoljenih žensk glede na število dobljenih mandator v stranki	Odstotki izvoljenih žensk po posameznih strankah glede na število vseh poslancev v DZ
SMC (36 mandator)	47,2 % (17 žensk)	18,9 %
SDS (21 mandator)	23,8 % (5 žensk)	5,5 %
DeSUS (10 mandator)	30 % (3 ženske)	3,3 %
SD (6 mandator)	33,3 % (2 ženski)	2,2 %
ZL (6 mandator)	16,7 % (1 ženska)	1,1 %
Nsi (5 mandator)	40 % (2 ženski)	2,2 %
ZaAB (4 mandati)	50 % (2 ženski)	2,2 %

Vir: Državna volilna komisija (2016).

⁴³ Volilni program 2014 Nove Slovenije:

http://nsi.si/wp-content/uploads/2015/01/odgovorZAprihodnost_IN_Programske_izjave.pdf; Statut Nove Slovenije: <http://nsi.si/statut/> (3. julij 2016).

⁴⁴ Podatki do odraz deleža žensk v političnih strankah v parlamentu takoj po volitvah in ne zajemajo morebitnih kasnejših prestopov ali izstopov poslank iz političnih strank. Zanimal me je izključno podatek, koliko žensk je bilo izvoljenih na kandidatnih listah posameznih političnih strank na volitvah leta 2014.

Vse navedene stranke se razlikujejo tudi glede svoje ideološke pozicije na ideološkem kontinuumu in tudi glede starosti. Tako torej predstavljajo ustrezen vzorec za raziskovanje vpliva značilnosti političnih strank na morebitne strategije in nadaljnja usposabljanja z namenom zviševanja žensk v parlamentu.

V raziskavi je bilo izvedenih 11 intervjujev. Izhajala sem iz predpostavke, da so politične stranke, ki so izvajale strategije za višjo zastopanost žensk v parlamentu, po volitvah imele tudi več žensk v parlamentu, kar je tudi uvodoma postavljena hipoteza. Prav tako sem želela na podlagi intervjujev preveriti, ali ideologija in starost političnih strank vplivata na njihov odnos do žensk v politiki v smislu večjega ali manjšega prizadevanja za višjo zastopanost žensk v parlamentu v obliki različnih strategij, pa tudi usposabljanj za že izvoljene poslanke.

Izmed poslank in poslancev so v raziskavo bili vključeni dr. Simona Kustec-Lipicer (predsednica poslanske skupine SMC in podpredsednica SMC), dr. Jasna Murgel (poslanka SMC), Suzana Lep Šimenko (poslanka SDS), Ljudmila Novak (predsednica in poslanka NSi), Miha Kordiš (poslanec ZL), Andrej Čuš (nekdanji poslanec SDS in trenutni samostojni poslanec) in Marija Bačič (SD). Z ozirom na tematiko magistrskega dela sem prioritetno izbirala poslanke, kljub temu pa sem želela pridobiti moški pogled na omenjeno tematiko, zato sem kontaktirala tudi dva poslanca. S sodelujočimi poslankami in poslanci sem pokrila celoten razpoložljiv ideološki in starostni spekter političnih strank, ki trenutno oblikujejo slovenski parlament.

Predstavila bom tudi mnenja ženskih združenj znotraj političnih strank in največje civilnodružbene organizacije v Sloveniji, katerih poslanstvo je na različne načine spodbujati čim bolj uravnoteženo zastopanost spolov v parlamentu in politiki nasploh. Sodelovale so: Martina Vuk (predsednica Ženskega foruma SD), Alenka Jeraj (predsednica Ženskega odbora SDS), Mojca Kucler Dolinar (predsednica Ženske zveze NSi) in mag. Tanja S. Pleš (so-ustanoviteljica Inštituta za družbeno kreativnost, ki je organizacija članica Ženskega lobija Slovenije).

4.2 Analiza intervjujev sodelujočih poslank in poslancev ter predstavnic ženskih združenj znotraj političnih strank in civilnodružbene organizacije

Politične stranke, zajete v lastni raziskavi, sem ideološko opredelila na podlagi rezultatov raziskav projekta Slovenskega javnega mnenja (v nadaljevanju SJM) v okviru Centra za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Ker so podatki o pozicioniranju političnih strank v Sloveniji po kontinuumu levo-desno (v nadaljevanju L-D) v projektu SJM dostopni nazadnje za leto 2008, sem pridobila raziskavo s strani SJM iz leta 2016, v kateri so anketirance vprašali, kam bi sami sebe pozicionirali na kontinuumu L-D in jih hkrati povprašali tudi o tem, katero stranko so volili na zadnjih parlamentarnih volitvah (Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij 2016).

Ugotavljam logično povezavo, da so državljani, ki so se predhodno ideološko pozicionirali na kontinuumu L-D, s tem, ko so volili posamezno politično stranko, posledično tudi to stranko umestili na kontinuum L-D. Kriterij za starost pa je bil podatek, kdaj je stranka prvič vstopila v parlament. Na podlagi tega, kako so državljani politične stranke pozicionirali na pole po ideološkem kontinuumu in na podlagi že omenjenega kriterija za starost, ugotavljam naslednje:

- SMC je mlada in levo-sredinsko usmerjena stranka,
- ZL je mlada in levo usmerjena stranka,
- SD je stara in levo usmerjena stranka,
- SDS je stara in desno usmerjena stranka in
- NSi je stara in desno usmerjena stranka.

Ugotovila sem, da so trenutno v parlamentu zastopani vsi ideološki poli (levi, sredinski, desni). Kar se tiče starosti in ideologije političnih strank, trenutno v parlamentu ni le mlajše in desno usmerjene stranke.

V vzorec intervjuvancev oziroma predstavnikov političnih strank sem zajela ideološko in starostno različne politične stranke.

Vprašanja, ki sem jih postavila vsem udeleženiim v raziskavi, so bila zelo podobna. Najbolj me je seveda zanimalo dvojje:

- 1) ali so v politični stranki uporabljali morebitne strategije za višjo zastopanost žensk v politiki in
- 2) če uporabljajo nadaljnja usposabljanja za že izvoljene poslanke ter njihovo mnenje o koristnosti teh usposabljanj.

Glede na teoretična izhodišča, sem pričakovala določene razlike med političnimi strankami glede na njihovo ideološko pozicijo in starost. Zanimalo me je tudi mnenje poslank in poslancev glede vključevanja in kompetentnosti ženskih združenj znotraj političnih strank in civilnodružbenih organizacij pri procesu selekcije kandidatke za volitve, pri strategijah za višjo zastopanost žensk v parlamentu in sodelovanju pri usposabljanju poslank. Od poslank in poslancev in tudi predstavnic civilnodružbenih organizacij sem želela pridobiti stališča o pojavu in vzrokih nizke zastopanosti žensk v politiki nasploh, o možnih strategijah za odpravo omenjenega, o spolnih kvotah in morebitnem zaznavanju diskriminacije žensk oziroma poslank v parlamentu.

V nadaljevanju v tabeli 4.2 shematično prikazujem odgovore, pridobljene s strani poslank in poslancev ter predstavnic ženskih združenj znotraj političnih strank.

Tabela 4.2: Strategije in nadaljnja usposabljanja za poslanke s strani političnih strank in ženskih združenj znotraj političnih strank

	SMC	ZL	SD	SDS	NSi
Strategije politične stranke za višjo zastopanost žensk v parlamentu	Izbira kandidatov, ki so neomadeževani in motivirani ter postavitve kandidatke v za stranko izvoljive okraje. ⁴⁵	Opogumljanje žensk za politično delo in izpostavljanje kandidatke za prepoznavnost.	Strategija 40% zastopanosti žensk, aktivno delovanje v stranki in na lokalnem nivoju, podpora kandidatkam s strani lokalnih odborov, prepoznavnost in izvoljivost kandidatke.	Posebni strategiji za višjo zastopanost žensk se niso posluževali. Pripravljali so liste, ki so bile skladne z zakonodajo in spolnimi kvotami.	Posebni strategiji za višjo zastopanost žensk se stranka ni posluževala.
Usposabljanja za že izvoljene poslanke	Predavanja, izobraževanja (politične tematike, učenje tujih jezikov, javno nastopanje, SMC Akademija).	Specializiranih usposabljanj nimajo, se pa trudijo z drugačnimi praksami - v tem smislu je "usposabljanje" vgrajeno v njihovo delovanje.	Usposabljanja s področja retorike in javnega nastopanja, vodenja kampanj, dela na terenu, učenja tujih jezikov, udeležba mednarodnih konferenc in seminarjev. ⁴⁶	Predavanja, izobraževanja (politično planiranje in oblikovanje politik, postavljanje agende, komuniciranje, retorika, Akademija dr. Jožeta Pučnika).	Posebni izobraževanja samo za poslanke v okviru politične stranke ne izvajajo. ⁴⁷

Vir: Podatki, pridobljeni na podlagi lastnih intervjujev (2016).

⁴⁵ Vendar pa dr. Simona Kustec Lipicer (predsednica poslanske skupine SMC in podpredsednica politične stranke SMC) poudarja, da je njihov visok delež izvoljenih žensk na volitvah posledica statistike (prepričljiva zmaga v številu mandатов) in da prepoznavnega vzorca v smislu strategije za višjo zastopanost žensk v parlamentu ali pa razloga, ki bi bil strokovno utemeljen, trenutno ne prepozna.

⁴⁶ Posebna izobraževanja organizira tudi Ženski forumSD, ta so namenjena tako izvoljenim kot potencialnim kandidatkam. Udeležujejo se tudi mednarodnih konferenc in seminarjev.

⁴⁷ V okviru Ženske zveze v NSi pa potekajo različna predavanja in izobraževanja, ki so namenjena predvsem ženskam.

Na podlagi odgovorov, predstavljenih v tabeli 4.2, ugotovimo, da so levo usmerjene politične stranke izvajale več usposabljanj kot pa desno usmerjene politične stranke. Pri vprašanju o spolnih kvotah v Sloveniji so si bili skoraj vsi udeleženci (članice in člani parlamenta, predsednice združenj znotraj političnih strank in predstavnica civilnodružbene organizacije) popolnoma enotni v tem, da so pomembne pri izenačitvi spolov v politiki, saj so se pokazale kot edina zares učinkovita strategija za povečanje žensk v politiki. Morda presenetljivo kritična do njih je bila dr. Simona Kustec-Lipicer, o čemer sem podrobneje že pisala v poglavju o spolnih kvotah v Sloveniji. Nenaklonjen do spolnih kvot je bil tudi en poslanec, kar je utemeljil s prepričanjem, da so ženske enakovredne moškim in zato spolnih kvot ne podpira. Intervjuvanci so tudi prepričani, da so ženska združenja znotraj političnih strank in civilnodružbene organizacije kompetentni za sodelovanje pri oblikovanju in implementaciji strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu kot tudi pri usposabljanju poslank in poslancev. Sodelovanje s civilnodružbenimi organizacijami ocenjujejo kot dobrodošlo in koristno. Tega sodelovanja se poslužujejo vse politične stranke, ne glede na njihovo ideološko opredelitev in starost.

Kar se tiče podatkov, ki sem jih pridobila s strani predstavnic ženskih združenj znotraj političnih strank in civilnodružbene organizacije, ocenjujem, da so njihova mnenja glede še vedno nizke zastopanosti žensk v politiki zelo podobna. Menijo, da se stanje izboljšuje, vsekakor pa je Slovenija še daleč od cilja, da bi bilo stanje na področju enakovredne zastopanosti spolov v politiki zadovoljivo⁴⁸. Izpostavile so naslednje vzroke za nizko zastopanost žensk v politiki:

- neformalne povezave med moškimi so veliko bolj trdne in vplivne,
- ženske so nagnjene k tehtanju med kariero in družino,
- ženske potrebujejo več samozavesti za odločitev za kandidaturo v parlament ali za sprejetje politične funkcije,
- prisotnost stereotipov in predsodkov o tem, da je politika v domeni moških in da "ni za ženske".

⁴⁸ Po drugi strani pa je predstavnica Ženskega lobija Slovenije prepričana, da je zastopanost žensk v organih odločanja (parlament, vlada) zadovoljiva in da je trenutni visok delež žensk v parlamentu predvsem posledica novih strank z visokim volilnim rezultatom in ne zavestnega prizadevanja strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu. Navaja, da se nam lahko v naslednjem mandatu zgodi, da bo v parlamentu žensk bistveno manj, v kolikor se ne spremeni Zakon o volitvah v DZ.

Še vedno izpostavljajo kot najbolj učinkovito strategijo za višjo zastopanost žensk v parlamentu spolne kvote, kar ugotavljajo tudi mnogi avtorji, katerih ugotovitve sem predstavila v teoretičnem delu magistrskega dela. Poleg spolnih kvot je po mnenju intervjuvank pomembna strategija tudi prepričevanje žensk, da so enako sposobne za politiko kot moški. Ženskam je potrebno nuditi različna izobraževanja, jih vključevati v različne politične aktivnosti in delati na njihovi prepoznavnosti v lokalnem okolju. Bistvena strategija je tudi pritisk civilnodružbenih organizacij na politične stranke.

Mnogi projekti, npr. projekti s strani Ženskega foruma SD⁴⁹, so se izkazali kot za zelo uspešne v smislu prenosa znanja in veščin s starejših poslank na mlajše poslanke, pri pridobivanju novih aktivnih članic in krepitevi samozavesti žensk za odločitve za kandidaturo.

Tudi Ženski lobi Slovenije je pred nekaterimi preteklimi volitvami izvajal različne aktivnosti za neposredno vplivanje na politične stranke, da kandidirajo več žensk, vendar pa za parlamentarne volitve leta 2014 ni imel nobenega podobnega projekta. V kolikor ima politična stranka svojo žensko predstavnico, jo mora po prepričanju predstavnice civilnodružbene organizacije in tudi predstavnic ženskih združenj znotraj političnih strank, podpirati, kolikor je v strankini moči. Usposabljanja, ki jih izvajajo ženske organizacije znotraj političnih strank, velikokrat potekajo že pred volitvami in so namenjena potencialnim kandidatkam kot tudi aktivnim članicam. Vsi intervjuvanci, tako ženske in moški, pa so prepričani, da bi usposabljanja morala biti namenjena obema spoloma in v praksi se tudi oba spola usposabljanj udeležujeta.

Predsednica Ženske zveze NSi je izpostavila svoje prizadevanje, da bi tudi ženska združenja znotraj političnih strank smela kandidirati za sredstva, ki jih država namenja za uravnoteženo zastopanost spolov v politiki. Vendar pa omenjeni predlog na pristojnem ministrstvu ni dobil podpore.

⁴⁹ Npr. "Akcijski načrt za spodbujanje participacije žensk v politiki" in projekt s strani Pakta stabilnosti – "Ženske to zmoremo II".

Z dr. Simono Kustec-Lipicer sem opravila daljši pogovor, saj je prva ženska voditeljica največje poslanske skupine v parlamentu v zgodovini parlamenta v samostojni državi.

Prav tako ima politična stranka SMC daleč največji delež žensk v parlamentu v primerjavi z vsemi ostalimi parlamentarnimi strankami na vseh preteklih parlamentarnih volitvah v Sloveniji. Sogovornica je ocenila zelo visoko zastopanost žensk v njihovi stranki kot posledico dejstva, da so dosegli zelo visok volilni rezultat, kar 36 mandator. Posledično se je že s tem povečala statistična možnost za višjo število žensk.

Omenila pa je še en relativno nenavaden pojav – v fazi kandidacijskega postopka se jim je v dveh volilnih okrajih zgodilo, da so morali iskati spolno kvoto za moške, saj so imeli na kandidatni listi več žensk kot pa jih dovoljuje zakon.

Čeprav mnoge statistike kažejo, da se ženske težje odločajo za kandidiranje v parlament, tega pri stranki SMC ni bilo, predvsem zaradi karakteristik izvoljenih poslank, ki so zelo izobražene in so se povsem samoiniciativno, resno in odgovorno odločile za kandidaturo, navaja Kustec-Lipicerjeva (2016).

5 Zaključek in preverjanje hipoteze

Na podlagi izvedene lastne raziskave lahko ugotovim, da imajo politične stranke vendarle nekatere skupne točke (ideologija in starost) pri prizadevanjih za višjo zastopanost žensk v parlamentu, čeprav seveda na volilni rezultat (in posledično tudi na število izvoljenih žensk v parlament) na parlamentarnih volitvah lahko vpliva ogromno dejavnikov.

Vse levo in levo-sredinsko ideološko usmerjene politične stranke so uporabljale strategije za višjo zastopanost žensk v parlamentu. Ideološko desno usmerjeni stranki posebnih strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu nista uporabljali oziroma ena v manjši meri. Vendar pa vse politične stranke, ne glede na ideološko opredeljenost in starost, uporabljajo nadaljnja usposabljanja poslank in poslancev. A tudi tukaj lahko opazimo, da se politične stranke razlikujejo glede tematik izobraževanja, saj se poslužujejo različnih pristopov in vsebin, skoraj vse pa dajejo velik poudarek na usposabljanja s področja retorike in javnega nastopanja. Po drugi strani pa imata dve politični stranki, ki sta si po ideološki usmerjenosti in starosti različni, na primer ustanovljeni Akademiji, pod okriljem katerih potekajo raznovrstna usposabljanja. Woodwarda (2001) sem v teoretičnem sklopu magistrskega dela omenila kot tistega, ki je izpostavil, da se vse več političnih strank poslužuje predvsem spolno nevtralnih programov izobraževanja in usposabljanj, kar se je potrdilo tudi pri nekaterih političnih strankah v Sloveniji (NSi, SDS).

Na podlagi raziskave lahko zaključim, da, za razliko od uporabe strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu, tako stare kot mlajše levo in desno usmerjene stranke, uporabljajo nadaljnja usposabljanja poslank in poslancev.

Uvodoma sem si postavila hipotezo: ***Politične stranke, ki so izvajale strategije za višjo zastopanost in usposobljenost kandidatk, so imele po volitvah več žensk v parlamentu.***

Pri preverjanju hipoteze ugotavljam, da pri novih strankah, torej strankah, ki so prvič prišle v parlament (SMC, ZL), ni možno primerjati rezultatov iz prejšnjih volitev. Vendar pa bi za politično stranko SMC hipoteza lahko le delno veljala. Sicer tako predsednica poslanske skupine in politične stranke SMC, kot tudi poslanka SMC,

nista izpostavili izrazito aktivnih strategij, ki bi bile naravnane v smer višje zastopanosti žensk in ki bi se jih naj stranka v predvolilnem času aktivno posluževala. En izmed razlogov je bil tudi ta, da je bila volilna kampanja kratka. Izpostavili pa sta statistično verjetnost za tako velik delež žensk zaradi dobrega volilnega rezultata. Njihov prijem oziroma strategija (torej povsem brez strategij vendarle niso bili) v času kandidature pa je bila postavljanje neomadeževanih kandidatk v izvoljive okraje. Obe sta poudarili pomembnost usposabljanja poslank in tudi poslancev tako s strani politične stranke kot tudi ženskih organizacij znotraj političnih strank in civilnodružbenih organizacij.

Tudi koalicija ZL je leta 2014 prvič vstopila v parlament, tako da primerjava s preteklimi rezultati na parlamentarnih volitvah ni možna. Strategije za višjo zastopanost žensk so uporabljali, prav tako se poslužujejo usposabljanj, vendar pa imajo med šestimi poslanci zgolj eno poslanko, kar ne morem oceniti kot za uravnoteženo zastopanost oziroma ugotavljam, da strategije za višjo zastopanost žensk niso prinesle ustreznih rezultatov.

Pri političnih strankah, kjer lahko primerjam pretekle rezultate izvoljenih žensk v parlament, me zanimajo podatki iz obdobja, ko je bilo okolje v institucionalnem smislu enako, kar pomeni, da so že bile uvedene spolne kvote, čeprav na starejših volitvah v ožjem obsegu kot na kasnejših volitvah. Zaradi omenjenega razloga sem analizirala podatke parlamentarnih volitev od leta 2008 dalje.

Politična stranka SD je imela leta 2008 po parlamentarnih volitvah kar 27,6 odstotka poslank (8 poslank). Tudi v tem primeru, kot v primeru SMC, bi lahko trdili, da so imeli večjo statistično verjetnost za višje število izvoljenih žensk v parlament. Leta 2011 pa je v stranki število žensk v parlamentu padlo in sicer na 20 odstotkov (2 poslanki od sedetih mandatov). Trenutno ima stranka v parlamentu 2 poslanki od šestih mandatov, kar je 33,3 odstotka glede na število dobljenih mandatov v stranki oziroma ima 2,2 odstotka izvoljenih žensk glede na število vseh poslancev v DZ (Državna volilna komisija Republike Slovenije 2016; Statistični urad Republike Slovenije 2016). Iz omenjene statistike je mogoče razbrati, da je zastopanost žensk v parlamentu v politični stranki SD na podlagi zadnjih dveh parlamentarnih volitev

slabša, navkljub relativno jasno načrtanim strategijam za višjo zastopanost in tudi nadaljnjim usposabljanjem ter aktivnemu ŽF znotraj stranke. Vzroke za relativno nizko zastopanost žensk v politični stranki SD je torej smiselno iskati tudi drugje.

Politična stranka SDS je imela leta 2008 v parlamentu od 28 mandatov zgolj dve ženski (7,1 odstotka), leta 2011 se je številka povzpela na 7 poslank od 26 mandatov, kar je predstavljalo 27 odstotno zastopanost žensk v njihovi stranki. Na zadnjih parlamentarnih volitvah leta 2014 je bilo v stranki izvoljenih 5 poslank od 21 mandatov, kar je 23,8 odstotka (stranka ima 5,5 odstotka izvoljenih žensk glede na število vseh poslancev v DZ), kar pomeni, da je zastopanost žensk v njihovi stranki padla, vendar ne za veliko.

Leta 2008 politični stranki NSi ni uspelo vstopiti v parlament, leta 2011 pa so zasedli 4 mandate, od tega z dvema ženskama, kar je predstavljalo točno 50 odstotkov. Na zadnjih parlamentarnih volitvah ostaja število poslank enako (2), le da imajo en mandat več, torej so skupaj pridobili 5 mandatov. Glede na število mandatov ima tako stranka trenutno v parlamentu 40 odstotkov žensk, glede na število vseh poslancev v DZ pa 2,2 odstotka izvoljenih žensk. Glede na to, da je predsednica in poslanca NSi povedala, da posebnih strategij za višjo zastopanost žensk v okviru politične stranke ne izvajajo, bi lahko NSi razumela kot primer stranke, ki ji uspe v parlament pripeljati poslanke tudi brez posebnih strategij, vendar pa tudi tukaj verjetno treba iskati vzroke za take rezultate še kje drugje.

Kar zadeva razlike glede obstoja in obsega strategij političnih strank glede na njihovo ideološko pozicijo in starost, na podlagi rezultatov lastne analize ugotavljam, da so levo usmerjene stranke očitno bolj naklonjene posluževanju strategij, vendar pa ne samo mlajše, ampak tudi starejše levo usmerjene stranke. Da so levo usmerjene stranke bolj odprte do žensk v smislu podpore za vstop v politiko, so potrdili mnogi avtorji, katerih ugotovitve sem predstavila v teoretičnem delu magistrskega dela. V moji raziskavi se je izkazala politična stranka SD, ki se uvršča med staro in levo usmerjeno, za tisto, ki se v največjem obsegu poslužuje strategij za višjo zastopanost žensk v kandidacijskem postopku, pa tudi v največjem obsegu izvaja usposabljanja izvoljenih poslank.

V teoretičnem delu med drugim izpostavljam mnenja avtorjev, da se politične stranke, ki imajo večji delež ženskih aktivistk v svojih vrstah, kasneje tudi ponašajo z večjim deležem poslank. Po opravljeni raziskavi za Slovenijo to ne drži, kar sem razložila v analizi rezultatov raziskave.

Na podlagi lastne raziskave in statističnih podatkov prav tako ugotavljam, da obseg strategij s strani političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu ne daje nujno premosorazmernega rezultata v smislu deleža izvoljenih žensk v parlament. Ni torej zagotovila, da bo politična stranka, ki bo zavzeto izvajala (tudi s pomočjo ženskih združenj znotraj stranke) različne in številne strategije za višjo zastopanost žensk v parlamentu v svojih vrstah, imela po volitvah tudi več poslank. Nekatere politične stranke ne uporabljajo posebnih strategij za višjo zastopanost žensk, pa imajo skoraj podobno število žensk v parlamentu kot tiste, ki so strategije precej aktivno in obširno uporabljale. Stranko SD jemljem kot nekakšen vzorčni primer omenjenega, saj je bilo na podlagi lastne raziskave moč razbrati, da se zavedajo problematike nizke zastopanosti žensk v parlamentu in politiki nasploh, imajo jasno načrtane strategije za višjo zastopanost žensk znotraj politične stranke in ŽF SD, dosledno in v veliki meri izvajajo tudi usposabljanja, a kljub temu nimajo zelo visokega deleža poslank v DZ.

Hipotezo bi lahko še najbolj podprla v primeru stranke SDS, saj se je od leta 2008 njihova zastopanost žensk v parlamentu povečevala, obenem pa izvajajo tudi strategije za višjo zastopanost žensk in nadaljnja usposabljanja tako s strani politične stranke kot tudi ženskega združenja znotraj SDS.

Globalno pa hipoteze ne morem podpreti, saj sem na podlagi rezultatov lastne raziskave sprejela sklep, da ni zagotovila za višjo zastopanost žensk v političnih strankah v parlamentu, četudi politična stranka striktno izvaja strategije za višjo zastopanost žensk v parlamentu in nadaljnja usposabljanja že izvoljenih poslank. Prav tako je iz pridobljenih rezultatov očitno, da imajo lahko politične stranke tudi brez omenjenih strategij zadovoljivo število žensk v parlamentu, lahko jih imajo celo več kot tiste stranke, ki so strategije dosledno izvajale.

6 Literatura in viri

- ❖ Antić, G. Milica. 1998. *Ženske v parlamentu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- ❖ --- 1999. *Naše žene volijo*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- ❖ --- 1999. Slabosti obstoječe variante sistema sorazmernega predstavnštva z vidika izvolitvenih možnosti žensk. V *Ženske, politika, demokracija: za večjo prisotnost žensk v politiki*, ur. Antić G., Milica in Jeram, Jasna, 171–190. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
- ❖ --- 2011. Slovenska politika - dobro zastražena moška trdnjava. V *Ženske na robovih politike*, ur. Milica Antić Gaber, 227–253. Ljubljana: Sophia.
- ❖ Antić, G. Milica in sodelavke. 2003. *Ženske v slovenskem parlamentu – pod kritično maso zastopanosti (raziskovalno poročilo)*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- ❖ Antić, G. Milica in Mirna Berberović. 2015. *Strankarski vratarji ovira ali pomoč pri vstopanju žensk v politiko?* Dostopno prek: <http://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2015/02/Gatekeepers-final-30-4.pdf> (6. julij 2016).
- ❖ Antić, G. Milica, Podreka J. in Maja Vatovec. 2015. *Študija o ovirah in potrebah žensk v lokalni politiki*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- ❖ Antić, G. Milica, Podreka, Jasna, Ladl, Maja in Vlasta Jalušič. 2015. *Analiza o ovirah in potrebah novo izvoljenih političark*. Dostopno prek: http://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2015/02/Analiza-o-ovirah-in-potrebah-novo-izvoljenih-politi%C4%8Dark_OPENN_Nov2015.pdf (7. julij 2016).

- ❖ Antić, G. Milica, Vučko, Katarina, Podreka, Jasna, Jalušič Vlasta in Metka Roksandić. 2015. *Analiza norveške in slovenske zakonodaje ter predlogi in priporočila zakonodajnih sprememb ter nekaterih dobrih praks*. Dostopno preko: <http://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2015/02/Analiza-norveske-in-slovenske-zakonodaje-ter-predlog-zakonodajnih-sprememb.pdf> (7. julij 2016).

- ❖ Atkeson, Lonna Rae (2003). "Not All Cues Are Created Equal: The Conditional Impact of Female Candidates on Political Engagement". *The Journal of Politics* 65 (4): 1040–61.

- ❖ Baer, Denise, Hartmann, Heidi, Lake, Celinda in Bob Carpenter. 2014. *Shifting Gears - How Women Navigate the Road to Higher Office: A research report from Political Party*. Dostopno preko: <http://www.politicalparity.org/wpcontent/uploads/2014/05/Shifting%20Gears%20Report.pdf> (9. oktober 2016).

- ❖ Ballington, Julie in Azra Karam. 2005. *Women in Parliament: Beyond Numbers*. Stockholm, Sweden: International IDEA.

- ❖ Ballington, Julie in Richard E. Matland. 2004. *Political Parties and Special Measures: Enhancing Women's Participation in Electoral Processes*. United Nations Office of the Special Adviser on Gender Issues: EGM/ELEC/2004/EP.8.

- ❖ Beckwith, Karen. 2005. A Common Language of Gender. *Politics and Gender* 1 (1): 128–37.

- ❖ --- 2010. Beyond Compare? Women's Movements in Comparative Perspective. V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 29–36. Oxford; New York: Oxford University Press.

- ❖ Bogdanor, Vernon. 1996. Ženske in narodnostne manjšine. V *Volilni sistemi*, ur. Slavko Gaber, 127–141. Ljubljana: Krtina.

- ❖ Borkovič, Nina. 2012. *Vpliv politične reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih na obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.

- ❖ Brezovšek, Marjan. 2005. Problemi in perspektive lokalne demokracije v Sloveniji. *Lokalna demokracija II. Uresničevanje lokalne samouprave v Sloveniji*, ur. Marjan Brezovšek in Miro Haček, 263–282. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- ❖ Burrell, Barbara. 1998. *A Woman's Place is in the House: Campaigning for Congress in the Feminist Era*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

- ❖ Bystydzienski, Jill M. 1995. *Women in Electoral Politics: Lessons from Norway*. Westport, CT: Praeger.

- ❖ Campbell, David E. in Christina Wolbrecht. 2006. See Jane Run: Women Politicians as Role Models for Adolescents. *The Journal of Politics* 68 (2): 233–47.

- ❖ Carlström, Marianne. 1999. Več žensk v parlamentu, boljša politika. *Ženske, politika, demokracija: za večjo prisotnost žensk v politiki*, ur. Antić G., Milica in Jeram, Jasna, 23–28. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

- ❖ Caul, Miki. 1999. *Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

- ❖ ---. 2010. Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties. V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 195–166. Oxford; New York: Oxford University Press.

- ❖ Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. 2016. *Slovensko javno mnenje 2016/1: Raziskava o odnosu delo-družina, Stališča Slovencev o družinski problematiki in potrebah družin, Stališča o izbranih vidikih zdravja in zdravstva, Ogledalo javnega mnenja*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani: interno gradivo.

- ❖ *Central Bureau of Statistics*. Dostopno preko: <http://www.cbs.gov.np/> (4. junij 2016).

- ❖ Cheng, Christine in Margaret Tavtis. 2011. Informal Influences in Selecting Female political Candidates. *Political Research Quarterly* 64 (2) : 460–471.

- ❖ Clayton, Amanda. 2015. Women's Political Engagement Under Quota-Mandated Female Representation Evidence from a Randomized Policy Experiment. *Comparative Political Studies* 48 (3): 333–69.

- ❖ Corbett, Richard. 2003. Who or What do MEPs Represent? V *Choice and Representation in the European Union*, ur. Roger Morgan in Michael Steed, 71–77. London: Federal Trust for Education and Research.

- ❖ Cross, William. 2008. Democratic Norms and Party Candidate Selection: Taking Contextual Factors into Account. *Party Politics* 15 (2): 596–619.

- ❖ Dahlerup, Drude. 1998. Increasing Women's Political Representation: New Trends in Gender Quotas. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Azza Karam, 141 – 174. Stockholm: International IDEA.

- ❖ --- 2010. From a Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics. V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 29–36 in 127–135. Oxford; New York: Oxford University Press.

- ❖ Directorate-General for Research Working. 1994. *Differential impact of electoral systems on female political representation*. Dostopno prek:

http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/femm/w10/4_en.htm (1. julij 2016).

- ❖ *Državna volilna komisija*. Dostopno prek: <http://www.dvk.gov.si/> (4. september 2016).
- ❖ *Državni zbor*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/> (4. september 2016).
- ❖ Fink-Hafner, Danica. 1992. *Nova družbena gibanja – subjekti politične inovacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ❖ --- 2001. *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ❖ Fink-Hafner, Danica in Alenka Krašovec. 2000. Dejavniki strankarske podpore kandidatkam na lokalni in nacionalni ravni političnega sistema. *Tranzicija in (ne)enakost med spoloma* 16 (34–35): 141–165.
- ❖ Flander, Benjamin. 2004. *Pozitivna diskriminacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ❖ Ford, Lynne E. 2006. *Women and Politics: The Pursuit of Equality*. Boston; New York: Houghton Mifflin Company.
- ❖ Fox, Lauren. 2013. *Political Parties and PACs Key to Recruiting More Women in Congress*. Dostopno preko: <http://www.usnews.com/news/articles/2013/08/20/political-parties-and-pacs-key-to-recruiting-more-women-for-congress> (9. oktober 2016)
- ❖ Fox, Richard L. in Jennifer L. Lawless. 2010. Entering the Arena? Gender and the Decision to Run for Office. V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 141–151. Oxford; New York: Oxford University Press.

- ❖ Franceschet, Susan, Mona L. Krook in Jennifer Piscopo. 2012. *The Impact of Gender Quotas*. New York: Oxford University Press.

- ❖ Freeman, Jo. 2010. Building a Base: Women in Local Party Politics. V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 89–97. Oxford; New York: Oxford University Press.

- ❖ Freidenvall, Lenita. 2003. *Women's Political Representation and Gender Quotas – the Swedish Case*. Stockholm, Stockholm University: Department of Political Science.

- ❖ Galligan, Yvonne. 2007. Gender and Political Representation: Current Empirical Perspectives. *International Political Science Review* 28 (5): 557–570.

- ❖ Harrel, Jessica in Beth Reingold. 2009. The Impact of Descriptive Representation on Women's Political Engagement: Does Party Matter? *Political Research Quarterly* 63 (2): 280–294.

- ❖ Hatakka, Elina. 2015. *Gender Equality within Political Parties and Women's Cross-party Cooperation: How to Build the Capacities of Women Politicians and Political Parties*. Finland: Political Parties of Finland for Democracy – Demo Finland.

- ❖ Hočevar, Barbara. 2015. Se kljub vsemu dogajajo premiki? Na vseh treh volitvah leta 2014 izvoljen največji delež žensk doslej. *Delo*, 7. marec. Dostopno prek: <http://www.delo.si/assets/info5/20150307/enakopravnost-spolov/do/sklop1-1.html> (6. julij 2016).

- ❖ Hofmeister, Wilhelm in Karsten Grabow. 2011. *Political Parties Functions and Organisation in Democratic Societies*. Singapore: Konrad Adenauer Stiftung.

- ❖ Howard Davis, Rebecca. 1997. *Women and Power in Parliamentary Democracies: cabinet appointments in Western Europe, 1968-1992*. ZDA: University of Nebraska Press.

- ❖ Humer, Živa in Saša Panić. 2015. *Politika enakosti spolov v Sloveniji*. Bruselj: Evropski parlament.

- ❖ Inglehart, Ronald in Pippa Norris. 2010. The Developmental Theory of the Gender Gap: Women's and Men's Voting Behavior in Global Perspective. V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 127–135. Oxford; New York: Oxford University Press.

- ❖ Ishiyama, John T. 2003. Women's Parties in Post-Communist Politics. *East European Politics & Societies* 17 (2): 266–304.

- ❖ Jalalzai, Farina in Mona Lena Krook. 2010. Beyond Hillary and Benazir: Women's Political Leadership Worldwide. *International Political Science Review* 31(1) 5–23.

- ❖ Jalušič, Vlasta. 1999. Zakaj je pomembno, da so ženske prisotne v parlamentu in drugih političnih institucijah? V *Ženske, politika, demokracija: za večjo prisotnost žensk v politiki*, ur. Milica G. Antić in Jeram, Jasna, 51–62. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

- ❖ Jalušič, Vlasta in Milica G. Antić. 2001. *Ženske, politike, možnosti: perspektive politike enakih možnosti v srednji in vzhodni Evropi*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

- ❖ Karam, Azza in Joni Lovenduski. 1998. Women in Parliament: Making a Difference. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Azza Karam, 187–212. Stockholm: International IDEA.
- ❖ Kelly, Richard in Isobel White. 2016. *All-Women Shortlists*. London: House of Commons.
- ❖ Kenny, Merly. 2013. *Gender and Political Recruitment: Theorizing Institutional Change*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- ❖ Kenny, Meryl in Tania Verge. 2016. Opening Up the Black Box: Gender and Candidate Selection in a New Era. *Government and Opposition* 51 (3): 351-369.
- ❖ Koch, Jeffrey .1997. Candidate Gender and Women's Psychological Engagement in Politics. *American Politics Quarterly* 25 (1): 118–33.
- ❖ Kolarič, Zinka in Tatjana Rakar. 2010. *Obseg, struktura in vloga/funkcija slovenskih civilnodružbenih organizacij*. Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za javno upravo.
- ❖ Kozmik, Vera in Jasna Jeram. 1997. *Položaj žensk v Sloveniji v devetdesetih: poročilo Urada za žensko politiko za obdobje 1990–1995*. Ljubljana: Vlada Repulike Slovenije, Urad za žensko politiko.
- ❖ Kozmik, Vodušek, Vera. 1994. *Ženske v političnih strankah*. Ljubljana: založba Mihelač.
- ❖ Krašovec, Alenka. 1999. Vpliv okolij na prisotnost žensk v politiki. *Ženske, politika, demokracije: za večjo prisotnost žensk v politiki*, ur. Milica Antić Gaber in Jasna Jeram, 207–231. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

- ❖ Krašovec, Alenka. 2000. *Moč v političnih strankah*. Ljubljana: Založba FDV.

- ❖ Krašovec, Alenka in Dranica Fink-Hafner. 2004. Politične izkušnje in volitve: posredna diskriminacija žensk. V *Lokalna demokracija I.: Analiza lokalnih volitev 2002*, ur. Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec, 75–101. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- ❖ Krook, Mona Lena in Sarah Childs, ur. 2010. *Women, Gender, and Politics: A Reader*. New York: Oxford University Press.

- ❖ Kuhelj, Alenka. 1999. Politična zastopanost žensk v državnih organih. V *Ženske, politika, demokracija: za večjo prisotnost žensk v politiki*, ur. Antić G., Milica in Jeram, Jasna, 63–83. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

- ❖ Kustec Lipicer, Simona. 2016. O (če)bulah in kvotah. *Naša sredina*, 19. avgust. Ljubljana: SMC.

- ❖ Lawless, Jennifer L. in Richard L. Fox. 2005. *It Takes a Candidate: Why Women Don't Run for Office*. Cambridge: University Press.

- ❖ Lilliefeldt, Emelie. 2012. Party and Gender in Western Europe Revisited: A Fuzzy-set Qualitative Comparative Analysis of Gender-Balanced Parliamentary Parties. *Party Politics* 18 (2): 193–214.

- ❖ Lovenduski, Joni. 1993. Introduction: the Dynamics of Gender and Party. V *Gender and party politics*, ur. Joni Lovenduski in Pippa Norris, 1–15. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

- ❖ ---- 1999. Strategije za povečanje zastopanosti žensk v politiki. *Ženske, politika, demokracija: za večjo prisotnost žensk v politiki*, ur. Antić G., Milica in Jeram, Jasna, 29–49. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

- ❖ --- 2005. *Feminizing Politics*. Cambridge: Polity Press.

- ❖ --- 2010. The Dynamics of Gender and Party. V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 81–87. Oxford, New York: Oxford University Press.

- ❖ --- 2014. The Supply and Demand Model of Candidate Selection: Some Reflections. *Government and Opposition* 51 (3): 513–28.

- ❖ Lovenduski, Joni in Pippa Norris. 1993. *Gender and Party Politics*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

- ❖ Mansbridge, Jane. 2010. Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent "Yes". V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 201–215. Oxford, New York: Oxford University Press.

- ❖ Matland, Richard E. 2005. Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Julie Ballington in Azza Karam, 93–111. Stockholm: International IDEA.

- ❖ Matland, Richard E. in Kathleen A. Montgomery. 2004. *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*. New York: Oxford University Press.

- ❖ *Metina lista*. Dostopno prek: www.metinalista.si (6. julij 2016).

- ❖ Motz, Nicolas. 2014. *How Political Parties Shape Electoral Competition*. London: University College London.

- ❖ Murko P. Angela, Rokсандić, Metka in Tanja S. Pleš. 2015. *Vpliv sistema spolnih kvot na vključevanje načela enakosti spolov pri političnem odločanju na*

lokalni ravni: Primerjalna analiza kandidiranja in volilnih izidov žensk na lokalnih volitvah od leta 2002 do 2014. Ljubljana: Ženski lobi Slovenije.

- ❖ Neubauer, Violeta. 1997. *Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk: uresničevanje določil konvencije v Republiki Sloveniji.* Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
- ❖ Niven, David. 1998. Party Elites and Women Candidates: The Shape of Bias. *Women and Politics* 19 (2): 57–80.
- ❖ --- 2010. Party Elites and Women Candidates: The Shape of Bias. V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 151–159. Oxford, New York: Oxford University Press.
- ❖ Norris, Pippa in Joni Lovenduski. 1993. If Only More Candidates Came Forward: Supply-Side Explanations of Candidate Selection in Britain. *British Journal of Political Science* 23 (3): 373–408.
- ❖ --- 2010. Puzzles in Political Recruitment. V *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 135–141. Oxford; New York: Oxford University Press.
- ❖ Norris, Pippa in Mona L. Krook. 2011. *Gender Equality in Elected Office: A Six-Step Action Plan.* Dostopno preko: http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2012043009285988eng.pdf (4. julij 2016).
- ❖ *Norveški in EGP Finančni mehanizmi.* Dostopno preko: <http://www.norwaygrants.si> (6. julij 2016).
- ❖ Osborn, Tracy. 2014. Women State Legislators and Representation: The Role of Political Parties and Institutions. *State and Local Government Review* 4 (2): 146–155.

- ❖ Paxton, Pamela. 1997. Women in National Legislatures: A Cross-National Analysis. *Social Science Research* 26: 442–64.
- ❖ Paxton, Pamela in Sheri Kunovich. 2003. Women's Political Representation: The Importance of Ideology. *Social Forces* 82 (1): 87–114.
- ❖ Pitkin, F. Hanna. 1967. *The Concept of Representation*. Los Angeles: University of California Press.
- ❖ *Political Parity*. Dostopno preko: <https://www.politicalparity.org> (1. september 2016).
- ❖ Pruyssers, Scott, Cross, William, Gauja, Anika in Gideon Rahat. 2015. *Candidate Selection Rules and Democratic Outcomes: The impact of Parties on Women's Representation*. Dostopno prek: <http://s20d700d728de2070.jimcontent.com> (20. oktober 2016).
- ❖ Rahat, Gideon. 2013. What is Democratic Candidate Selection? *The Challenges of Intraparty Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- ❖ Rahat, Gideon, Reuven Y. Hazan in Richard S. Katz. 2008. Participation, Competition and Representation Democracy and Political Parties: On the Uneasy Relationships between. *Party Politics* 14 (6): 663–683.
- ❖ Rasmussen, Jorgen. 1981. Female Political Career Patterns & Leadership Disabilities in Britain: The Crucial Role of Gatekeepers in Regulating Entry to the Political Elite. *Polity (italic)* 13 (4): 600–620.
- ❖ Sacchet, Teresa. 2005. *Political Parties: When do they work for Women?* United Nations: EGM/EPWD/2005/EP.10.
- ❖ Sainsbury, Diane. 2010. Women's Political Representation in Sweden: Discursive Politics and Institutional Presence. *Women, Gender, And Politics: A*

reader, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 97–105. Oxford; New York: Oxford University Press.

- ❖ Schwindt-Bayer, Leslie in William Mishler. 2005. An Integrated Model of Women's Representation. *The Journal of Politics* 67 (2): 407–28.
- ❖ Selišnik, Irena. 2008. *Prihod žensk na oder slovenske politike*. Ljubljana: založba Sophia.
- ❖ Shvedova, Nadezdha. 2002. Obstacles to Women's Participation in Parliament. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Julie Ballington in Azza Karam, 1–12. Stockholm: International IDEA.
- ❖ Sindikat vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije. 2014. *Enakost spolov za družbeno blaginjo*. Dostopno prek: http://www.sviz.si/novice_arhiv/2014/1162/20/Enakost-spolov-za-dru%C5%BEbeno-blaginjo (1. september 2016).
- ❖ Skrt, Bojana. 1994. *Ženska izmena v politiki*. Ljubljana: založba Mihelač.
- ❖ Spruk, Jure. 2013. *Posredna vs. neposredna demokracija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ❖ *Statistični urad Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/> (3. julij 2016).
- ❖ Strolovitch, Dara Z. 2010. Do Interest Groups Represent the Disadvantaged? Advocacy at the Intersections of Race, Class, and Gender. *Women, Gender, And Politics: A reader*, ur. Mona Lena Krook in Sarah Childs, 55–63. Oxford; New York: Oxford University Press.
- ❖ Šiftar, Maša. 2005. *Vpliv političnih strank na delež žensk v parlamentu Republike Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- ❖ Tremblay, Manon. 2008. *Women and Legislative Representation: Electoral Systems, Political Parties, and Sex Quotas*. New York: Palgrave Macmillan.
- ❖ Tripp, Aili Mari in Alice Kang. 2007. The Global Impact of Quotas: On the Fast Track to Increased Female Legislative Representation. *Comparative Political Studies* 41 (3): 338–361.
- ❖ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). 2014. *Handbook on Promoting Women's Participation in Political Parties*. Poland: Warsaw.
- ❖ Pastor, Raquel in Tania Verge. 2015. Women's political firsts and symbolic representation. *Journal of Women, Politics & Policy* 1–20.
- ❖ UN Development Programme. *Empowering Women for Stronger Political Parties: A Good Practices Guide to Promote Women's Political Participation*. 2012. Dostopno prek: http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/Empowering_Women_for_Stronger_Political_Parties.pdf (2. september 2016).
- ❖ *Ustava Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/PolitichniSistem/URS/besedilo> (5. september 2016).
- ❖ *Ustavni zakon o spremembi 43. člena Ustave Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3090> (9. oktober 2016).
- ❖ Verge, Tania in Maria de la Fuente. 2014. Playing with different cards: Party politics, gender quotas and women's empowerment. *International Political Science Review* 35 (1): 67-79.
- ❖ Vidic, Mateja. 2006. *Politična participacija žensk v Sloveniji (primerjava SD in LDS)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- ❖ Viterna Jocelyn, Fallon Kathleen M. in Beckfield Jason. 2008. How Development Matters: A Research Note on the Relationship between Development, Democracy and Women's Political Representation. *International Journal of Comparative Sociology* 49 (6): 455-457.

- ❖ Zajc, Drago. 2000. *Parlamentarno odločanje: (re)parlamentarizacija v Srednji in Vzhodni Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- ❖ *Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM)*. Ur. l. RS, št. 59/02, 61/07. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3418> (9. oktober 2016).

- ❖ *Zakon o lokalnih volitvah (ZLV-UPB3)*. Ur. l. RS, št. 94/2007. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO308> (9. november 2016).

- ❖ *Zakon o političnih strankah (ZPolS)*. Ur. l. RS, št. 100/05. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO359> (11. november 2016).

- ❖ *Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO)*. Ur. l. RS, št. 93/07. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3908> (9. oktober 2016).

- ❖ *Zakon o volitvah v državni zbor (ZVDZ- UPB1)*. Ur. l. RS, št. 109/2006 (11. november 2016).

- ❖ *Ženska zveza*. Dostopno prek: <http://zenskazveza.nsi.si/> (3. julij 2016).

- ❖ *Ženski forum SD*. Dostopno prek: <http://www.zenski-forum.si> (1. julij 2016).

- ❖ *Ženski lobi Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.zls.si/> (8. november 2016).

- ❖ Ženski odbor SDS. Dostopno preko: <http://www.sds.si> (5. november 2016).

- ❖ Ware, Alan. 1996. *Political Parties And Party Systems*. New York: Oxford University Press.

- ❖ Whitman Tobie in Jessica Gomez. 2009. *Strategies for Policymakers: Bringing Women into Government*. Washington, D.C: The Institute for Inclusive Security.

- ❖ Wolak, Jennifer. 2014. How campaigns promote the legitimacy of elections. *Electoral Studies* 34: 205–215.

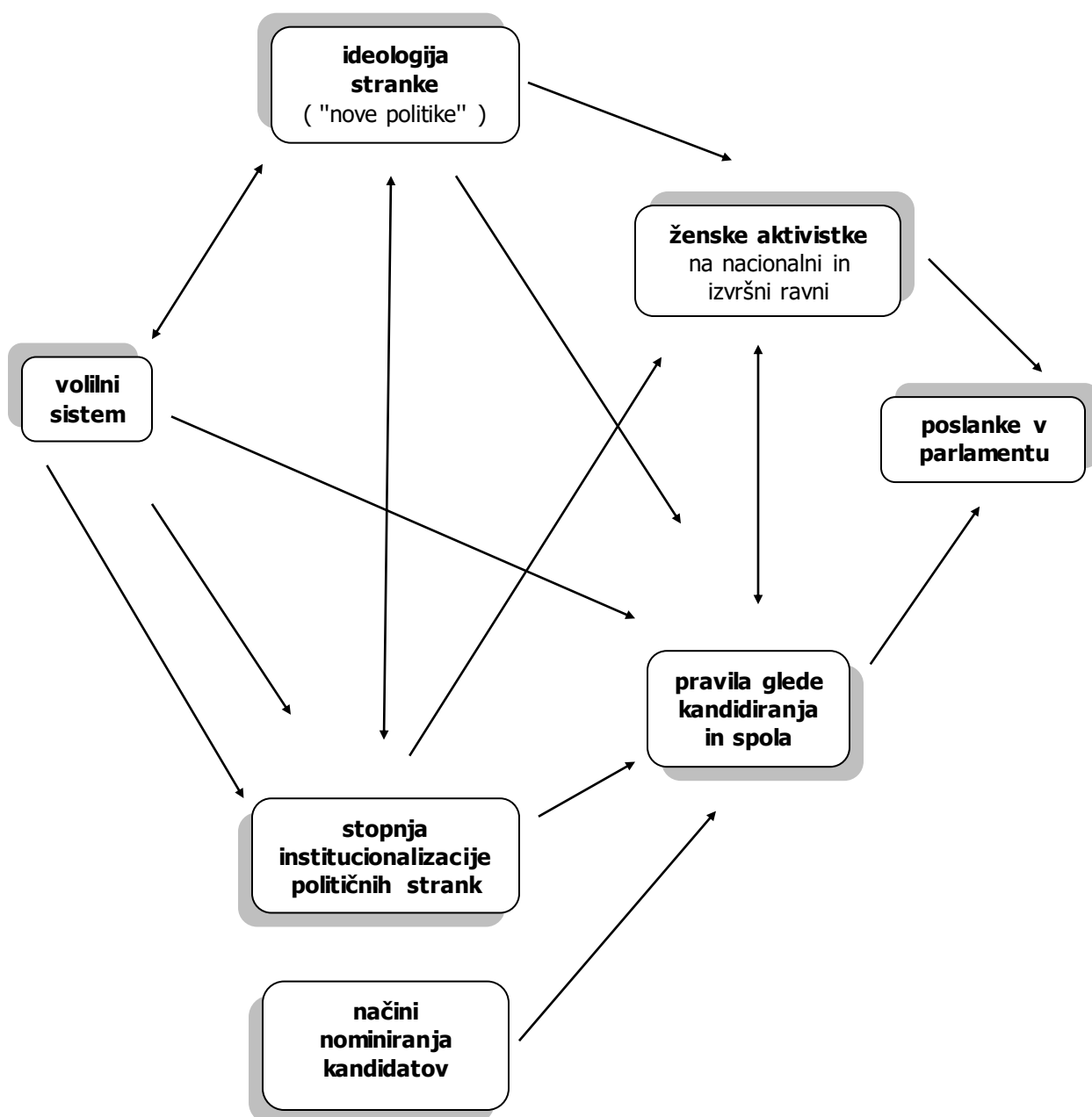
- ❖ Woman in politics: Global Forum (WIP). 2014. *Which are the barriers for women's participation*. Dostopno preko: <http://www.womeninparliaments.org/barriers-womens-participation-politics-wipworld-bank-survey/> (29. junij 2016)

- ❖ Woodward, Allison E. 2001. *Prizadevanja za uravnoteženo zastopanost žensk in moških. Vodnik za uravnoteženje sprejemanja odločitev: dobri načini ravnanja, namenjeni doseganju uravnotežene zastopanosti spolov pri političnem in družbenem odločanju*. Ljubljana: Svet Evrope pri NUK v Ljubljani.

- ❖ *World Values Survey*. Dostopno prek: <http://www.worldvaluessurvey.org> (4. julij 2016).

PRILOGE

PRILOGA A: Vpliv različnih dejavnikov na reprezentativnost žensk v parlamentu: slučajnostni model

Vir: prirejeno po Caul (1999, 91).

PRILOGA B: Intervju z dr. Simono Kustec-Lipicer, vodjo poslanske skupine SMC
in podpredsednico politične stranke SMC

Državni zbor Republike Slovenije, 10. avgust 2016 ob 10. uri.

- 1) Ste vodja največje poslanske skupine SMC. Politična stranka SMC ima največji delež mandatov v trenutni vladi, od tega predstavlja tudi najvišji odstotek žensk v zgodovini Republike Slovenije. Na državnozborskih volitvah je bilo s strani SMC izvoljenih v parlament 17 žensk, kar je dobrih 47 odstotkov vseh strankinih poslancev. Veljate za strokovnjakinjo na področjih analize politik in javne politike, vrednotenja javnih politik, volilnih študij in volilnih kampanj. Kaj bi izpostavili kot osrednji razlog za tako visoko zastopanost žensk iz SMC stranke v parlamentu?**

Nekega prepoznavnega vzorca ali pa razloga, ki bi bil strokovno utemeljen, trenutno ne prepoznavam. Lista je bila pripravljena na zelo podoben način oz. mora biti tako pripravljena, ker je takšna zakonska obveza, kot je to bilo pri drugih političnih strankah, ki so kandidirale. Postavili smo ženske za v nas izvoljive volilne okraje. Moja dodatna argumentacija je ta, da sem sama sodelovala v kandidacijskem procesu za volitve in nismo imeli nobene kalkulacije, kje bi bil potencialno najbolj izvoljiv kraj za SMC. Ni prihajalo do tovrstnega volilnega inženiringa. To je bil po eni strani splet rezultata volilne volje volilcev. Po drugi strani pa, če čisto statistično gledate, mi smo dosegli tako visok volilni rezultat, 40 odstotkov, da se je že s tem povečevala možnost, da bo na koncu izbranih tudi temu ustrezen proporcijski delež žensk in moških, kot smo jih tudi postavljali na kandidatne liste. Želela bi pa izpostaviti, da smo v fazi kandidacijskega postopka imeli primer v dveh od osmih volilnih enot, kjer smo morali iskati spolno kvoto za moške. Kar pomeni, da smo imeli na kandidatni listi več ženskih kandidatov kot nam jih zakon dovoljuje, tako da smo morali tisto tretjino iskati pri moških.

2) Katerih mehanizmov in strategij se je SMC posluževala za višjo zastopanost žensk v parlamentu v času volilne kampanje?

Edina stvar, ki je bila za nas ključnega pomena, je bila ta, da dobimo na naše liste kandidate in kandidatke, ki so tekom svojega dosedanjega javnega delovanja neomadeževani, da so opravljali svoje dobro delo in da so motivirani, da dobro delajo. Ker smo bili mladi, proces ni mogel potekati v luči kakšne strankarske discipline ali pa nagrade, ampak preprosto res v luči iskanja najboljših možnih kandidat in kandidatov, ki so bili pripravljeni kandidirati. Imeli smo kar nekaj volilnih enot, kjer je bila selekcija zelo zahtevna, ker je bilo mnogo več kandidatov od enajstih, katere smo morali izbrati. Edini ključen kriterij je bil torej ta, da dobimo kandidate, ki so čim več v smislu javnega interesa naredili in ki so seveda bili pripravljeni iti v to zgodbo.

3) SMC uporablja nadaljnja usposabljanja že izvoljenih poslank za njihovo večjo prepoznavnost, kompetentnost, potencialno večjo možnost vnovične izvolitve? Če da, katerih oblik usposabljanj se poslužujete in katera se kažejo kot najbolj uspešna?

Kot veste, je zaživela SMC Akademija, osrednji izobraževalni tok. Same poslanke in poslanci tega sklica niso imeli nekega posebnega izobraževanja za funkcijo poslanca. Smo pa poskušali tik po volitvah, pa še pred samim začetkom mandata, pa tudi v tem prvem obdobju pol-letnega mandata, nadoknaditi s tem, da smo imeli najprej zunaj, potem pa na ravni same poslanske skupine pred sejami, vedno ob torkih, temeljna predavanja o političnem sistemu, o političnem sistemu Evropske unije in podobno. Torej o teh temeljnih zadevah, predvsem za tiste, ki se predhodno s političnimi aktivnostmi oziroma politično realnostjo niso srečevali, tekom teh predavanj pa so to osvojili. Tudi Državni zbor je ponujal določena strokovna izobraževanja na začetku mandata, tako da smo tudi to vse naročili in speljali. V tistih danih okoliščinah je bil pomen dan tudi tem izobraževalnim aktivnostim. Je pa tako, da je delo poslancev takšno, da zahteva stalno usposabljanje, izobraževanje, tako da v tem smislu imajo poslanci tudi vsak svojo kvoto, ki je namenjena za izobraževanje. Imeli smo na primer tudi izobraževalni tečaj javnega nastopanja, tečaj tujih jezikov, itd. Ves čas je dana pozornost usposabljanju, v zadnjem času morda nekoliko bolj na

individualni ravni, čisto odvisno od potreb poslank in poslancev in tudi od tega, kar v okviru svojih delovnih teles počnejo.

4) So usposabljanja vezana na spol?

Ne. Pravzaprav ne ločujem ljudi po spolu. Zame je zelo samoumevno, da moški poslanci opravljajo tudi dela stereotipno ženskih vsebin. Ne ločujemo usposabljanj glede na spol, niti ne čutimo ali zaznavamo potrebe za kaj takega med poslankami in poslanci.

5) Je mogoče trditi, da je k višjemu deležu izvoljenih SMC poslank vplivalo tudi dejstvo, da ste bili ob vstopu v volilni boj mlada stranka? Mnoge študije namreč kažejo, da so mlajše stranke v zgodnji fazi svojega razvoja praviloma bolj odprte do žensk in jih tudi bolj spodbujajo h kandidaturi.

Jaz bi rekla, da ne. Nam zakonsko določena kvota zelo jasno določa, koliko in kakšnih kandidatov mora biti na listi. Kot že rečeno – zaradi višine volilnega rezultata, ki smo ga dosegli, je bila statistična verjetnost, da bomo dobili takšen delež žensk. Je pa dejstvo, da v bolj kritičnih trenutkih, v trenutkih, ko je treba prevzemati večjo odgovornost ali pa se izpostaviti, pa je neko sociološko in psihološko pravilo, vsaj jaz tako verjamem – takrat so ženske prej pripravljene na ta korak. Vendar, po moji oceni – samo volilni rezultat je prinesel to, da smo po spolu tako uravnotežena stranka. Mogoče smo imeli v dveh volilnih enotah malo več težav pri izbiri ženskih kandidat, ampak kot rečeno, v dveh volilnih enotah pa smo imeli obratno zgodbo, tako da smo spet v zgodbi neke statistike. Nobene ženske ni bilo treba prepričevati v vstop.

6) Zanimivo, ker po drugi strani pa statistike kažejo, da se ženske vendarle težje odločajo za vstop v politiko.

Tega pri nas ni bilo. Je pa treba poudariti še nekaj. Poglejte si profil izvoljenih poslank. Izjemno visok je po izobrazbi in tudi po tem, kaj smo v preteklosti počele, torej pred političnim udejstvovanjem. Samoiniciativno in z lastnim podpisom smo šle kandidirat. To je tisto, kar se mi zdi zelo pomembno. To niso bile kandidatke, ki so bile izbrane po vezah in poznanstvih. To je bil resen proces in resna odgovorna odločitev poslank, ki so bile pripravljene pustiti svoje pretekle kariere in iti v neznane

vode ter prevzeti svoj del posla, jaz mu pravim – poslanstva – za državo. Ampak spet: povsem identična situacija je bila pri moških kandidatih, sedaj poslancih. Nobeden ni prišel zaradi tega, ker bi si s to kandidaturo reševal svoj eksistencialni problem. Ker bi bil brezposelni, ker se ne bi mogel znajti na trgu dela in tako naprej.

7) Zaznavate morebitne oblike diskriminacij in neenako obravnavo poslank pri njihovem političnem delovanju? Imate občutek, da so še vedno v podrejenem položaju v primerjavi z moškimi? Raziskave, v kateri so sodelovale slovenske političarke, so namreč pokazale, da je po njihovem mnenju še vedno prisotnih veliko ovir pri njihovem političnem delovanju.

To je zame zelo zahtevno vprašanje, pri katerem ne morem biti objektivna in vam bom razložila, zakaj. Zaradi funkcije, ki jo opravljam kot vodja v okoliščinah, kjer vodim poslansko skupino, ki obvladuje 40 odstotkov celotnega parlamenta. In ta objektivna dejstva dajejo meni povsem drugačen formalni položaj ali pa moč kot v primeru, če bi bila vodja ene manjše poslanske skupine ali kot če bi bila ena od poslank. In zaradi tega to pravzaprav težko ocenjujem. Ker, hočeš-nočeš, jaz imam avtoriteto in prepoznavnost. Zaradi funkcije in vseh okoliščin, v katerih ta mandat deluje. Zato ne, ne soočam se s tem. V tej vlogi, ki jo opravljam, imam občutek, da velikokrat z mojim ženskim pristopom ali principom, predvsem, ko prihaja do večjih napetosti ali konfliktnih situacij, le-te rešujem na drugačen način in do rešitev pridemo velikokrat tako, da svoje moške kolege ulovim na presenečenju. Ne pričakujejo, da se da kak problem rešiti na nek določen način. Ampak tukaj spet govorim o principih, ki so lahko sicer malo spolno pogojeni, ampak tudi karakterni. Da bi pa bila zaradi tega, ker sem ženska, pri svojem delu bolj ali manj prepoznavna, tega občutka pa nimam. Tudi, če kdaj naletim na zadevo, ki podtalno sugerira na seksistično, sem karakterni takšna, da to zgodbo skušam izkoristiti kot za nekaj pozitivnega, da potem celotno stvar pripeljem do ene modre skupne odločitve, lahko se tudi malo pošalimo na ta račun ali vrnem kontra opazko v smislu, da se lahko tudi na tak način pogovarjamo, ampak zakaj se bi. Skratka, jaz tega občutka nimam. Tudi, ko gledam z vidika svoje poslanske skupine, ne bi rekla, da imajo poslanke občutek, da so v podrejenem položaju. Je pa to mogoče vprašanje za kakšno poslanko, ki ne opravlja vodstvenih funkcij – da ni vodja poslanske skupine, predsednica delovne skupine, itd. Tudi, če se trudim, da bi kaj zaznala, ne zaznavam. Bolj mogoče v tem smislu teh

neformalnih razgovorov, tam zaznavam bolj moški pristop k razmišljanju, tukaj pa potem potegnem adut v smislu svoje formalne vloge in se vedno zelo odločno postavim na stran žensk. Vedno rečem spoštovanim kolegom, kje je tukaj ženska kvota, v kolikor se pogovarjamo o primernosti kandidatov za določene funkcije, torej, ko začnejo rotirati moška imena. Bi celo rekla, da se to ne dogaja namerno. Smo pač v taki kulturi, tako smo vzgojeni. Zato je treba na mehek način odpreti tudi drugačen zorni kot in ugotoviti, da se z njega vidi še dlje.

8) *Kako ocenjujete vpliv ideologije politične stranke na njen odnos do višje zastopanosti žensk v parlamentu?*

Mi imamo v vseh formalnih dokumentih, od statuta stranke do vseh programskih vsebin, zelo jasno zastopano in zavedeno to spolno zastopanost ter ji tudi dosledno sledimo. V praksi včasih treba spomniti na to dejstvo. Včasih imamo pa tudi situacije, da, če se še tako trudimo, ne najdemo ženskih kandidatk za kakšne pozicije.

9) *Kaj je po vašem mnenju razlog za to?*

Morda se ženske ne želijo izpostavljati. Jaz sem sedaj to videla na primeru področja financ, ki je stereotipno moško področje, ampak verjetno zato, ker še do zdaj niso niti dobile priložnosti. Povedala vam bom primere, ko smo ponavljali določene razpise – mislim, da je to bilo pri vice-guvernerjih in pri namestniku predsednika računskega sodišča. Takrat smo pokazali, da puščamo stvari demokratičnemu pravnemu kandidacijskemu postopku in da to niso stvari, ki so vnaprej dogovorjene. In je pri posameznikah bilo precej presenečenja, da to ni vnaprej zmenjeno in to je na nek način zastrašujoče. Tisto, kar mi s svojim delovanjem počnemo, je to, da te stare prakse razbijamo. Lahko pa to naredimo samo tako, da te procese, zapisane v pravu in na papirjih, tudi zasledujemo.

10) *Kakšno je vaše mnenje o spolnih kvotah?*

Jaz ocenjujem, da so spolne kvote, tako moške kot ženske, ponižujoče. Zato, ker bi morali imeti v zdravih, naprednih, razvojnih, demokratičnih družbah vsi enake pogoje in priložnosti in samo od nas samih bi bilo odvisno, ali bi se odločali zanje ali ne. Ampak, ker smo, kjer smo in ker, če hočemo, da se proti temu cilju čim prej usmerimo in ga začnemo dosegati, si lahko pri tem pomagamo s temi umetnimi

pravnimi pripomočki. Pragmatično jih razumem kot nekaj dobrega, kot nek mehanizem, ki bo pripeljal do nekega naravnega stanja, cilja. Ko bo to postalo samoumevno in ko se več s tem ne bomo rabili ukvarjati.

11)Ste mnenja, da čim bolj uravnotežena zastopanost spolov v parlamentu vodi k boljši politiki?

Ja. Imamo moške in ženske principe. Vsak z neko svojo, ne samo intelektualno filozofijo, ampak tudi naravnim gonom, funkcionira in je prav, da je tudi politika skozi to zastopana. Tako kot mora biti skozi različne uravnotežene izobrazbene strukture, itd. Ni dovolj ločevati samo med spoli, ampak je potem še razlika po demografiji – spol glede na izobrazbo, starost, itd. Bolj smo raznoliki, bolj smo bogati in posledično tudi boljše so tudi rešitve, ki jih oblikujemo in sprejemamo.

12)Mnoge študije kažejo, da bolj ko se vzpenjamo po lestvici vpliva v politični areni, manj je žensk na teh vplivnih položajih. Zakaj menite, da je temu tako?

Politika je sama po sebi, po svoji logiki in naravi delovanja, zelo trda in zahtevna zgodba. Na podlagi tega izhaja logično prepričanje, da je to moška zgodba. Po drugi strani, če pogledate evropske demokracije, po katerih se mi tako radi zgledujemo v teoriji, boste videli, da imajo goro enih zelo uspešnih vodilnih žensk tudi na političnih položajih. To je stvar kulture in političnega razvoja ter tudi modernizacijskega razvoja, ki ga kot družba na nek način doživljamo. Me, ki imamo to priložnost voditi politiko na višjih mestih, imamo veliko odgovornost za prihodnost v tem smislu, da bomo dokazale družbi, da tudi ženske lahko dobro peljemo stvari. Tako kot mame in gospodinje, lahko dobro vodimo svoje družinsko in privatno življenje, tako lahko tudi na identični način to počnemo v javnem življenju. V to sem več kot prepričana. Počnemo tudi to z drugačno odgovornostjo, z odrekanjem.

13)Verjetno se bi prej odrekale ženske kot moški?

Pristop k odgovornosti je drugačen, ne bi pa tega generalizirala. Imate tudi obratno situacijo. Imate primere pretirano "močnih" žensk, ki s svojo pojavnostjo naredijo veliko škode kot koristi za promocijo ženskega položaja oziroma vloge. Ko so delovale preveč agresivno in napadalno in so dale signal - "to je ženska, ki se je

znašla v moški družbi". To ni prav. Me moramo pokazati, da lahko z našim pristopom in vzorci delovanja tudi to trdo zgodbo vodimo na drugačen način. Da ni to nič groznega ali zahtevnega, ampak je to ena od stvari, ki jo lahko speljemo, ne glede na odvisnost od spolne strukture. Ne rabimo se sami v sebi spreminjati, ampak da zadevo peljemo naprej s svojim znanjem, svojim pristopom.

14) Menite, da bi poleg političnih strank, lahko tudi ustrezne civilne organizacije nudile kakšne omenjene strategije in usposabljanja? So dovolj kompetentne in ustrezne?

Ja, veste, da sem celo sama pristašica deliberacije na vseh frontah, sploh na politični. Bolj, ko se medsebojno vključujemo, sodelujemo z različnimi skupinami, ki jih vodijo različna znanja, sposobnosti in v končni fazi tudi interesi, boljše je to. To absolutno podpiram, zdi se mi pomembno, da ne samo, da to podpiramo, ampak da jih tudi pri svojem delovanju vključujemo, če obstaja medsebojno soglasje, da si to obe strani želita. Z mojega zornega kota sem vedno bila zagovornica tovrstnega sodelovanja in se na vsako takšno priložnost z veseljem odzovem. Pomembno je o tem govoriti, na ta način osveščati in s svojim zgledom sporočati za prihodnost, da takšne pozicije v družbi obstajajo, da nikakor nimajo in smejo imeti nobenega spolnega predznaka.

PRILOGA C: Odgovori dr. Jasne Murgel, poslanke SMC

Prepis zvočnega posnetka, prejetega preko Jasna.Murgel@dz-rs.si, 18.07.2016.

1) Politična stranka SMC ima največji delež mandatov v trenutni vladi, od tega predstavlja tudi najvišji odstotek žensk v zgodovini Republike Slovenije. Na državnozborskih volitvah je bilo s strani SMC izvoljenih v parlament 17 žensk, kar je dobrih 47 odstotkov vseh strankinih poslancev. Kaj bi izpostavili kot osrednji razlog za tako visoko zastopanost žensk iz SMC stranke v parlamentu?

Zagotovo bi izpostavila dejstvo, da smo morali upoštevati določbe o ženskih kvotah oziroma o številu žensk na kandidatnih listah za izvolitev v parlament. Rekla bi, da je SMC stranka, kjer imajo ženske zelo veliko vlogo, ne glede na jasno zakonsko

določbo, ki jo stranka mora spoštovati in ne glede na prisilne določbe zakonov, ki urejajo volitve v DZ in lokalni ravni. Nenazadnje je vodja poslanske skupine ženska in ves čas skrbimo tudi za zastopanost žensk v izvršnem odboru stranke, v drugih organih stranke in mislim, da je pomembno, da se uveljavlja taka stranka, ki ji je pomembna zastopanost žensk. S tem stranka prispeva k dejanskemu uveljavljanju enakopravnosti žensk v celotni slovenski družbi, ne samo področja volitev.

2) Katerih strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu se je SMC posluževala v času volilne kampanje? Katerih ste bili osebno vi deležni in ali ocenjujete, da so bile koristne?

Volilna kampanja je bila zelo kratka. Vsekakor je bilo eno izmed glavnih načel tudi enakomerna zastopanost žensk v parlamentu. Veseli me, da so bile predvsem izkušnje in znanje tisto, kar je bil odločilni dejavnik pri izboru kandidatov za DZ in pa neomadeževanost ter tudi dejstvo, da nismo bili do teh volitev udeleženi v politiki oziroma da bi bili politično dejavni. Omenjena dejstva so lahko ena izmed načel, ena programska usmeritev stranke, ki lahko tudi širše prispeva k enakopravnosti žensk v družbi. Kot vemo, je politika tista, preko katere se ženske uveljavljajo ali pa tudi ne. Vedno pa je pri uresničevanju načel v praksi dolga pot.

3) Ali SMC uporablja nadaljnja usposabljanja že izvoljenih poslank za njihovo večjo prepoznavnost, kompetentnost, potencialno večjo možnost vnovične izvolitve? Ste sami deležni tovrstnih usposabljanj?

Nadaljnja usposabljanja smo imeli in jih bomo še imeli v prihodnosti. Mislim, da vsekakor ta usposabljanja vplivajo na možnost vnovične izvolitve, saj omogočajo usposabljanja za javna nastopanja, ki so v politiki zelo pomembna. Preko javnih nastopov se oseba uveljavlja. Odvisno je od primera do primera, če je to pozitivna ali negativna konotacija v javnosti, ampak vsekakor je tovrstno usposabljanje pomembno, ker tistemu, ki želi biti prepoznaven v javnosti, da znanje in sposobnost, da se lahko javnosti čim bolj učinkovito predstavi v smislu, da dejansko lahko predstavi tisto vsebino, ki jo zastopa, na kateri dela in s pomočjo katere bo prispeval v dobro celotne družbe. Ljudje, ki so na koncu koncev volivci, to razumejo.

4) Kakšna so konkretno ta usposabljanja – v smislu tematik, časovnega okvirja, itd.?

Zdaj smo imeli predvsem usposabljanja s področja javnega nastopanja. To je ključni element v politiki, zato ker imamo družbo, ki je informacijska. Družba je danes bazirana na medijih in kar je predstavljeno v javnosti, je dejansko tisto, kar v narekovajih obstaja. Če nisi v medijih, to množice prepoznajo kot da tega ali tebe sploh ni. Bila so nekaj urna usposabljanja, v prihodnosti bodo še.

5) Menite, da so usposabljanja koristna?

Usposabljanja so seveda koristna. Menim, da se nasplošno v življenju nikoli ne smemo nehati izobraževati in vsako izobraževanje je dobrodošlo, tudi ta, ki smo jih imeli in jih z veseljem pričakujem še v bodoče. Politika je poklic, za katerega imamo nek smisel, nekateri več, drugi manj. Usposabljanje in izobraževanje sta pomembna za vsak poklic, če ga želiš kvalitetno opravljati. Sama si bom vsekakor prizadevala, da bo tega v prihodnosti čim več.

6) Bi lahko politične stranke ubrale še kakšne druge taktike za še večjo spodbudo ženskam za vstop v politiko?

Odkvisno. Seveda bi lahko izbrale različne pristope. Odkvisno je tudi od same nadzorske usmeritve političnih strank. Ali so liberalne ali pa bolj konservativne. Vsekakor je pomembno, da se v programu strank prizadevanje za višjo zastopanost žensk odraža kot ena od osnovnih usmeritev in tako se ženske potem na podlagi tega, kako močno je višja zastopanost žensk v politiki v programu določene stranke izpostavljena, lahko odločajo, če bodo te stranke tudi podpirale. Pomembna je tudi načelna in potem tudi dejanska podpora ukrepov za preprečevanje diskriminacije na podlagi spola. Letos smo na primer v Sloveniji sprejeli Zakon o varstvu pred diskriminacijo, ki je prenovljen in ima neke instrumente, ki bodo omogočali še bolj učinkovit boj pred diskriminacijo. Gre za družbeni proces, ki ga z enim samim ukrepom ne moremo izpeljati do konca, ta ukrep ne more imeti večjih učinkov, vsekakor pa gre proces v to smer, da bo zastopanost žensk vse večja. Nenazadnje je žensk v družbi več in iz tega vidika bi morale biti izenačene z moškimi, ne samo v politiki, ampak tudi kje drugje. Problem pa je, da naša vloga že biološko ni izenačena,

da moški ne rojevajo otrok in njih ne omejuje, vsaj začasno, fizična povezava z otrokom. Razlogi so različni, zakaj ženske, četudi so popolnoma izenačene z moškimi (tudi tiste, ki gredo takoj delat po porodniški), imajo vseeno neke omejitve, zaradi katerih se težje uveljavljajo v družbi kot moški in tako tudi v politiki.

7) Kaj menite o spolnih kvotah?

Spolne kvote so pomembna prva stopnica k izenačitvi moških in žensk, tudi v politiki. Te so sprejete na ravni EU, ampak recimo v NATU, kjer sem vodja parlamentarne skupščine NATO za Slovenijo - ta organizacija nima neposredne veze z NATOM, je samo organizacija parlamentarcev držav iz zveze NATO, spremlja pa njegovo delovanje in daje priporočila – imamo tudi del, ki se ukvarja s civilno dimenzijo NATA, standardi človekovih pravic in diskriminacije in v tej organizaciji se razmišlja, da bi se spolne kvote dosledno upoštevale. Ni pa temu trenutno tako, ker edini vodji delegacije držav, ki sta ženski, sta Slovenija in Islandija, tako da dela je še veliko. Na spolne kvote smo se sklicevali tudi, ko smo za to organizacijo zagovarjali, da bi morale biti več žensk v delegaciji, več predsednic in več žensk, ki bi bile izvoljene v organe. In sem tudi jaz izpostavila Slovenijo kot primer države, kjer se kažejo zelo pozitivni učinki uvedbe spolnih kvot.

8) Kaj je po vašem mnenju glavna ovira, da se še vedno tako malo žensk odloča za kandidaturo oziroma vstop v politiko?

Pri nas se vstop v politiko dojema kot nekaj izrazito negativnega, to bi naj veljajo za umazano in pokvarjeno. Marsikdo se za osebo, ki vstopi v politiko, potruji, da ga predstavi kot pokvarjenega, četudi ni stvari, ki bi mu jih lahko očitali. Ženske se pa težje odločajo za vstop v politiko, ker so tudi mame in čeprav nam moški pomagajo, so ženske vseeno drugače biološko povezane z otrokom. Mislim, da je to velik razlog in da še vedno imamo tradicionalno dojemanje mame v družini in tudi služba na tem področju do določene mere pomaga. V politiki pa je to toliko težje, ker delovni dan traja praktično 24 ur na dan ali pa 12 ur na dan in je zelo težko skrbeti za družino in otroke, če nimaš ustrezne podpore. Se je pa težko izogniti očitkom, da če bi ženske imele več podpore pri skrbi za otroka, da bi takrat bile diskriminirane v primerjavi z ostalimi ženskami, ki delajo drugje. Nasplošno bi bilo treba še bolj poskrbeti za podporo družinam zaposlenih ljudi, ne samo žensk, kajti delovni čas se razteguje v

popoldan, ko ni več varstva v vrtcih in šolah in se potem družine morajo znajti same, kakor vedo in znajo.

9) *Ste mnenja, da bi bolj uravnotežena spolna zastopanost vodila k boljši politiki?*

Vsekakor. Uravnoteženost spolov kjerkoli je seveda boljša kot neuravnoteženost. Če pogledamo čisto realno, na ravno energij – uravnoteženost spolov prinaša nek balans, eno lažje delovanje, ki je usmerjeno k soočanju in reševanju izzivov, ne pa k delovanju, kjer se posamezniki ukvarjajo s samimi sabo. Menim, da je uravnoteženost v politiki, kar zadeva prisotnost moških in žensk, zelo dobrodošla in vodi bolj k umirjenemu diskurzu. Trenutno je v našem DZ izenačenost, kar zadeva moških in žensk oziroma poslancev in poslank, v tem mandatu v primerjavi z drugimi, bistveno višja in menim, da je to absolutno koristno. Podpiram, da se ta trend spoštuje tudi v bodoče.

PRILOGA Č: Odgovori ge. Suzano Lep Šimenko, poslanke SDS

Prejeto preko suzanalepsimenko@gmail.com, 19.07.2016.

1) *Na parlamentarnih volitvah leta 2014 ste bili izvoljeni v parlament pod okriljem stranke SDS. Se je politična stranka SDS v času volilne kampanje posluževala kakšnih strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu? Če da, kakšnih?*

Politična stranka SDS je liste kandidatov pripravljala skladno z zakonodajo in spolnimi kvotami, kar pomeni znotraj volilne enote najmanj 4 predstavnike nasprotnega spola. Posebnih strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu se stranka ni posluževala.

2) *Ali stranka SDS izvaja nadaljnja usposabljanja že izvoljenih poslank za njihovo večjo prepoznavnost, usposobljenost in potencialno večjo možnost izvoljivosti?*

Usposabljanja, ki so na voljo, so na voljo za oba spola. Posebnih izobraževanj zgolj za poslanke stranka ne izvaja. Ženske predstavnice niti ne čutimo potrebe po ločenih

izobraževanjih. Glede dela v Državnem zboru in svoje aktivnosti imamo popolnoma enake možnosti kot moški predstavniki, tako da je naša aktivnost odvisna predvsem od volje in angažiranosti vsakega posameznika, ne glede na spol.

3) Študije kažejo, da so nadaljnja usposabljanja s strani političnih strank bolj uspešna pri mlajših poslankah. Ste sami deležni kakšnih usposabljanj s strani politične stranke? Kakšna konkretno so ta usposabljanja (tematike, časovni okvir, ipd.)?

V okviru EPP, kamor SDS tudi spada, so številna izobraževanja, usposabljanja in dogodki, ki so namenjeni mlajšim politikom. Običajno mejo postavijo pri starosti 40 let. Usposabljanja so ponovno namenjena vsem, tako ženskam kot moškim. Sama sem se v letošnjem letu udeležila delavnice "New Generation – New Policies", ki se je odvijala v Budimpešti, 2 x po 3 dni. Vsebine so se nanašale na politično planiranje, postavljanje agende, komuniciranje,...

4) Menite, da bi morali tudi poslanci (torej moški) biti deležni usposabljanj?

Moje osebno mnenje je, da morajo biti usposabljanja namenjena vsem, ne glede na spol. Potreba po dodatnem usposabljanju je zlasti odvisna od strokovne usposobljenosti posameznika in izkušenj.

5) Kakšno je vaše mnenje o spolnih kvotah?

Verjamem, da so spolne kvote pripomogle k temu, da je danes v politiki, tako na lokalni ravni, kot v Državnem zboru, več žensk kot v preteklosti. V vsakem kolektivu je zelo dobrodošlo, da so po spolu mešani. Osebno ocenjujem, da bi na uravnoteženost spolov morali paziti tudi drugod, na primer na področju socialnega varstva in sodišč, kjer prevladujejo ženske, kar ni zmeraj najbolje.

6) Čemu pripisujete splošno nizko zastopanost žensk v politiki? Kje je še vedno vse preveč ovir?

Menim, da je za nizko zastopanost žensk v politiki krivo zlasti dejstvo, da se ženske za politiko nerade odločijo. Na ženske, ne glede na pomoč partnerja, še zmeraj odpade več gospodinjskega dela in večji del skrbi za otroka, kar posledično ženski,

vsaj mlajši generaciji, otežuje odločitev za vstop v politiko. Sicer ovir, v smislu aktivnega delovanja, upoštevanja predlogov, idej,... vsaj znotraj SDS ne vidim.

PRILOGA D: Odgovori ge. Marije Bačič, poslanke Socialnih demokratov

Prejeto preko marija.bacic6@gmail.com, 20.07.2017.

1) Se je politična stranka SD posluževala strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu v času volilne kampanje na volitvah 2014? Če da, katerih ste bili osebno vi deležni in ali ocenjujete, da so bile koristne?

Ker je volilna kampanja zaradi predčasnih volitev 2014 trajala krajši čas, posebnega treninga nismo imeli. Vsekakor smo se posluževali strategije 40% zastopanosti žensk. Res je, da je bilo na območni organizaciji potrebno več truda in motiviranosti za kandidaturo. Prevladalo je predvsem dejstvo pripravljenosti in aktivno delovanje v stranki in pomembna je bila prepoznavnost in izvoljivost kandidatke.

2) Ali politična stranka SD uporablja nadaljnja usposabljanja že izvoljenih poslank za njihovo večjo prepoznavnost, kompetentnost, potencialno večjo možnost vnovične izvolitve? Ste sami deležni tovrstnih usposabljanj?

Usposabljanje v smislu večje prepoznavnosti poslank žal ne poteka. Odvisno je od nas samih, koliko same naredimo v smislu prepoznavnosti. To je delo v parlamentu, oglašanje, sodelovanje na odborih in na sejah v DZ. K prepoznavnosti vsekakor veliko pripomore delo na svojem terenu, zastopanje svoje volilne baze v parlamentu. Srečanja z volivci, prisluh in reševanje njihovih morebitnih - sicer rešljivih težav. V stranki imamo organizirane svete področij, ki jih zastopamo in ki so nam pri pripravi zakonodaje ali stališč v pomoč.

3) Kakšna so konkretno ta usposabljanja – v smislu tematik, časovnega okvirja, itd.?

Pred vsako sejo se sestanemo s svetom npr. za kulturo, se pogovorimo, pregledamo gradiva, pripravimo gradivo za odbore in stališča za sejo.

4) Menite, da so usposabljanja koristna?

So, predvsem za sprejem zakonov in seznanitev z dejstvi, kaj je bilo v preteklosti dobrega in je morebiti sedaj potrebno spremembe.

5) Bi lahko politične stranke ubrale še kakšne druge taktike za še večjo spodbudo ženskam za vstop v politiko?

Morda v tem smislu, da še vedno prevladuje miselnost, da je politika domena moških. Lahko povem, da se nekateri moški politiki še vedno obnašajo, da ženske nismo za politiko in ji nismo kos. Ženske smo že dokazale, da temu ni tako in v bodoče je res potrebno več spodbude določenih žensk, da si bodo upale stopiti v ospredje in se znati izpostaviti v javnosti.

6) Kaj menite o spolnih kvotah?

So zelo dobrodošle, ker bi brez teh predpisanih kvot bilo v DZ še vedno premalo žensk.

7) Kaj je po vašem mnenju glavna ovira, da se še vedno tako malo žensk odloča za kandidaturo oziroma vstop v politiko?

Pomanjkanje samozavesti, strah pred izpostavljanjem, sprememba okolja, itd. Seveda je mlajšim ženskam še vedno prva družina in se kljub uspešnosti na svojem področju za politiko ne odločajo, ker žal ima politika pri nas negativni predznak, k čemur seveda veliko pripomorejo tudi mediji, ker žal politik ne sme biti zmotljiv.

PRILOGA E: Odgovori ge. Ljudmile Novak, predsednice in poslanke Nove Slovenije – krščanskih demokratov

Prejeto preko: kontaktni obrazec na strani <http://www.ljudmilanovak.si>, 12.08.2016.

1) Ste predsednica stranke, ki ima v parlamentu dve poslanki in tri poslanca, torej je zastopanost skorajda uravnotežena. Se poslužujete kot politična stranka kakšnih strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu? Če da, katerih?

Posebnih strategij ne uporabljamo. K sodelovanju povabimo sposobne ljudi, moške in ženske. Nihče nima prednosti zaradi spola, pač pa je za nas pomemben človek in njegove kvalitete. Ker se moški in ženske dopolnjujemo, je najboljša, če sta oba spola tudi v politiki enakovredno zastopana.

2) Uporabljate v stranki nadaljnja usposabljanja poslank? Če da, katera?

Posebnih izobraževanj samo za poslanke ne izvajamo. V okviru Ženske zveze v NSi pa potekajo različna predavanja in izobraževanja, ki so namenjena predvsem ženskam.

3) Mnogi avtorji izpostavljajo, da so praviloma liberalno usmerjene stranke bolj naklonjene spodbujanju žensk h kandidaturi in nasploh vstopu v politiko. Se kot predsednica in članica stranke NSi, ki zagovarja tradicionalne vrednote, strinjate s temi ugotovitvami? Ali pa ste izjema, ki potrjuje pravilo? Kakšno je dejansko približno razmerje med spoloma v stranki na vseh nivojih in organih? Bi lahko trdili, da se zastopanost žensk izboljšuje in če da, kaj je po vašem mnenju najpoglavitejši vzrok?

V Sloveniji smo sprejeli spolne kvote, zato morajo biti kandidatne liste uravnotežene. V NSi imamo žensko predsednico, dve poslanki, imeli smo ministrice, tudi število članic je nekoliko višje od članov stranke. Zaradi tega za konservativno stranko, kot je Nova Slovenija - krščanski demokrati, ne moremo reči, da ni naklonjena ženskam v politiki. Velikokrat ugotavljamo, da so ženske na vodilnih funkcijah zelo odgovorne in skrbne. Nekatero je najprej težje prepričati, da sprejmejo določeno funkcijo. Ko pa se za to odločijo ali so izvoljene, pa jo opravljajo zelo skrbno in zavzeto.

Zastopanost žensk v politiki se povečuje, k čemur so gotovo pripomogle tudi spolne kvote, ki stranke prisilijo, da na kandidatne liste uvrstijo tudi ženske.

PRILOGA F: Odgovori g. Mihe Kordiša, poslanca Združene levice

Prejeto preko kordis.miha@gmail.com, 26.07.2016.

1) Se je stranka ZL v času volilne kampanje posluževala strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu?

Socialistični projekt osvoboditve dela v sebi po nujnosti nosi tudi enakost med spoloma. Ni delavskega boja brez feminističnega boja - in obratno. To rekši pa ZL kot protikapitalistična stranka še vedno deluje znotraj kapitalizma, ki se v njene akterje in prakse neizbežno vpisuje. Zoperstavljanje spontanemu drsenju zato zahteva najprej prepoznavanje in nato teoretsko obravnavo, ki služi kot podlaga zavestnemu vzpostavljanju drugačnih praks. Kot pravi Althusser je ideologija namreč natančno to: praksa. In zgolj s formalnim vstopom v vrste socialistov posameznik ne zapušča tudi ideologij, ki ga prečijo v vsakodnevem življenju. "Žensko vprašanje" je vzorčen primer. Pri nekaterih tovariših občasno čisto spontano in brez malevolence udari na plano šovinizem, tovarišice so na izpostavljenih mestih v izraziti manjšini. Naš odziv se v razmerah odprtega konflikta (kamor sodi tudi volilna kampanja) ali v mirnejšem času ne razlikuje. (Medsebojno) opogumljanje tovarišic za politično delo, njih namensko izpostavljanje ter izobraževanje vseh o družbenih odnosih odvisnosti, kakor jih vzpostavlja kapitalizem. To je naša kontratendenca, ki pa ni nadomestek za politike, ki morajo dejansko enakost med spoloma šele zares vzpostaviti - na vseh ravneh družbe.

2) Se trenutno poslužujete kakršnih koli usposabljanj žensk v vaših stranki? Menite, da bi usposabljanj s strani politične stranke morali biti deležni tudi poslanci, se pravi moški?

Socialistično usposabljanje je revolucionarna praksa. Dejanskih odnosov neenakosti, ki jim botruje politična in ekonomska organizacija kapitalizma, ne odpravlja noben šnelkurz, ampak le razredni boj. Odgovor je da in ne. Ne: nimamo specializiranih usposabljanj. Da: trudimo se z drugačnimi praksami, v tem smislu je "usposabljanje" vgrajeno v naše delovanje, kolikor nam le uspeva.

3) Kako komentirate nizko zastopanost žensk v politiki?

S preходом iz Socialistične republike Slovenije v samostojno Slovenijo je neenakost med spoloma opazno porasla. Zakaj? Z adventom neoliberalizma in demontažo socialne države se ljudje iz eksistenčne nujnosti zatekajo v *ready-made* tradicionalne, patriarhalne strukture, v katerih je ženski odrejeno neplačano mesto gospodinje. Njena strukturna vloga je bolj ali manj omejena na reprodukcije delovne sile in dodatno segmentacijo trga dela, ki se kaže v plačni neenakosti. Ideologija tem

vzorcem sledi. Javno delovanje, torej tudi politično delovanje, je neposredni talec kapitalizma, zaradi opisanih razlogov pri ženskah še posebej izrazit.

4) Kakšno je vaše mnenje o spolnih kvotah?

Kdo je naredil največ škode emancipaciji žensk v Veliki Britaniji? Margaret Thatcher. In kdo je to ponovil na ravni Evrope? Angela Merkel. Pomembne so politike emancipacije, ne pa, kdo jih izvaja. Kvote so okej liberalna poteza pozitivne spodbude, a deklariranemu namenu enakosti med spoloma v resnici ne služijo kaj prida, saj korenike problema sploh ne želijo zagrabit. Seveda: gre za liberalen quick-fix ukrep; politični premik k dejanski enakosti pomeni prevrat v lastninskih odnosih in je presneto blizu socializmu. Tega pa se politični razred, njegovi propagandisti in advokati bojijo kot hudič križa.

Čisto praktičen primer so pričujoča vprašanja, ki so samoomejena na impotentno formalen, ideološko pa liberalni horizont *sensitivity trainingov*. "Usposabljanja", "kvote", "strategije", sami papirnati tigri okolišenja. Hočemo enakost med spoloma? Torej potrebujemo materialne pogoje zanjo. Postavimo mrežo javnih menz in pralnic. Okrepimo delovno inšpekcijo za pregon plačnih razlik. Zamenjajmo politike zaposlovanja za politike polne zaposlenosti. Odpravimo prekarnost. Gospodinjsko delo naj postane plačano. Ipd. Kdo bo to financiral? Bogati in kapital, če jih pritisnemo ob steno in jim privijemo davke oziroma jih razlastimo.

Ideologija ukrepom seveda ne sledi mehanično. A šele v pogojih dejanske enakosti usposabljanja, kvote in strategije lahko dosegajo materialne učinke, ki se jim retorično zavezujejo.

PRILOGA G : Odgovori g. Andreja Čuša, samostojnega poslanca in bivšega poslanca SDS

Prejeto preko cus.andrej@gmail.com, 19.07.2016.

1) Kako komentirate nizko zastopanost žensk v politiki? Kje je po vašem mnenju glavni vzrok za ta pojav in kje je še vedno največ ovir?

Največ ovir vidim predvsem zaradi načrtovanja družine in želje po tem, da se posameznice ne bi izpostavljale zaradi tega, ker je politika v očeh javnosti umazan posel.

2) Bili ste kar nekaj let poslanec stranke SDS. Se je stranka SDS posluževala v času volilnih kampanj kakršnih koli strategij za višjo zastopanost žensk v parlamentu? Če da, konkretno kakšnih?

Kolikor je meni znano, ni bilo nobenih strategij, je pa aktiven Ženski forum SDS, ki je interesna organizacija stranke. V sklopu tega se organizirajo izobraževanja, seminarji in družabne aktivnosti.

3) Ali stranka SDS izvaja nadaljnja usposabljanja poslank za večjo prepoznavnost, večjo možnost ponovne izvolitve, usposobljenost za delo v parlamentu in politiki? Če da, kakšna konkretno? Ocenjujete ta usposabljanja kot koristna?

Ne. Za vse enako.

4) Ali menite, da bi morali tudi poslanci (torej moški) biti deležni usposabljanj, ko stopijo v parlament? Če da, kakšnih?

Osnov se nauči vsak s strani DZ RS ob izvolitvi, sicer pa menim, da je to stvar odgovornosti posameznika.

5) Ste bili vi deležni usposabljanj s strani politične stranke po vstopu v parlament? Če da, kakšnih?

Retorika, oblikovanje politik.

6) Kaj menite o spolnih kvotah?

Menim, da smo vsi enaki in ne podpiram kvot. Tudi sam dojemam ženske kot enakovredne moškim.

7) Bi strategije za višjo zastopanost žensk v parlamentu in nadaljnja usposabljanja morala biti zgolj v domeni političnih strank ali bi bila v ta namen primerna oziroma kompetentna tudi različna civilna združenja?

Verjetno tudi slednjih, a menim, da se stanje iz leta v leto izboljšuje. Ponekod celo tako, da primanjkuje žensk.

8) *Mnogi avtorji in raziskave pričajo, da so liberalno usmerjene in mlajše stranke bolj odprte do žensk, kar se tiče spodbujanja pri participaciji v politiki. Kakšen je vaš pogled na to, se s tem strinjate?*

Ne, ker smatram, da stranke identično nastopajo in nagovarjajo ženske.

9) *Kaj bi po vašem mnenju politične stranke še lahko naredile za bolj uravnoteženo zastopanost spolov v politiki oziroma parlamentu?*

Stanje se iz leta v leto izboljšuje, tako da sam ne bi delal velikih sprememb.

10) *Raziskave kažejo, da bolj ko se vzpenjamo po lestvici vpliva v politični areni, manj je žensk na teh vplivnih položajih. Zakaj je temu tako?*

Morda zaradi nekih navad iz preteklosti, a trendi se spreminjajo.

PRILOGA H: Odgovori ge. Martine Vuk, predsednice Ženskega foruma SD

Prejeto preko martina.vuk@gmail.com, 19.08.2016.

1) *Kako komentirate nizko zastopanost žensk v politiki?*

Vzrokov za nizko zastopanost žensk je več:

- neformalne povezave so med moškimi veliko bolj trdne, trajne in vplivne in na takih "družabnih" srečanjih se dogovori marsikaj političnega,
- ženske rabimo veliko več samozavesti in spodbude, da smo prepričane, da smo dovolj dobre, usposobljene, primerne za določeno (politično) funkcijo,
- še vedno so precej razširjeni stereotipi in predsodki - npr. da "politika ni za ženske", "ženske nočejo takega umazanega dela", "ženske se raje odločijo za družino", "ni sposobnih žensk, ko jih rabiš", "nočejo nobene funkcije, raje so v ozadju" ipd.

Kljub vsemu pa se v zadnjih letih kažejo rezultati predvsem 1 uzakonjenega mehanizma - spolnih kvot. Delež žensk v DZ se je bistveno povečal, enako na evropskih in lokalnih volitvah. Čeprav ni predpisanih kvot, je tudi v vladi skoraj

polivica ministric. Vendar je kvantiteta prva, nujna stopnička. Naslednja je kvaliteta in večja moč glede na delež zastopanosti ter karierna orientiranost.

2) Katere so po vašem mnenju najbolj učinkovite strategije političnih strank, ki motivirajo ženske za kandidiranje in posledično vstop v parlament?

Predvsem je večja zastopanost žensk v politiki delo na dolgi rok. Politična stranka mora tako vseskozi (ne samo pred volitvami) v svoje aktivnosti vključevati tako moške kot ženske. Podpirati mora svojo žensko organizacijo. Potencialne kandidatke mora krepiti več let (preko usposabljanj, izobraževanj, vsebinskega dela, prepoznavnosti v lokalnem okolju). Tudi za organe stranke morajo veljati spolne kvote.

3) Kakšnih strategij za višjo zastopanost se konkretno poslužuje stranka SD v času volilne kampanje?

V času volilne kampanje je bistveno prepozno za spodbujanje večje zastopanosti žensk. SD spodbuja svoja članice, da čimbolj aktivno delujejo v svojem lokalnem okolju, saj si tako gradijo prepoznavnost za morebitno kandidaturo. Ker je naš volilni sistem tak, da posameznik oz. posameznica kandidira v določenem volilnem okraju, je pomembno, da ženske kandidirajo v izvoljivih okrajih. Da v času volilne kampanje dobijo podporo tako lokalne organizacije kot centrale in da tudi po izvolitvi kot poslanke še naprej aktivno delujejo tudi v lokalni organizaciji SD.

4) Ali nudi politična stranka SD že izvoljenim poslankam nadaljnja usposabljanja?

Usposabljanja so namenjena tako izvoljenim kot potencialnim kandidatkam ter tudi aktivnim članicam. Pred volitvami so organizirana posebna usposabljanja za kandidate in kandidatke.

5) Če da, konkretno kakšna – vezano na tematiko, časovni okvir, itd.?

Poslanke imajo možnost posebnih izobraževanj oz. usposabljanj preko poslanske skupine (npr. tuji jeziki, ipd). Stranka pa organizira usposabljanja s področja retorike in javnega nastopanja, vodenja kampanj, dela na terenu, ipd. Posebna izobraževanja

organizira tudi Ženski forum SD, ta so namenjena tako izvoljenim kot potencialnim kandidatkam. Udeležujemo pa se tudi mednarodnih konferenc in seminarjev.

6) Ocenjujete, da so tovrstna usposabljanja uspešna?

Tovrstna usposabljanja so nujno potrebna, bi jih pa seveda potrebovali več in bolj ciljno usmerjenih, a so žal omejena zaradi pomankanja finančnih sredstev.

7) Menite, da bi omenjena usposabljanja morala biti namenjena tudi moškim?

Seveda. V SD so namenjena tudi moškim. Na splošnih izobraževanjih za članstvo dajemo poudarek tudi na enakosti spolov. Prav pa je, da obstajajo tudi posebna usposabljanja za ženske, saj se tako krepi njihova samozavest, usposobljenost in gradi se neformalna mreža, ki je nujno potrebna za povečanje aktivnih žensk v politiki.

8) Kakšno je vaše mnenje glede spolnih kvot?

Zelo jih podpiram, ker so se pokazale kot edini učinkovit mehanizem za povečanje deleža žensk v politiki. So pa spolne kvote zgolj orodje in ne cilj. Vzporedno je nujno potrebno graditi na t.i. mehkih mehanizmih - ozaveščanje, usposabljanje, kvaliteta, kariernost.

9) V Ženskem forumu ste pripravili "Akcijski načrt za spodbujanje participacije žensk v politiki" in projekt s strani Pakta stabilnosti - "Ženske to zmoremo II". Kakšni so učinki teh dveh projektov?

Učinki se kažejo pri prenosu znanja in veščin s starejših na mlajše članice. Pri pridobivanju novih aktivnih članic. Pri mreženju. In predvsem pri krepitvi samozavesti žensk, da kandidirajo in da si upajo v politiko brez slabe vesti ter predvsem - da v njej vztrajajo.

10) V enem izmed intervjujev ob izvolitvi ste izjavili: "Oblikovale bomo nabor suverenih kandidatk za volitve. Delale bomo na vidnosti in slišanosti." Zanima me, s konkretno kakšnimi strategijami se boste lotile teh ciljev?

Naša temeljna strategija je usmerjena k delu na terenu - v lokalnih okoljih. Na ta način se lahko oblikuje naša lista kandidat, ki bodo aktivne v lastnem okolju, vsebinsko močne in retorično spretno. Zadnji dve veščini krepimo preko usposabljanj in tematskih stališč in dogodkov.

PRILOGA I: Odgovori mag. Tanje S. Pleš, so-ustanoviteljice Inštituta za družbeno kreativnost (organizacija članica Ženskega lobija Slovenije)

Prejeto preko plestanja@gmail.com, 08.08.2016.

1) Namen Ženskega lobija Slovenije je med drugim tudi krepitev moči žensk za njihovo aktivno in uravnoteženo zastopanost v politiki. Kako ocenjujete trenutno stanje na področju zastopanosti žensk v parlamentu in nasploh v politiki?

Zastopanost žensk v organih odločanja je ta trenutek s formalnega in kvantitativnega vidika zadovoljiva. Tako v parlamentu kot vladi je delež žensk najvišji doslej. Vendarle pa moramo vedeti, da je visok delež žensk v Državnem zboru predvsem posledica novih strank z visokim volilnim rezultatom in ne zavestnega prizadevanja političnih strank, da zagotovijo enakost obeh spolov. Nenazadnje so razmere glede zastopanosti žensk v vodstvih političnih strank (še vedno) slabe - samo eni parlamentarni stranki predseduje ženska. Tako se nam lahko ob nespremenjenem Zakonu o volitvah v državni zbor zgodi, da bo v naslednjem mandatu bistveno manj poslank. Za zavestno spreminjanje politične agende in dejansko uveljavitev enake politične moči obeh spolov je potrebno več kot en mandat.

2) Katere so po vašem mnenju in vaših raziskavah najbolj učinkovite strategije političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu?

Kvote, izobraževanje in opolnomočenje članic političnih strank in pritisk civilne družbe na politične stranke.

3) Ste morda tudi vi vključeni v proces uporabe strategij s strani političnih strank za višjo zastopanost žensk v politiki oziroma v procesih usposabljanja že izvoljenih poslank?

ŽLS je pred nekaterimi preteklimi volitvami (evropskimi, nacionalnimi, lokalnimi) vodil različne aktivnosti za neposredno vplivanje na politične stranke, da kandidirajo več žensk. Mnoge od teh aktivnosti so se imenovala 50 : 50 (več na naši [www](http://www.zls.si)).

4) Kakšno je vaše mnenje o spolnih kvotah? Je to dovolj učinkovit in najbolj primeren mehanizem za višjo zastopanost žensk v politiki?

Vsekakor. Dokaz za to so deleži žensk v tistih občinskih svetih, kjer se izvajajo volitve po proporcionalnem volilnem sistemu, kjer ukrepi za zagotavljanje enakosti spolov v celoti delujejo (predpisan delež razvrščanja na kandidatnih listah).

5) Katere so bile konkretno vaše aktivnosti za neposredno vplivanje na politične stranke, na kandidirajo več žensk pri parlamentarnih volitvah leta 2014?

ZLS 2014 ni imel projekta, povezanega z volitvami 2014. Smo pa projekt z naslovom "Več žensk v Evropi, več žensk 2014" vodile v Inštitutu za družbeno kreativnost, organizaciji članici ZLS.

PRILOGA J: Odgovori ge. Alenke Jeraj, predsednice Ženskega odbora SDS

Prejeto preko alenka.jeraj@sds.si, 21.07.2016.

1) Kako ocenjujete trenutno stanje na področju zastopanosti žensk v parlamentu?

Stanje je bistveno boljše kot pred leti, a je še vedno potrebno delati na uravnoteženi zastopanosti.

2) Katere so po vašem mnenju najbolj učinkovite strategije s strani političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu?

Zaenkrat so se najbolj izkazale kvote, čeprav jim nisem najbolj naklonjena, ker bi morala biti družba bolj zrela, ne pa, da je potrebno s prisilo zagotavljati uravnoteženost. Vse stranke se sicer trudimo, vsaj pri nas je tako, zagotavljati uravnoteženost, vendar je včasih težko prepričati ženske za aktivno delo v politiki, čeprav jim ne manjka znanj in sposobnosti. Malo zaradi družinskih obveznosti, pa tudi, ker politika ni na najboljšem glasu oz. se bojijo šikaniranja, napadov, itd.

3) Na spletni strani Ženskega odbora SDS lahko preberemo, da si med drugim prizadevate za krepitev vloge žensk pri oblikovanju in izvajanju politike ter za spodbujanje izobraževanja žensk. Ste lahko bolj konkretni – kakšna so ta usposabljanja (tematsko, časovno, ipd.)?

Izvajamo različna izobraževanja s področja retorike, komunikacije, vodenja volilne kampanje, spoznavanja družbeno aktualnih tem in problematik... V okviru stranke, za vse člane, izvajamo Akademijo dr. Jožeta Pučnika, z odličnimi predavatelji.

4) Ali ocenjujete ta usposabljanja za koristna?

Seveda. Tako jih ocenjujejo tudi udeleženci in udeleženke.

5) Menite, da bi morali tovrstnih usposabljanj biti deležni tudi poslanci, torej moški?

Saj se jih udeležujejo, npr. tudi poslanke in poslanci v času, ko to še niso bili. Ko so se še kalili in usposabljali za tako odgovorno funkcijo. Imamo nekaj izobraževanj, ki so namenjena prav in samo ženskam, saj večinoma potrebujejo malo več spodbude kot moški.

6) Kakšno je vaše mnenje o spolnih kvotah? Je to dovolj učinkovit in najbolj primeren mehanizem za višjo zastopanost žensk v politiki?

Sem že napisala zgoraj. Je učinkovito, zaenkrat kaj bolj primernega ni.

7) Kaj je po vašem mnenju največja ovira za to, da se ženske precej redkeje odločijo za vstop v politično areno v primerjavi z moškimi?

Tehtanje med kariero in družinskimi obveznostmi. Večina žensk družino postavlja na prvo mesto, pred druge aktivnosti. Včasih jim manjka samozavesti in se ne čutijo sposobne za tako odgovorne funkcije. V okviru Ženskega odbora SDS se ukvarjamo s tem in tistim, ki imajo željo in voljo za kandidiranje, tudi pomagamo.

Prejeto preko zenska.zveza@nsi.si, 06.09.2016.

1) *Koliko članov oziroma članic trenutno šteje Ženska zveza?*

NSi ima nekaj preko 4.500 članic.

2) *Kako ocenjujete trenutno stanje na področju zastopanosti žensk v parlamentu?*

V demokraciji smo 25 let in če pogledamo to kratko obdobje, je stanje zadovoljivo. Vedno pa nam morajo biti za primerjavo države z razvito demokracijo. Sicer pa sama vedno najprej izpostavim dejstvo, da je bilo do demokratičnih sprememb v devetdesetih letih ne le ženskam, temveč tudi velikemu delu narodovega telesa, onemogočeno politično delovanje. Znotraj takratne partije pa tudi ni bilo samoumevno, da bi lahko na vidna politična mesta prišle ženske, ki so bile sicer ideološko primerne, vendar se niso povsem podredile komunistični diktaturi (glej Skriti spomin, Angela Vode, Alenka Puhar).

3) *Katere so po vašem mnenju in morebitnih vaših raziskavah najbolj učinkovite strategije političnih strank za višjo zastopanost žensk v parlamentu?*

Glede na obstoječ volilni sistem (proporcionalni volilni sistem) je največ odvisno od tega, v katerem okraju kandidat kandidira. Dokaj jasno je, kateri okraji so za katero od političnih strank "izvoljivi" in kateri ne. Na koncu so si konkurenti za vstop v parlament kandidati iste stranke znotraj ene volilne enote (11 volilnih okrajev sestavlja 1 volilno enoto). Listo kandidatov za volitve v Državni zbor pa praviloma potrjujejo organi stranke. Torej je največ odvisno od odnosa političnih strank do vprašanja zastopanosti žensk.

4) *Kako si konkretno Ženska zveza prizadeva za bolj uravnoteženo zastopanost spolov znotraj NSi? Kakšnih strategij in nadaljnjih usposabljanj že izvoljenih poslank se poslužujete?*

Predvsem s širjenjem zavesti o pomenu političnega delovanja, z organizacijo okroglih miz na različne teme, spodbujanjem, da kandidirajo v organe stranke na lokalni in

regijski ravni, prenosom dobrih praks med funkcionarkami (ministrice, poslanke DZ, županje, svetnice občinskih svetov). Že izvoljene poslanke se odločajo predvsem za usposabljanje in izobraževanje znotraj poslanske skupine. Kot predsednica Ženske zveze NSi pa sem si prizadevala, da bi tudi ženske organizacije znotraj političnih strank smele kandidirati za sredstva, ki jih država namenja uravnoteženemu zastopanju spolov v politiki. Naš predlog na pristojnem ministrstvu oziroma uradu ni dobil podpore. V tem vidim neenakopraven (slabši) položaj političnih strank v primerjavi z nevladnimi organizacijami.

5) Kakšno je vaše mnenje o spolnih kvotah? Je to dovolj učinkovit in najbolj primeren mehanizem za višjo zastopanost žensk v politiki?

Glede na stanje, kakršno je bilo pred uzakonitvijo t.i. kvot, so te pripomogle k bolj uravnoteženemu zastopanju obeh spolov. Sama nisem bila med gorečimi zagovornicami kvot. Ko sem dala glas podpore, sem se predvsem zavedala, da je, če hočemo vsaj na načelni ravni dohiteti razvite države, ta ukrep nujen. V teh letih se je to pokazalo tako na državni, še bolj pa na lokalni ravni. Želela bi si, da bi bilo vedno več takih kolegic, ki kandidirajo zato, ker si želijo izvolitve in ne le zato, da zadostijo zahtevi po kvotah. Je pa od splošnega vzdušja v državi odvisno vključevanje v politiko in veliko bolje bi bilo, če bi namesto kvot ravno to odločalo o sorazmerni zastopanosti žensk.